Ārlietu ministrija

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Latvijas Universitātes
Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

Diasporas apjoma novērtējums

PĒTĪJUMA REZULTĀTI

2. (papildināta) redakcija

Mihails Hazans

Rīga, 2020

LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs

Saturs

IEVADS **3**

Diasporas apjoma novērtējuma pieejas un datu avoti 5

REZULTĀTI **11**

Emigrācija no Latvijas: īss vēsturisks atskats 11

Diasporas apjoma un struktūras novērtējums 16

Latvijas valstspiederīgo un Latvijā dzimušo personu skaits ārvalstīs, 2000 -2020 ..... **16**

Cik daudz diasporas locekļu "oficiāli" dzīvo Latvijā? **19**

Diasporas demogrāfiskā struktūra **20**

Diasporas locekļu pilsonības statuss **30**

Diasporas locekļu izglītības līmenis **33**

Valodu lietošana diasporā **36**

Remigrācijas apjoma novērtējums 41

Definīcijas **41**

Datu avoti un metodoloģiskās pieejas **42**

Remigrantu skaita un demogrāfiskās struktūras novērtējums **43**

Repatriācijas apjoma novērtējums 51

KOPSAVILKUMS **55**

VĒRES **60**

Pielikums 67

IEVADS

Diasporas apjoma iespējami precīzs novērtējums ir jebkuras diasporas politikas pamatā (skat. OECD 2015), taču dažādu apstākļu dēļ to novērtēt nav viegli. Grūtības sākas jau ar diasporas definīciju, kura atsaucas uz tādu datos dažreiz grūti identificējamu lietu, kā saikne ar Latviju. Šajā pētījumā veiktais novērtējums attiecas uz sekojošiem diasporas segmentiem:

- D_1: Ārzemēs dzīvojošie Latvijas Republikas (LR) valstspiederīgie (Latvijas pilsoņi, t. sk. ar dubultpilsonību, un Latvijas nepilsoņi);
- D_2: Ārzemēs dzīvojošie bijušie LR valstspiederīgie (kuri pieņēmuši citu valstu pilsonību);
- D_3: Ārzemēs dzīvojošās Latvijā dzimušas[1] personas (šī grupa pārklājas gan ar D_1, gan ar D_2, bet nesakrīt ne ar vienu no tām);
- D_4: Ārzemēs dzīvojošie LR valstspiederīgo (ieskaitot bijušo) vai Latvijā dzimušo personu pēcteči (t. sk. visi, kas uzskata sevi par latviešiem vai cilvēkiem ar latviešu saknēm vai Latvijas izcelsmi).

Katram no šiem segmentiem tiks identificēti atbilstošie datu avoti un izstrādāta novērtējuma metodoloģija. Var pieņemt, ka caurmērā saikne ar Latviju kļūst vājāka pārejot no LR pilsoņiem pie bijušiem pilsoņiem un tālāk pie pilsoņu vai bijušo pilsoņu pēctečiem. Tomēr visas šīs grupas var vieglāk vai grūtāk identificēt ārvalstu vai starptautisko organizāciju datos par ārvalstniekiem, kā arī otrās un trešās paaudzes imigrantiem dažādu (diemžēl, ne visu) valstu iedzīvotāju vidū. Savukārt uzdevums novērtēt to diasporas daļu, kurās saikne ar Latviju ir neformāla, paliek turpmākajiem pētījumiem.

Latvijas diaspora pasaulē veidojās viļņveidīgi sākot no 19. gadsimta beigām (Dunsdorfs 1983; Zelče 2011; Veigners 2015; Beķere 2018; Hazans 2019; Lulle 2019). No datu pieejamības skatupunkta var izdalīt divas būtiski atšķirīgas diasporas daļas. Pēc neatkarības atjaunošanas aizbraukušie Latvijas emigranti un viņu pēcteči veido t.s. "*jauno diasporu*". Tās pārstāvjiem lielākoties ir vai nu tikai LR pilsonība vai (tās vietā vai papildus tai) relatīvi nesen iegūta mītnes zemes pilsonība. Tas dod iespēju viņus identificēt ārvalstu un starptautisko organizāciju iedzīvotāju statistikā – kā ārvalstniekus ar LR pilsonību[2] vai kā mītnes zemes pilsonības ieguvējus, kam iepriekšējā pilsonība bija Latvijas.

Savukārt trimdas latvieši un viņu pēcteči veido t.s. "*veco diasporu*"; viņiem, lielākoties, šobrīd ir vai nu dubultpilsonība vai tikai mītnes zemes pilsonība, turklāt mītnes zemes pilsonība iegūta vai nu kopš dzimšanas vai ļoti sen, laikā par kuru statistika nav pieejama. Pie vecās diasporas pieder, protams, arī pirmskara Latvijas diasporas pārstāvji un to pēcteči. Šo diasporas daļu (it īpaši otro un nākamās paaudzes) bieži nav iespējams pilnā mērā identificēt publiski pieejamajā ārvalstu un starptautisko organizāciju iedzīvotāju statistikā; vairāk iespēju dod tautas skaitīšanas dati, bet tie daudzos gadījumos ir novecojuši vai nav pieejami ar detalizācijas pakāpi nepieciešamo lai iegūt informāciju par Latvijas valstspiederīgiem un to pēcnācējiem (vai par latviešiem). Šī ziņojuma sagatavošanai tika izmantoti Austrālijas, Kanādas un Īrijas 2016.g. (un iepriekšējo gadu) tautas skaitīšanas dati, 2018.g (un iepriekšējo gadu) ASV Amerikas kopienu apsekojuma (*American Community Survey)* dati, ASV tautas skaitīšanas dati par 1950. un 1960.g., kā arī Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pēdējo tautas skaitīšanu dati.

Ir vērts pieminēt, ka gadu gaitā Latvijas oficiālos informācijas avotos un medijos bieži izskanēja ļoti atšķirīgi diasporas apjoma novērtējumi ar vai bez atsaucēm uz dažādu institūciju un pētnieku grupu

[1] Pēc starptautiski vispārpieņemtās definīcijas (skat., piemēram, Eurostat 2019a) par Latvijā dzimušām tiek uzskatītas visas personas, kas ir dzimušas Latvijas teritorijā (pēc pašlaik esošām robežām).

[2] Dažādu valstu un organizāciju statistikā šajā kontekstā tiek lietots viens no terminiem: *citizenship* vai *nationality*, bet abos gadījumos Latvijas nepilsoņi tiek uzskaitīti kopā ar pilsoņiem kā *Latvijas valstspiederīgie*.

publikācijām. Pēc PMLP Iedzīvotāju reģistra datiem (PMLP 2020) 2020.g. sākumā ārvalstīs dzīvoja 203 960 Latvijas pilsoņu un nepilsoņu.

Savukārt pēc Ārlietu ministrijas aplēses ārpus Latvijas dažādās mītnes zemēs pasaulē, dzīvo, mācās un strādā vairāk nekā 370 000 Latvijas diasporas pārstāvju, bet tie ir aptuveni dati, kas tika iegūti 2013.gadā apkopojot pārstāvniecību aplēses un iedzīvotāju reģistra informāciju. Autora iepriekšējos darbos (Hazans 2015a; 2016a; 2018; 2019) tika sniegts 21.gds. izveidojušās jaunās diasporas daļas apjoma novērtējums: 260 000 2014.g. līdz 291 000 2017.g. sākumā. Svarīgi, ka šie novērtējumi attiecās nevis uz visiem no Latvijas izceļojušiem, bet tikai uz Latvijā dzimušiem vai Latvijas valstspiederīgajiem. Turklāt, 20.gds. beigās ESAO valstīs jau dzīvoja ap 21 000 Latvijas jaunās diasporas pārstāvju (Hazans 2019: 43), tātad *jaunās diasporas kopējais apjoms 2017.g. sākumā varēja sasniegt 312 000*.
Savukārt Lsm.lv (2017a) rakstā no remigrācijas tēmai veltīta projekta "Tēta projekts" apgalvo: "Pēc neatkarības atjaunošanas Latviju pametuši 600 tūkstoši iedzīvotāju", pamatojot to ar CSP ikgadējiem datiem par 1991.-2016.g. no Latvijas aizbraukušiem iedzīvotājiem. A.Lulle (2019) *Nacionālās enciklopēdijas* rakstā "Latvieši ārzemēs" operē ar tiem pašiem datiem, secinot, ka "1991.–2017. gadā no Latvijas izceļojuši ap 600 tk iedzīvotāju. Lai arī statistiskā uzskaite nav pilnīga, tā raksturo pastāvīgās emigrācijas […] tendences". Abos gadījumos netiek akcentēts, ka runa ir par visiem iedzīvotājiem, t.sk. ārvalstniekiem; nav arī norādīts, cik no aizbraukušiem atgriezās. Jāsaka gan, ka abos gadījumos vēlāk tekstā ir atsauces uz autora novērtējumiem (Lsm.lv 2017b), bet var pieņemt, ka lasītāja atmiņā paliek lielākais no skaitļiem.

Tik lielas diasporas novērtējumu izkliedes iemesli ir saistīti gan ar diasporas struktūru (ne vienmēr tiek konkretizēts, vai tiek domāta visa diaspora, vai kāda tās daļa - piemēram, tikai jaunā diaspora), gan ar izmantotiem (ne vienmēr relevantiem) datu avotiem, gan ar datu interpretāciju; vairāk pat to – nākamajā nodaļā.

Līdzīgas problēmas saistītas arī ar remigrantu uzskaiti, apgrūtinot remigrācijas atbalsta pasākumu plānošanu un to efektivitātes novērtējumu. Par remigrācijas apjomu pieejamā informācija ir nepilnīga. Dažādiem datu avotiem (piem., CSP statistika par remigrantiem, CSP Darbaspēka apsekojums, Ienākumu un dzīves apstākļu apsekojums, Ārējās migrācijas apsekojums, Eiropas sociālais apsekojums) ir savi ierobežojumi, un tikai kombinējot novērtējumus no visiem šiem avotiem iespējams iegūt labāko šobrīd iespējamo remigrācijas apjoma novērtējumu.

Papildus jau ierastajām migrācijas fakta uzskaites problēmām, izaicinājumu diasporas un remigrantu apjoma novērtējumam rada arvien pieaugošais migrantu skaits, ko raksturo transnacionāls jeb "plūstošs" dzīvesveids. Grūtības rada arī neskaidras "diasporas" un "remigrantu" definīcijas un arī starptautiskajā iedzīvotāju statistikā sastopamās "emigrantu" definīciju atšķirības (skat. Hazans, 2013; Goldmanis, 2015). Remigrantu uzskaiti īpaši apgrūtina tas, ka daļai remigrantu vai repatriantu nav Latvijas pilsonības, tādēļ statistikā viņi var parādīties kā imigranti - ārvalstnieki.

Tādēļ šī pētījuma mērķis **ir sniegt precīzāko iespējamo aplēsi par kopējo diasporas apjomu kā arī par remigrantu skaitu Latvijā. Gan attiecībā uz diasporu, gan remigrantiem, tiks sniegts ne vien kopējais skaitliskais novērtējums, bet arī diasporas un remigrantu demogrāfiskais portrets.**

Veicot arī vecās diasporas apjoma novērtējumu, pētījums sniedz šobrīd precīzāko iespējamo aplēsi par kopējo diasporas apjomu.

Konteksta iezīmēšanai, ziņojumā vispirms tiks sniegts pārskats par līdzšinējām diasporas un remigrācijas apjoma novērtējuma pieejām – to priekšrocībām un trūkumiem, kā arī izaicinājumiem, kas saistīti ar precīzu migrācijas plūsmu un diasporas apjoma novērtējumu mūsdienās.

Par ziņojuma saturu pilnībā atbildīgi to sagatavojušie eksperti, un tas nav uzskatāms par pētījuma pasūtītāja – Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas – viedokli.

Diasporas apjoma novērtējuma pieejas un datu avoti

Līdzšinējās pieejas un to trūkumi

Diaspora veidojas starptautiskās migrācijas rezultātā, tāpēc tieši migrācijas statistika bieži tiek izmantota diasporas apjoma novērtējumam. Diemžēl, Latvijas medijos ir izveidojies stereotips emigrācijas kontekstā akcentēt (t.sk. virsrakstos) ikgadējo statistiku par aizbraukušo iedzīvotāju skaitu (piemēram, LETA 2018; 2020). Tā, protams, nav kļūda, turklāt ziņās ar šādiem virsrakstiem bieži ir arī cita statistika, piemēram migrācijas saldo. Problēmas sākas tad, kad ikgadējās plūsmas saskaita (iegūstot jau minētos 600 000): pēc 2014.g "Latvijas emigrantu kopienas" aptaujas datiem, gandrīz puse no emigrantiem no Latvijas ir aizbraukuši vairākas reizes (Hazans 2016a), un saskaitot plūsmas, katrs no tiem tiks saskaitīts vairākkārt.

Kā jau tika minēts, *diasporas kontekstā relevanta ir nevis kopējās migrācijas, bet gan Latvijas valstspiederīgo migrācijas statistika, konkrēti - Latvijas valstspiederīgo neto emigrācija* (aizbraucēju no Latvijas un iebraucēju Latvijā skaita starpība). Svarīgi atzīmēt, ka pēdējos gados Latvijas valstspiederīgo neto emigrācija ir krietni lielāka par kopējo, jo ārvalstnieku iebrauc vairāk nekā aizbrauc[3]. Savukārt medijos un daudzos pētījumos visbiežāk tiek izmantotā kopējā (nevis LR valstspiederīgo) neto emigrācija[4]. Ja šī statistika tiek izmantota diasporas apjoma novērtēšanai, tad visi no Latvijas izbraukušie ārvalstnieki tiek nepamatoti pieskaitīti Latvijas diasporai.

CSP piedāvā Latvijas valstspiederīgo migrācijas statistiku tikai sākot ar 2011. gadu, tāpēc lai novērtētu Latvijas valstspiederīgo neto emigrāciju ilgākā laika posmā ir jāizmanto ārvalstu migrācijas statistiku pilsonības griezumā. Šādā pieeja dažādiem periodiem tika realizēta autora darbos[5].

Diemžēl arī noteiktajā periodā aizbraukušo un iebraukušo Latvijas valstspiederīgo starpību, jeb valstspiederīgo neto emigrāciju, nevar interpretēt kā diasporas apjoma pieaugumu šajā periodā. Pirmkārt, šādā pieeja neņem vērā dzimstību un mirstību ārzemēs dzīvojošo LR valstspiederīgo vidū. Jaunās diasporas vecumstruktūra ir tāda, ka dzimstība būtiski pārsniedz mirstību, tāpēc uz migrācijas plūsmām balstītas aplēses novērtē šīs diasporas apjomu zemāk nekā tas faktiski ir. Piemēram, Norvēģijā 2020.g. sākumā no visiem iedzīvotājiem ar Latvijas saknēm gandrīz 18% bija dzimuši Norvēģijā[6], savukārt senioru (65+ gadu vecumā) īpatsvars bija zem 1%.

Otrkārt, ārvalstnieku imigrācijas uzskaite daudzās valstīs ir stingrāka nekā valstspiederīgo imigrācijas vai ārvalstnieku emigrācijas uzskaite. Rezultātā Latvijas pilsonis, kurš aizbrauca no Latvijas, pēc gada atgriezās, bet vēl pēc gada atkal aizbrauca, var plūsmu statistikā parādīties kā divi migrācijas rezultātā zaudēti LR pilsoņi, neatkarīgi no izmantoto datu avota – Latvijas vai ārvalstu (pirmajā gadījumā - ja netika piefiksēta atgriešanās Latvijā, bet otrajā – ja netika uzskaitīta izbraukšana no citas valsts). Izmantojot ārvalstu datus par migrācijas plūsmām, līdzīgā problēma var rasties ja Latvijas pilsonis, kurš dzīvoja, piemēram, Īrijā, pārcēlās uz Vāciju. Principā viņam jāparādās Īrijas datos par Latvijas pilsoņu izbraukšanu un Vācijas datos par Latvijas pilsoņu iebraukšanu, nemainot kopējo Latvijas pilsoņu neto emigrāciju, bet ja izbraukšana no Īrijas netiek uzskaitīta, novērtētā neto emigrācija palielināsies.

---

[3] CSP (2020a).

[4] Kā svaigo piemēru var atzīmēt rakstu Krasnopjorovs (2020), kur emigrācijas tendenču ilustrācijai tiek izmantota kopējā neto emigrācija, kas 2018.-2019.g. bijusi par 40% mazāka, nekā LR valstspiederīgo neto emigrācija.

[5] Hazans (2011, 2013, 2015a, 2016a, 2018, 2019). Pēc ārvalstu statistikas datiem, Latvijas valstspiederīgo, kas imigrē ES un ESAO valstīs, katru gadu ir krietni vairāk, nekā pēc CSP datiem, skat. Hazans (2013, 2016a, 2019).

[6] Statistics Norway (2020).

Latvijas neto zaudējumus no valstspiederīgo migrācijas var novērtēt ne tikai ar migrācijas plūsmu statistikas palīdzību. *Alternatīva pieeja ir sekot līdzi Latvijā dzīvojošo valstspiederīgo skaita izmaiņām vecuma kohortu ietvaros* (Hazans 2016a; 2018; 2019). Skaidrs, ka dzimstība nevar ietekmēt konkrētās kohortas lielumu, bet mirstības ietekmi var ņemt vērā, izmantojot datus par mirušo skaitu pa vecumiem. Atņemot mirušo skaitu no kohortas lieluma samazinājuma kāda perioda (piemēram 10 gadu) laikā, iegūst šīs kohortas neto zaudējumus no migrācijas. Savienojumā ar Latvijas Darbaspēka apsekojuma (vai citu lielu apsekojumu) datiem šī pieeja ļauj novērtēt arī augsti izglītoto valstspiederīgo neto zaudējumus no migrācijas (Hazans 2018). Tomēr no diasporas apjoma novērtējuma skatu punkta šis pieejas nepilnība ir tas, ka tā (līdzīgi migrāciju plūsmu metodei) neņem vērā dzimstību un mirstību ārzemēs dzīvojošo LR valstspiederīgo vidū.

Vēl viens datu avots, kas tika izmantots lai novērtētu neto zaudējumus no emigrācijas, ir *starptautiskā gaisa (un jūras) transporta pasažieru skaita statistika* (Krasnopjorovs 2011; skat. arī Hazans 2013). Šīs pieejas ideja ir līdzīga migrācijas plūsmu metodes idejai: kāda laika posmā no Latvijas izlidojušo un Latvijā ielidojošo pasažieru skaita starpība (*lidostu bilance*) "parāda" cik iedzīvotāju Latvija šajā posmā zaudēja migrācijas rezultātā. Publiski pieejamie dati (kurus publicē CSP un nedaudz atšķirīgā versijā *Eurostat*) nedod iespēju atsevišķi uzskaitīt Latvijas valstspiederīgos un pat Latvijas iedzīvotājus. Rīgas lidostu aktīvi izmanto Igaunijas un Lietuvas iedzīvotāji. Nav zināms, kādai ielidojošo pasažieru daļai Latvija ir gala mērķis – daudzi dodas tālāk ar sauszemes transportu. Turklāt laika gaitā mainās dažādu transporta veidu īpatsvars Latvijas iedzīvotāju starptautiskajā migrācijā, bet dati par Latvijā iebraucošo un no Latvijas izbraucošo sauszemes transporta pasažieru skaitu nav pieejami. Līdzīga situācija ir ar jūras transportu. Tāpēc *konceptuāli nevar ieteikt gaisa un jūras pasažieru datus diasporas apjoma un tā tendenču novērtēšanas kontekstā*. Ilustrācijai var atzīmēt, ka Latvijas ostu starptautiskā jūras transporta pasažieru negatīva bilance laika posmā 2004.-2019.g. ir 283 000 cilvēku[7]; interpretējot šo skaitu kā Latvijas iedzīvotāju migrācijas rezultātu, būtu jāpieņem, ka gandrīz visa jaunā diaspora atstāja Latviju ar jūras transportu, kas ir acīmredzams absurds. Savukārt Rīgas lidostas starptautisko pasažieru negatīvā bilance pēc *Eurostat* datiem ir tikai 123 000 cilvēku 2004.-2019.g., bet pēc CSP datiem – 118 000 cilvēku 2000.-2019.g.[8], kas ir daudz mazāk nekā Latvijas neto zaudējumi migrācijas rezultātā.

Alternatīvo datu meklējumos šī pētījuma ietvaros tika izpētītas sakarības starp lidostu bilanci un dažādiem tradicionāliem emigrācijas indikatoriem. Konstatēts, ka lidostu kopējai bilancei ar pārējo pasauli nav statistiski nozīmīgo sakarību ar Latvijas emigrācijas apjomu vai starptautiskās migrācijas saldo. Tajā pat laikā Latvijas lidostu (faktiski – Rīgas lidostas) kopējai bilancei ar galvenajām Latvijas emigrantu mītnes zemēm Rietumeiropā ir statistiski nozīmīgas pozitīvas sakarības ar vairākiem emigrācijas rādītājiem. Turklāt tika identificētas trīs valstis (Vācija, Zviedrija un Lielbritānija), Latvijas lidostu bilance ar kurām diezgan stipri pozitīvi korelē ar emigrāciju uz šīm valstīm. Tas var dažreiz noderēt īstermiņa prognozēm, jo transporta statistika ir pieejama ātrāk nekā migrācijas statistika.

Šī pētījuma pieejas un datu avoti

No iepriekš teiktā izriet, ka *diasporas apjoma novērtējums jāveic ar tiešām metodēm, izmantojot kā pamatu datus par Latvijas pilsoņu un nepilsoņu, kā arī Latvijā dzimušo personu un to pēcteču skaitu ārvalstīs*. Svarīgi apzināties, ka pilsonības kritērijs nevar būt vienīgais, jo daļai trimdas latviešu un viņu pēcteču, kā arī daļai pēc neatkarības atjaunošanas aizbraukušo Latvijas emigrantu un viņu pēcteču

[7] Autora aprēķini ar Eurostat datiem.
[8] Autora aprēķini ar Eurostat un CSP datiem.

šobrīd nav Latvijas pilsonības. Tāpēc ļoti vērtīgi ir dati par latviešu skaitu un/vai latviešu izcelsmes personu skaitu valstīs, kur tāda informācija ir pieejama.

Jautājums par etnisko izcelsmi (*ethnic ancestry*) ir, piemēram, Amerikas kopienu apsekojuma (*American Community Survey*[9], ASV) anketā, kā arī Tautas skaitīšanas anketās Austrālijā[10] un Kanādā[11], turklāt publiski pieejamos datos var nodalīt: (i) personas, kurām latviešu izcelsme ir minēta kā pirmā vai vienīga; (ii) personas, kuras minēja latviešu izcelsmi kā otro vai vienu no vairākām. No otrās puses, Ziemeļvalstu un Nīderlandes statistikas biroji attiecībā uz imigrantiem un to pēctečiem izmanto izcelsmes valsts (*country of origin; country background; migration background*) jēdzienu[12].

Fokuss uz diasporas izpētei atbilstošajiem datiem diemžēl arī negarantē vieglu ceļu diasporas apjoma un struktūras apzināšanas procesā. Pirmkārt, datu pieejamība stipri atšķiras pa valstīm. Otrkārt, daļa nepieciešamo datu dažām valstīm ir pieejami tikai no tautas skaitīšanas (TS) datiem, un šī pētījuma tapšanas laikā svaigākie TS dati Eiropā lielākoties bija par 2010.-2011.g. Treškārt, viens un tas pats Latvijas valstspiederīgais dažādos datu avotos var būt uzskaitīts ka Latvijā dzīvojošs (uz deklarācijas pamata) un kā ārzemes dzīvojošs (pēc faktiskas dzīves vietas). Ceturtkārt, Latvijas pilsoņi ar dubultpilsonību un bijušie Latvijas pilsoņi ārvalstu iedzīvotāju statistikā nav uzskaitīti kā ārvalstnieki.

Šajā pētījumā diasporas apjoma un struktūras novērtējumam tika izmantoti sekojoši galvenie datu avoti:

- ES, EBTA un ESAO (*OECD)* dalībvalstu statistika par Latvijas valstspiederīgo skaitu, kā arī Latvijā dzimušo personu skaitu ES un ESAO valstīs (un dažās citās valstīs) [13]
- Ziemeļvalstu un Nīderlandes 2000.-2020.g. statistika par Latvijas izcelsmes iedzīvotājiem[14]
- 2020.g. marta statistika par Latvijas valstspiederīgo pieteikumiem uz pastāvīgā iedzīvotāja statusu (*settled status*) Lielbritānijā[15]
- ES, EBTA un ESAO dalībvalstu statistika par to Latvijas pilsoņu skaitu, kuri ieguvuši kādas no šīm valstīm pilsonību 1995.-2018.g.[16], kā arī Ziemeļvalstu atbilstošā statistika par 2019.g.
- Austrālijas, Īrijas un Kanādas 2016.g. (un iepriekšējo gadu) Tautas skaitīšanas dati[17], kā arī 2018.g (un iepriekšējo gadu) ASV Amerikas kopienu apsekojuma (*American Community Survey*) dati[18]
- CSP ilgtermiņa starptautiskās migrācijas statistika (t.sk. pilsonības un tautības griezumā)[19]
- Pēc LU pieprasījuma CSP sagatavotie dati par 2012.-2018.g. emigrantiem - Latvijas valstspiederīgiem, kuri pēc CSP novērtējuma 2019.gada sākumā dzīvoja ārpus Latvijas
- CSP 2017.-2018.g. Ārējās migrācijas apsekojuma rezultāti, kā arī mikrodati[20]

[9] Dati pieejami caur IPUMS USA 2020.
[10] Australian Bureau of Statistics 2017.
[11] Statistics Canada 2017.
[12] Statistics Denmark 2020; Statistics Norway 2020.
[13] Eurostat 2020a-2020c; OECD 2016, 2018, 2020.
[14] Statistics Denmark 2020; Statistics Finland 2020; Statistics Iceland 2020; Statistics Netherlands 2020; Statistics Norway 2020; Statistics Sweden 2020;
[15] Home Office 2020.
[16] Eurostat 2020d; OECD 2020.
[17] Australian Bureau of Statistic 2017; CSO 2017a, 2017b; Statistics Canada 2017.
[18] Dati pieejami caur IPUMS USA 2020.
[19] CSP 2019a, 2020a.
[20] CSP 2019c, 2019d.

- PMLP 2006.-2020.g. dati par to ārvalstīs dzīvojošo LR valstspiederīgo skaitu, kuri nav deklarējuši dzīvesvietu Latvijā[21]
- Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pēdējo tautas skaitīšanas rezultāti par latviešu tautības un Latvijā dzimušiem iedzīvotājiem.[22]

Pieeja "vecās diasporas" novērtējumam kombinē vairākas metodes un datu avotus:

- Datus par latviešu emigrantu skaitu 20. gadsimtā (CSP; Hazans, 2016, 2019; Veigners, 2015; Lulle, 2019 u.c.)
- Informāciju no diasporas organizācijām (PBLA, LEBL) un datus par PBLA u.c. trimdas un diasporas latviešu organizāciju biedru skaitu (no vairākiem DMPC un Latvijas Universitātes Filozofijas un socioloģijas institūta pētījumiem)
- Prof. E. Dunsdorfa (1983) dati par Latvijas bēgļu skaitu un vecumu struktūru Rietumvalstīs pēc 2.Pasaules kara
- Datus par latviešu (un/vai Latvijas izcelsmes) ģimeņu struktūru ārzemēs pēc 2.pasaules kara – ASV, Lielbritānijas u.c. valstu tautas skaitīšanas datiem, kā arī no jauna apkopotus datus.

Lai precizētu informāciju par latviešu (un/vai Latvijas izcelsmes) ģimeņu struktūru ārzemēs pēc 2.pasaules kara, izmantoti "Latvijas emigrantu kopienas" 2019.gada 2.viļņa aptaujas dati attiecībā uz veco diasporu.

Vecā diaspora

Runājot par t.s. "vecās diasporas" apjoma novērtējumu, svarīgs fakts ir tas, ka lielai daļai no viņiem nav Latvijas pilsonības vai arī ir dubultpilsonība. Situācijā, ja indivīdam nav Latvijas pilsonības, ārvalstu statistikā, kas tipiski apkopo informāciju par imigrantiem, balstoties uz viņu valstspiederību, šie cilvēki nevar tikt identificēti kā Latvijas diasporas pārstāvji. Indivīdi, kam ir dubultpilsonība, oficiālajā statistikā gandrīz vienmēr tiek atspoguļoti kā tās konkrētās valsts iedzīvotāji, kurā viņi tobrīd dzīvo, bet informācija par Latvijas valstspiederību netiek atspoguļota. Reti kurā valstī tiek apstrādāta un atspoguļota informācija par dubultpilsonību (piem., Somijā).

Alternatīva iespēja identificēt Latvijas diasporas pārstāvjus ārzemēs ir pēc izcelsmes valsts. Taču daļa diasporas pārstāvju ir dzimuši ārvalstīs (ar vai bez Latvijas pilsonības), tādēļ arī šāda statistika nesniegs pareizu informāciju par Latvijas diasporas (t.sk. "vecās diasporas") apjomu. Šādu informāciju iespējams iegūt tikai, kombinējot dažādos avotos atrodamo informāciju, kā arī izmantojot diasporas apsekojumus/aptaujas. Tieši tādēļ pētījuma ietvaros LU migrācijas pētnieku īstenotajam pētījuma "Latvijas emigrantu kopienas" II vilnim "Labklājība un integrācija migrācijas kontekstā", kas tika īstenots 2019.gada septembrī – novembrī tika pievienoti īpaši jautājumi, kas palīdzētu izvērtēt "vecās diasporas" ģimeņu struktūru un iegūt datus par veco diasporu, kas citos datu avotos nav pieejami.

Viens no iespējamiem informācijas avotiem par veco diasporu ir dažādas trimdā iznākušās publikācijas. Piemēram, trimdas laikā tika izdots "Archīvs - raksti par latviskām problēmām", kas iznāca katru gadu Austrālijā. 1976. gadā tajā iekļauti raksti – "Latviešu skaits Austrālijā" un "Latviešu skaits ASV". Dati par latviešu skaitu ASV, Austrālijā un citās zemēs minēti vēl atsevišķās trimdas latviešu sagatavotās grāmatās (piem., Putniņš, 1981), taču tie nereti ir pretrunīgi un balstīti uz neskaidru metodoloģiju.

Latviešu kredītsabiedrību grāmatās tika apkopoti dati par latviešu organizācijām un draudzēm visās pasaules malās un par dažādo krājsabiedrību darbību. Tā, piemēram, Toronto latviešu

[21] PMLP 2020.
[22] Belstat 2010; Rosstat 2013, 2018; Minnesota Population Center (2019); OECD 2018.

kredītsabiedrības gadagrāmata iznāca no 1976 līdz 2015.gadam un pieejama (iztrūkstot dažiem numuriem) arī Latvijas Nacionālajā bibliotēkā, tomēr konkrēts latviešu skaits šajā gadagrāmatā nav minēts.

Papildus iespējamais datu avots par diasporas apjomu (it sevišķi attiecībā uz veco diasporu) ir diasporas organizāciju dati par savu dalībnieku skaitu. Kā skaidro Kristīne Saulīte - Pasaules Brīvo Latviešu apvienības (PBLA) priekšsēde – ārzemju latviešu sabiedrība ārpus Latvijas ir labi strukturēta un organizēta. Visas biedrības, baznīcas, skolas, nami, kori, korporācijas utt. sastāv savas mītnes valsts jumta organizācijās. Valstu līmeņa organizācijas ir pārstāvētas kontinenta jumta organizācijā. Savukārt valstu un kontinentu jumta organizācijas sastāv PBLA, kas ir jumta organizācija visai organizētajai latviešu sabiedrībai ārpus Latvijas. Agrāk šī struktūra bijusi vienāda visās PBLA dalīborganizācijās, bet, laikam ejot, Eiropā ir nākuši klāt citādi darbības modeļi, kur organizācijas nepievienojas jumta organizācijai, t.i., ELA. Jāatzīmē arī, ka par PBLA biedru organizācijām tiek uzskatītas tikai tās, kas maksā biedru naudu, tātad ir atbildīgi sadarbības partneri. Kā jau minēts, ne visas organizācijas ir iesaistījušās šajā struktūrā. Pat tās, kuras ir pievienojušās, ne vienmēr uzskaita un zina savu biedru skaitu. Tā, piemēram, Latvijas Evaņģēliski luteriskās baznīcas ārpus Latvijas (LEBL) pārstāvis Klāvs Bērziņš spēja norādīt draudžu skaitu (97), bet dažādu iemeslu dēļ nav iespējams precīzi norādīt precīzu draudzes locekļu skaitu (piem., daļa var būt vienlaikus reģistrēti gan draudzē Vācijā, gan Latvijā, turklāt notiek arī remigrācija, par ko ne vienmēr baznīca tiek informēta). Klāvs Bērziņš lēš, ka Vācijā var uzskaitīt ap 5 000-6 000 luterticīgo latviešu.

Aptaujas liecina, ka kopumā diasporas organizācijās iesaistījušies 18% diasporas pārstāvju (aptaujas "Latvijas emigrantu kopienas" 2.viļņa dati, 2019.gads), turklāt aktīvi cilvēki bieži iesaistījušies vairākās organizācijās. Tomēr, tā kā nebija iespējams iegūt skaitlisku informāciju no diasporas organizācijām par biedru skaitu, šī informācija īpaši nepalīdz diasporas apjoma novērtēšanā.

Viens no precīzākajiem un uzticamākajiem vecās diasporas apjoma novērtējumiem veikts Ilgvara Veignera grāmatā "Latvieši Rietumzemēs" (2009; atkārtoti izdots 2015). Tajā detalizēti aprakstīti dažādi emigrācijas viļņi un virzieni, sniedzot aplēses arī par izceļojušo skaitu. Tā, piemēram laikā pēc Latvijas Republikas dibināšanas līdz neatkarības zaudēšanai 1940.gad populārākās izceļotāju valstis bija Brazīlija un Padomju Sociālistisko Republiku Savienība (PSRS). 1922.–1923. gadā Brazīlijā ieceļoja 2 300 Latvijas pilsoņu un izveidoja Vārpas koloniju. Sākot ar 1939, vācbaltiešu izceļošanas akcijas ietvaros Latviju atstāja 63 tūkst. pilsoņu, viņu vidū 5 līdz 7,5 tūkst. latviešu. Šajā laikā Francijā dzīvoja ap 1 500–2 000 Latvijas pilsoņu, no kuriem apmēram 150 bija latvieši. Galvenie izceļošanas iemesli pēc 1940. gada bija Otrais pasaules karš, represijas un bēgļu gaitas. lielākā daļa to Latvijas iedzīvotāju, kuri izvēlējās atstāt Latviju draudošās padomju okupācijas priekšvakarā 1944. un 1945. gadā, devās bēgļu gaitās uz Vāciju un Zviedriju. No Vācijas bēgļi visbiežāk izceļoja uz ASV, Austrāliju, Kanādu, Lielbritāniju, tikai neliela daļa palika Vācijā. Pēc atšķirīgiem avotiem, 1944.–1945. gadā Vācijā atradās 171–202 tūkst. bēgļu no Latvijas. 1945.–1952. gadā 100–135 tūkst. bēgļu no Latvijas dzīvoja nometnēs britu, amerikāņu un franču okupācijas zonās. Lielākā daļa bēgļu meklēja iespējas tālākai izceļošanai. 1947.–1950. gadā Lielbritānijā iebrauca 12 tūkst. latviešu. Uz Zviedriju latvieši devās, galvenokārt ar laivām no Kurzemes šķērsojot Baltijas jūru. 1945. gadā Zviedrijā oficiāli bija reģistrēti 3418 bēgļi no Latvijas, bet kopumā, pēc dažādiem avotiem, Zviedriju sasnieguši 5 līdz 6,5 tūkst. bēgļi. 1948. gadā, apejot ierasto kvotu kārtību, tika pieļauta baltiešu bēgļu iebraukšana ASV un Kanādā. Oficiālā statistika liecina, ka ar Starptautiskās Bēgļu organizācijas (*International Refugee Organisation*) palīdzību līdz 1952. gadam ASV, pēc dažādiem avotiem, ieceļoja ap 38–45 tūkst. latviešu. Kanādā 1946.–1955. gadā ieceļoja ap 13 tūkst. personu (t. sk. 8 tūkst. ar Starptautiskās Bēgļu organizācijas starpniecību). Līdz 1963. gadam Kanādā ieceļoja vēl ap 24 tūkst. latviešu. 1947. gadā no pārvietoto

personu nometnēm Vācijā Austrālijā ieradās 19 601 latvietis. 1949.–1950. gadā Jaunzēlandē ieceļoja ap 550 latviešu (Lulle, 2019).

REZULTĀTI

Emigrācija no Latvijas: īss vēsturisks atskats [23]

Pēdējā gadsimta laikā Latvija ir piedzīvojusi daudzus emigrācijas un imigrācijas viļņus. 19. un 20. gadsimta mijā, kad Latvija vēl bija Krievijas impērijas daļa, imigrāciju galvenokārt veicināja Latvijas pilsētu izaugsme un strauja attīstība, kurās rezultātā Latvija kļuva par pievilcīgu ekonomisko migrantu galamērķi. 1880-ajos gados, kā arī 20. gs. sākumā Latvijā iebrauca ievērojams skaits ebreju no Krievijas, Ukrainas, Baltkrievijas un Polijas; daļa no tiem bija bēgļi no pieaugošā antisemītisma un pogromiem reģionos, no kuriem viņi ieradās, citi – ekonomiskie migranti un vēl citi – gan bēgļi, gan ekonomiskie migranti. Jebkurā gadījumā ekonomiska rakstura iespējas spēlēja svarīgu lomu nosakot šo migrantu izvēli par labu Latvijai.

Tajā pašā laikā ievērojams skaits latviešu (īpaši zemnieki) aizbrauca no Latvijas teritorijas (šis process sākas jau 19. gs. vidū). 1913. gadā latviešu diasporas apjoms bija sasniedzis 220 000, tai skaitā 45 000 Rietumos (galvenokārt Amerikas Savienotajās Valstīs) - viņu vidū bija gandrīz 8 000 politisko bēgļu un izsūtīto pēc 1905. gada revolūcijas Latvijā.

1.attēls. Neto migrācija gadā un neto migrācijas līmenis pa periodiem (% no sākotnējiem iedzīvotājiem)

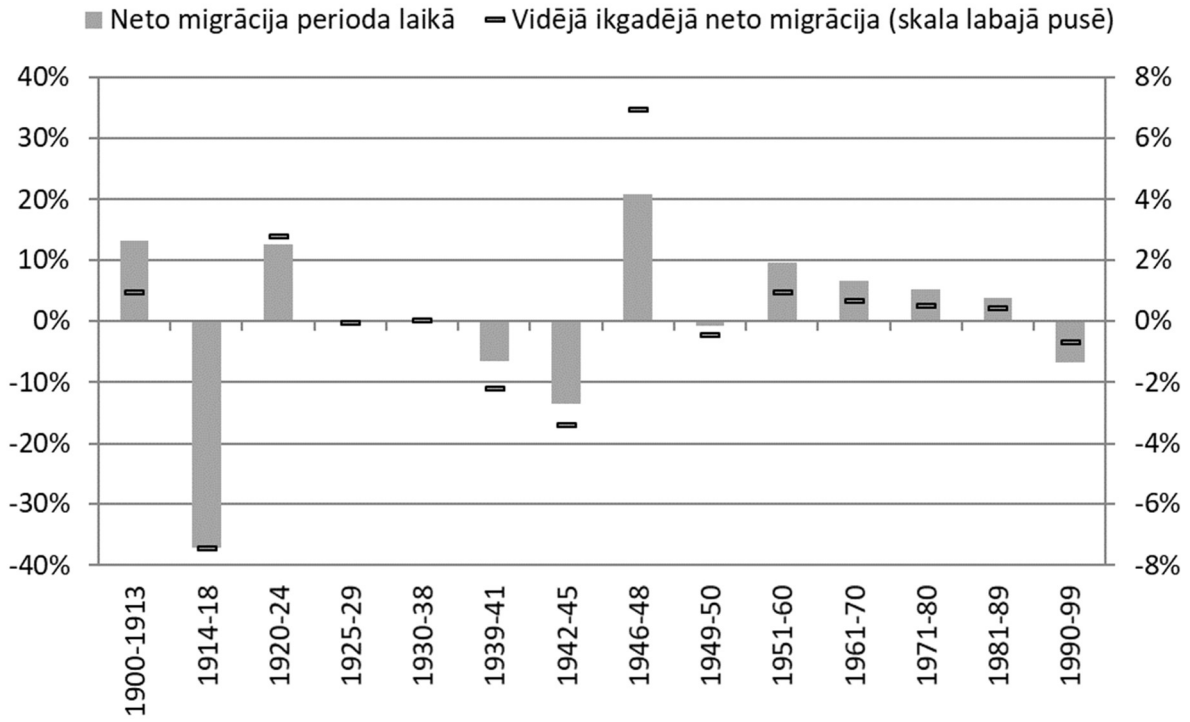

Avots: Hazans (2019).

[23] Šī sadaļa sniedz konspektīvu ieskatu par būtiskākajiem emigrācijas viļņiem no Latvijas, tā neietver detalizētu raksturojumu.. Aiz tās rāmjiem palika 19.gs. lielākā daļa, kā arī dažu Latvijas diasporu segmentu (piemēram, Lietuvas un Igaunijas latviešu) agrā vēsture. Vairāk informācijas par Latvijas diasporas vēsturi var atrast darbos Beķere (2018), Lulle (2019), Plakans (2020), Veigners (2009a, 2009b, 2015), Zelče (2011).

Tomēr migrācijas bilance 19. gs. beigās un 20. gs. sākumā bija ievērojami pozitīva. Tā, starp 1900. un 1913. g. Latvijas iedzīvotāju skaits migrācijas rezultātā pieaudzis par 264 000 cilvēku jeb par 13% no iedzīvotāju skaita 1900.g.

Latvija piedzīvoja lielāko iedzīvotāju zaudējumu Pirmā pasaules kara laikā. Apmēram miljons Latvijas iedzīvotāju pārcēlās uz citām teritorijām (galvenokārt Krieviju) kā bēgļi, pārvietotās personas, evakuētie vai pēc mobilizācijas bruņotajos spēkos. Piecos gados Latvija zaudēja 37 procentus iedzīvotāju (1. att.): Apmēram puse no viņiem nomira ārpus Latvijas, citi apmetās Padomju Krievijā, Igaunijā, Lietuvā un Vācijā. Pēc kara atgriezās mazāk nekā viena trešdaļa emigrantu.

Desmit gadu laikā pēc Latvijas valsts izveides 1918. gadā Latvijā atgriezās apmēram 300 000 cilvēku (lielākā daļa no tiem - 1919. – 1921. gadā). Tajā pašā laikā vairāk nekā 10 000 pārcēlās uz Padomju Krieviju vai tika izraidīti no Latvijas par iesaistīšanos "pretvalstiskā darbībā", bet apmēram 15 000 pārcēlās uz Latviju, bēgot no Padomju režīma. Vēlākajos neatkarīgās Latvijas gados emigrācijas līmenis bija zems, jo zemes reforma un labie ekonomiskie apstākļi lielā mērā mazināja motivāciju emigrēt. Neskatoties uz to, īpašu iemeslu dēļ (skat., Veigners, 2009) apmēram 5000 cilvēku pārcēlās uz ASV, 2700 - uz Brazīliju un 4500 - uz Palestīnu.

Desmitgade no 1939. līdz 1949. gadam Latvijā tiek raksturota kā "pārvietoto personu un bēgļu laikmets". Hitlera valdības uzsāktās "repatriācijas" programmas ietvaros 1939. – 1940. gadā uz Vāciju devās 51 000 vācbaltiešu (daudzi nemaz nebija vācu izcelsmes, tikai runāja vāciski)[24]. Vēl 10 500 vācbaltiešu sekoja 1941. gada ziemā pēc Latvijas okupācijas un piespiedu inkorporācijas Padomju Sociālistisko Republiku Savienībā (PSRS). 1941. gada 14. jūnijā Padomju režīms deportēja 15 424 Latvijas iedzīvotājus (0,8 procentus iedzīvotāju), no kuriem aptuveni 40 procenti nomira nometnēs vai trimdā. Baidoties no draudošās nacistu okupācijas, 1941. gada vasarā apmēram 53 000 cilvēku aizbēga no Latvijas uz citiem PSRS reģioniem. Kopumā 1939. – 1941. gadā Latvija zaudēja apmēram 6,6 procentus iedzīvotāju, kuri pameta Latviju kā repatriētie, izsūtītie un bēgļi. Papildu 242 000 cilvēku (13,4 procenti iedzīvotāju) tika zaudēti dažādu veidu piespiedu migrācijas dēļ no 1942. līdz 1945. gadam, ieskaitot tos, kas mobilizēti nacistu vai sarkanajā/Padomju armijā, un bēgļus, kas bēga no Padomju režīma. Lielākā daļa bēgļu, kā arī daļa no bijušajiem vācu armijas karavīriem nonāca pārvietoto personu nometnēs, bet 1947. gadā pēc šo nometņu likvidācijas pārcēlās tālāk uz valstīm, kuras bija gatavas viņus uzņemt - galvenokārt uz ASV (45 000), Austrāliju un Kanādu (katrā 20 000), Lielbritāniju (17 000), Vāciju (15 000) un citām valstīm, sākot latviešu pēckara diasporu. Lielāko latviešu diasporu apjoma tendences apkopotas 1.tabulā.

Desmit gadus pēc Padomju reokupācijas Latvija piedzīvoja savu lielāko imigrācijas vilni (īpaši 1946.-1948. gadā). Pirmkārt, tajā notika bēgļu un militārā personāla masveida atgriešanās, kā arī (daļēji centralizēti pārvaldīts) migrantu pieplūdums no citām Padomju Savienības daļām. Trīs gadu laikā Latvijas iedzīvotāju skaits pieauga par vairāk nekā 323 000 jeb 21 procentu. Atgriešanās migrācija un imigrācija turpinājās 1949. – 1950. gadā, bet to daļēji kompensēja Padomju režīma īstenotā lielākā piespiedu kārtā veiktā 42 125 cilvēku (2,2 procenti iedzīvotāju) deportācija uz PSRS Sibīriju vai Tālajiem Austrumiem. Tomēr vēlāk (galvenokārt 1956. – 1957. gadā) apmēram 80 procenti izsūtīto atgriezās Latvijā.

Padomju režīma laikā no 1951. līdz 1990. gadam Latvija turpināja piedzīvot lielu migrantu pieplūdumu no citām Padomju Savienības vietām, galvenokārt pateicoties centralizētai lēmumu pieņemšanai par resursu, ieskaitot darbaspēku, sadali un augstākam dzīves līmenim Latvijā nekā citās Padomju

[24] Gandrīz puse no visiem vācbaltiešiem Latviju atstāja agrāk - 1914.-39. g. Vairāk par vācbaltiešiem skat. Lulle (2019), Veigners (2009a), Zelče (2011).

republikās. Rezultātā etnisko latviešu īpatsvars 1989. gadā samazinājās līdz 52 procentiem. Ar dažiem izņēmumiem emigrācija no Latvijas padomju laikā bija gandrīz neiespējama.

1.tabula Lielākās Latvijas diasporas Rietumos, 1950-2000

	gads	Latvijā dzimušie	Diaspora	Plašā diaspora
ASV	1950	45000	89154	
	1960	50681	86413	
	1970	41701	73260	100440
	1980	34400	77633	104797
	1990	27152	64584	93210
	2000	27907	58507	92853
Kanāda	1950	20000		
	1960	17000		18100
	1970	14300		18200
	1980	11800		18500
	1990	9400		24100
	2000	7505		22600
Austrālija	1950	20000		
	1960		25500	
	1970		29500	
	2000	6461	20000	
Lielbritānija	1950	17000		
	1960		11000	
	1970		9000	
	1980		9000	
	1990		6000	
	2000	4074		
Vācija	1950	15000		
	1960	13000		
	1970	10000		
	1980	9000		
	1990	8000		
	2000	7500		
Brazilija	1950	5000		
	1970		10000	
	2000		10000	
Zviedrija	1950	4500		
	1960		4500	
	1970		4500	
	2000	2205		

Piezīmes. Diaspora iekļauj Latvijā dzimušas personas, kā arī personas, kuras uzskata sevi par latviešiem vai atbildot uz jautājumu par savu etnisko izcelsmi kā pirmo vai vienīgo min latviešu (ASV datos par 1950. un 1960.g. diaspora iekļauj Latvijā dzimušas personas un personas, kuru tēvs dzimis Latvijā). Savukārt plašā diaspora iekļauj arī personas, kuras min latviešu izcelsmi kā otro (ASV gadījumā) vai vienu no vairākiem (Kanādas gadījumā). *Avoti:* IPUMS (2019), OECD (2008), Veigners (2015), autora aprēķini.

20. gadsimta pēdējā desmitgadē daudzi latviešu pēckara bēgļi izmantoja iespēju atgriezties neatkarīgajā Latvijā. Vienlaikus notika krievvalodīgo iedzīvotāju masveida aizplūšana no atjaunotās neatkarīgās Latvijas uz Krieviju un citām Neatkarīgo Valstu Sadraudzības (NVS) valstīm.

Tajā pašā desmitgadē (1990. gadi) sākās pirmā pēc-neatkarības atgūšanas "izmēģinājuma" emigrācija uz Rietumiem, paļaujoties uz atbalstu no pēckara latviešu bēgļiem vai mazāk formāliem sociālajiem tīkliem krievvalodīgo emigrantu no Padomju Savienības vidū. Tomēr 20. gadsimta beigās pēcpadomju Latvijas diasporas Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (ESAO) valstīs[25] bija tikai 23 tūkst. cilvēku, t.sk. 5,6 tūkst. ASV, 4,4 tūkst. Izraēlā, 3,5 tūkst. Vācijā, 2,4 tūkst. Ziemeļvalstīs, 1,4 tūkst. Lielbritānijā un tikpat daudz Igaunijā, 1,2 tūkst. Kanādā un 1,0 tūkst. Īrijā; Francijā, Spānijā, Portugālē, Šveicē, Austrijā, Itālijā, Nīderlandē un Beļģijā kopā dzīvoja 1,1 tūkst. Latvijā dzimušo cilvēku, kuri ieradās mītnes zemēs 20. gadsimta pēdējā desmitgadē (2. attēls).

2.attēls. Pirmās paaudzes Latvijas diasporas apjoms ESAO valstīs 20. gadsimta beigās

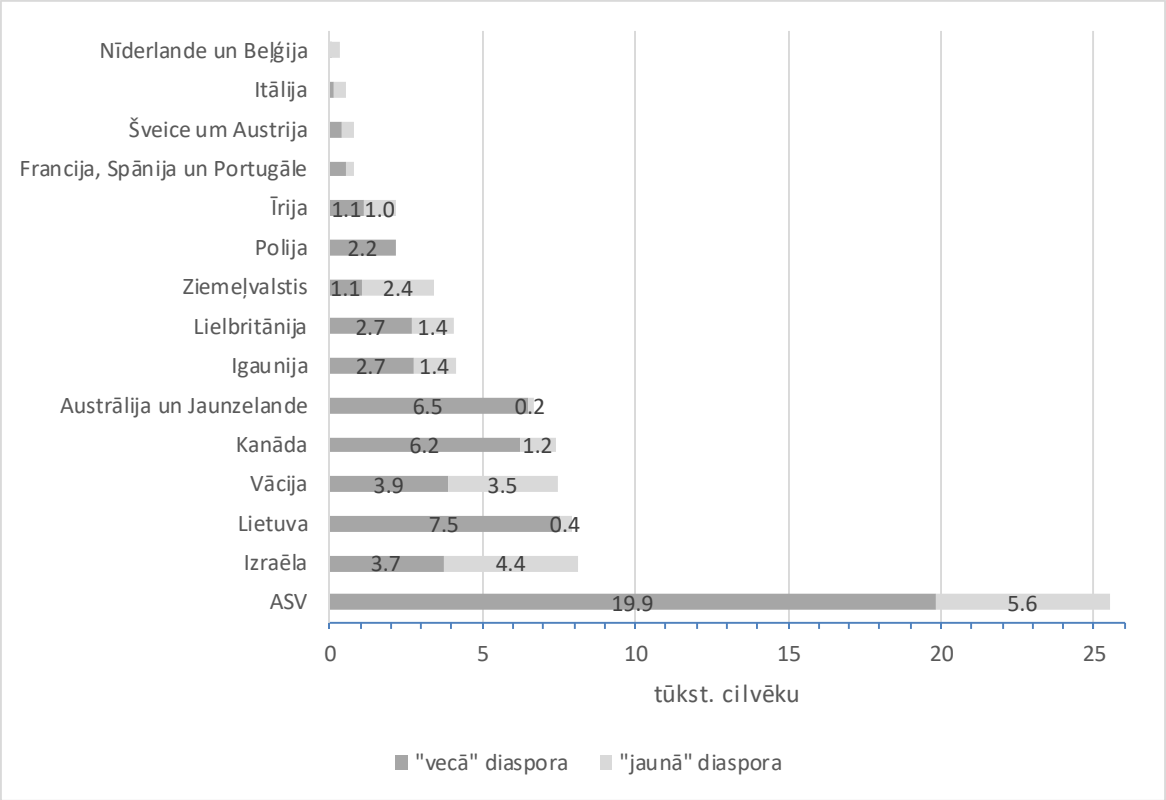

Avoti: OECD (2008, 2015, 2019) un autora aprēķini.

Savukārt pirmās paaudzes vecā Latvijas diaspora šajā valstu grupā 20. gadsimta beigās bija 57 tūkst. cilvēku liela, t.sk. ap 20 tūkst. ASV, 7,7 tūkst. Lietuvā, 6,5 tūkst. Austrālijā, 6,2 tūkst. Kanādā, gandrīz pa 4 tūkst. Vācijā un Izraēlā, pa 2,7 tūkst. Igaunijā un Lielbritānijā, 2,2 tūkst. Polijā un 1,1 tūkst. Īrijā. Ziemeļvalstīs (lielākoties Zviedrijā) tajā laikā dzīvoja 1,1 tūkst., bet Francijā, Spānijā, Portugālē, Šveicē un Austrijā - 0,9 tūkst. Latvijā dzimušo personu vecās diasporas pārstāvju (2.attēls).

[25] Ieskaitot Izraēlu, Igauniju un Lietuvu, kas tika uzņemti ESAO vēlāk. Grieķijā, Ungārijā, Čehijā, Slovākijā un Slovēnijā kopā 20. gadsimta beigās dzīvoja mazāk nekā 300 Latvijā dzimušo personu, t.sk. aptuveni puse pārstāvēja '"jauno" diasporu. Savukārt Čīlē un Meksikā dzīvoja 55 Latvijā dzimušie cilvēki.

Lielākas Latvijas diasporas ārpus ESAO 20. gadsimta beigās tika dokumentētas bijušās PSRS republikās (pēc OECD (2018) datiem: 90,5 tūkst. Krievijā, 16,7 tūkst. Ukrainā, 13,2 tūkst. Baltkrievijā), kā arī Brazīlijā (ap 10 tūkst., skat. 1.tabulu).

Emigrācijas vēsturi no Latvijas laikposmā no 2000. līdz 2016. gadam var iedalīt četrās epizodēs: (i) periods pirms Latvija kļuva par Eiropas Savienības dalībvalsti (pirmspievienošanās periods no 2000. līdz 2003. gadam); ii) ekonomiskās izaugsmes periods pēc pievienošanās (2004. - 2008. gads); iii) ekonomiskās krīzes periods (2009. - 2010. gads); un iv) pēckrīzes periods (2011. - 2016. gads) (Hazans, 2019). Pirmspievienošanās emigrācijas vilni (2000.-2003. gads) raksturoja ievērojama pozitīva selektivitāte attiecībā uz cilvēkkapitālu, salīdzinoši liela krievvalodīgo pārstāvniecība, kā arī ģeogrāfiskā dažādība. Tā kā emigrācija nebija viegla (sakarā ar vīzu un darba atļauju prasībām, izmaksām utt.), neskatoties uz augstajiem stimuliem, Latvijas pilsoņu neto aizplūšana bija neliela.

Darbaspēka brīva pārvietošanās ES ietvaros un lielais un pieaugošais pieprasījums pēc migrantu darbaspēka ES-15 valstīs ievērojami pazemināja gan migrācijas monetārās, gan nemonetārās izmaksas. Tādējādi pēcpievienošanās gados (2004. - 2008.) bija vērojams emigrācijas līmeņa pieaugums, ko galvenokārt veicināja pievilkšanas faktori (Hazans 2011, 2013, 2015, 2016a, 2019; Hazans un Philips 2010; Šūpule 2015). Iestāšanās ES 2004. gadā izraisīja strauju Latvijas valstspiederīgo emigrācijas līmeņa pieaugumu: neto emigrācijas līmenis piecgadē pēc iestāšanās gandrīz divkāršojās no 0.35% gadā 2000.-2003.g. līdz 0.65% gadā 2004.-2008.g. (1.tabula). Pēcpievienošanās migrācija lielā mērā bija plānota kā īstermiņa un/vai cikliska (Hazans un Philips 2010; Hazans 2011, 2013).

Latvija bija viena no tām Eiropas valstīm, kuru visvairāk skāra Lielā recesija, kas izraisīja strauju emigrācijas līmeņa pieaugumu. Lielās recesijas gados (2009. - 2010. gads) pieauga gan ekonomisko, gan neekonomisko izstumšanas faktoru nozīme (Hazans 2011, 2013, 2016a, 2018, 2019; Šūpule 2015). Daudzas Latvijas ģimenes nonāca nabadzībā. Zaudējuši cerību, ka situācija varētu uzlaboties, daudzi izvēlējās pamest valsti. Krīzes gados (2009. - 2010. gads) gada neto emigrācijas līmenis no Latvijas vairāk nekā divkāršojās (2. tabula), un no 2008. līdz 2011. gadam to Latvijas valstspiederīgo skaits vecumā no 15 līdz 64 gadiem, kuri iepriekšējo trīs gadu laikā bija ieradušies citā ES dalībvalstī, palielinājās par 47 procentiem (Hazans 2013). Pēdējā krīzes izraisītā emigrācijas viļņa satraucoša iezīme bija pieaugošais jauniešu skaits emigrantu vidū, kā arī pāreja uz visu ģimeņu emigrāciju ar nolūku pastāvīgi strādāt un uzturēties ārzemēs (Hazans 2016a).

2.tabula. Latvijas valstspiederīgo neto emigrācija, 2000.-2019. g.

	Tūkst.	Procenti no iedzīvotāju skaita 2000.g.sākumā	Vidējais efektīvais neto emigrācijas līmenis gadā
2000-2003	33,5	1,4%	0,35%
2004-2008	75,9	3,2%	0,65%
2009-2012	125,0	5,3%	1,41%
2013-2016	56,9	2,4%	0,67%
2017-2019	23,9	1,0%	0,41%
2000-2019	315,3	13,2%	0,71%

Piezīmes: Neto emigrācija ir starpība starp emigrāciju un imigrāciju. Vidējais efektīvais neto emigrācijas līmenis ir tāds līmenis, kas, ja būtu nemainīgs katru gadu perioda ietvaros, dotu faktiski novēroto kopējo neto emigrāciju. *Avoti*: 2000-2016 - Hazans (2019); 2017-2019 – CSP dati un autora aprēķini.

Pēckrīzes gados emigrācijas intensitāte ir palēninājusies, bet emigrācijas līmenis joprojām saglabājas virs pirmskrīzes līmeņa, un migrācijas saldo joprojām ir negatīvs, kaut gan 2017.-2019. gadā tas bijis mazāks nekā 2013.-2016.gadā. Pavisam 21. gadsimta pirmajos 20 gados (2000-2019) Latvijas

valstspiederīgo neto zaudējumi migrācijas rezultātā sastādīja 13,2% no iedzīvotāju skaita 2000. g. sākumā (2. tabula).

Darbs ārzemēs ir kļuvis par neatņemamu Latvijas iedzīvotāju identitātes sastāvdaļu, un emigrāciju tagad var dēvēt par "jauno normalitāti". Emigrē visu sociāli-ekonomisko grupu pārstāvji, tomēr etnisko minoritāšu īpatsvars emigrantu vidū ir lielāks nekā līdzīgā vecuma Latvijas iedzīvotāju vidū (Hazans 2016a, 2019); tas bija īpaši izteikts 2011.-2014.g., bet pēdējos gados minoritāšu īpatsvars emigrējušo Latvijas valstspiederīgo vidū samazinājies no 50% līdz 40%. Pēckrīzes emigrāciju raksturo arī intensīvā smadzeņu aizplūde: augstskolu beidzēju relatīvs emigrācijas līmenis pārsniedz vidējo (Hazans 2018, 2019). Emigrācijas potenciāls ir pastāvīgi augsts (Hazans 2019: Fig. 3.13; Kaktiņš 2019: 9) un tikai neliela daļa emigrantu atgriežas vai plāno atgriezties Latvijā (Hazans, 2015a, 2015b, 2016a)[26].

Diasporas apjoma un struktūras novērtējums

Latvijas valstspiederīgo un Latvijā dzimušo personu skaits ārvalstīs, 2000 -2020

Vislabāk dokumentēti dati par Latvijas valstspiederīgo un Latvijā dzimušo personu skaita izmaiņām pēdējo 20 gadu laikā ir pieejami attiecībā uz ES un ESAO valstīm. 3.tabula sniedz sešus dažādus diasporas apjoma novērtējumus uz 2018., 2019. un 2020.g. sākumu gan visā pasaulē, gan sadalījumā pa valstu grupām. Periodā starp 2000.g. sākumu un 2018.g. sākumu Latvijas valstspiederīgo diaspora ES un ESAO valstīs pieauga no 22 000 līdz 241 000 cilvēku, bet ņemot vērā arī personas ar dubultpilsonību un bijušos valstspiederīgos – līdz 280 000. Savukārt Latvijas valstspiederīgo vai Latvijā dzimušo personu skaits ES un ESAO valstīs pieauga no 84 000 20. gadsimta beigās līdz 296 000 2018.g. sākumā (3. attēls un 3.tabula).

3.attēls. *Latvijas valstspiederīgo diaspora ES/EBTA un ESAO valstīs gada sākumā, 2000-2020*

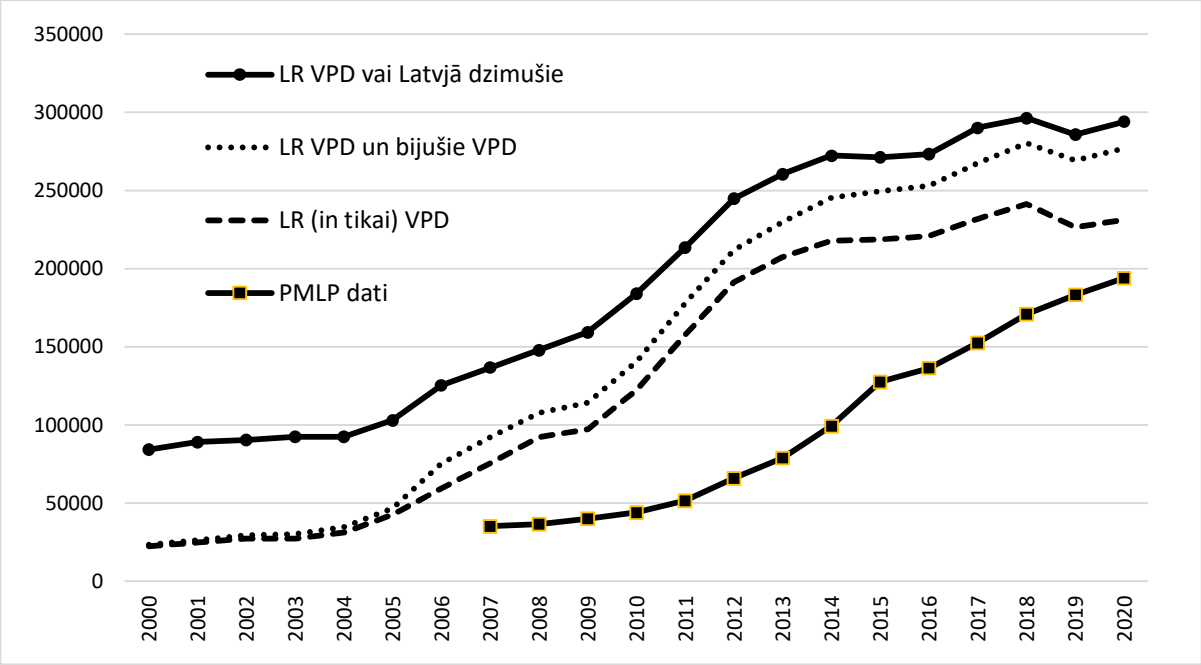

Avoti. (1) PLMP dati - autora aprēķini ar PLMP (2020) publicētiem datiem par ārvalstīs dzīvojošo LR valstspiederīgo (pilsoņu un nepilsoņu) skaitu gada sākumā (neiekļauj personas, kuru dzīvesvieta ir deklarēta Latvijā). (2) LR (un tikai) VPD – autora aprēķini ar ESAO, *Eurostat* un nacionālo statistikas biroju datiem par ES,

[26] Pēc 2019.g. "Latvijas emigrantu kopienas" apsekojuma datiem, 1. paaudzes "jaunās" diasporas vidū 5 gadu laikā plāno atgriezties 14,7%, t.sk. 17.4% no pēdējo piecu gadu laikā aizbraukušiem (Hudenko 2020).

EBTA un ESAO valstīs dzīvojošo LR valstspiederīgo (VPD) skaitu gada sākumā (neiekļauj personas, kuri ieguvuši mītnes valsts pilsonību). (3) LR VPD un bijušie VPD - autora aprēķini ar ārvalstu datiem par LR VPD skaitu gada sākumā, kā arī par ES, EBTA un ESAO valstu pilsonību ieguvušo bijušo un esošo LR pilsoņu un nepilsoņu skaitu pa gadiem. Trūkstošo ārvalstu datu gadījumos šīs laikrindas harmonizācijai tika izmantoti PMLP dati. (4) LR VPD vai Latvijā dzimušie – dati par LR VPD un bijušo VPD skaitu ārvalstīs tika kombinēti ar atbilstošiem ESAO, *Eurostat* un nacionālo statistikas biroju datiem par Latvijā dzimušo personu skaitu ES, EBTA un ESAO valstīs gada sākumā (iespēju robežās kombinēšana veikta pa dzimuma – vecuma grupām). 2020.g. dati (izņemot PMLP, kā arī Lielbritānijas, Dānijas, Norvēģijas, Somijas un Zviedrijas datus) ir provizoriski.

2019.g. sākumā Latvijas valstspiederīgo skaits Lielbritānijā bija par 19 000 personu mazāks nekā gadu iepriekš - gan pēc Eurostat, gan pēc Lielbritānijas statistikas biroja novērtējumiem (šie novērtējumi jāinterpretē piesardzīgi, jo to statistiskā kļūda ir +/- 15 000). Rezultātā visi trīs minētie Latvijas diasporas ES un ESAO valstīs apjoma indikatori 2019.g. sākumā bija par 10-15 tūkst. personu mazāki nekā pirms gada: 226 000 Latvijas valstspiederīgo (bez dubultpilsonības), 269 000 Latvijas valstspiederīgo (t. sk. ar dubultpilsonību) un bijušo valstspiederīgo un 286 000 personu, kas ir Latvijas esošie vai bijušie valstspiederīgie vai dzimušas Latvijā.

Pēdējais no minētajiem skaitļiem ir piesardzīgs (minimālais) novērtējums; tas ir iegūts kombinējot pieejamos datus par LR valstspiederīgiem ārvalstīs un par Latvijā dzimušiem ārvalstu iedzīvotājiem, kad iespējams – dzimuma un vecuma griezumā; izmantojot lielāko no skaitļiem, dažos gadījumos netiek uzskaitīti ārpus Latvijas dzimušie Latvijas valstspiederīgie, bet citos – Latvijā dzimušas personas, kurām ir citu valstu pilsonība (it īpaši ja tā ir iegūta pirms 1991. gada). Gadījumos, kad ir pieejami detalizētie mikrodati (piemēram, ASV, Austrālijā un Ziemeļvalstīs) tiek iegūts precīzāks novērtējums.

PMLP iedzīvotāju reģistra dati par ārvalstīs dzīvojošo (un nedeklarēto kā Latvijā dzīvojošo) LR valstspiederīgo skaitu ir pieejami no 2007.g. sākuma. Pēc šiem datiem, to Latvijas valstspiederīgo skaits, kuri "oficiāli" dzīvo ES un ESAO valstīs, pieaudzis no 35 000 2007.g. sākuma līdz 183 000 2019.g. sākumā un ap 194 000 2020.g. sākumā. Savukārt visā pasaulē PMLP uzskaita ap 193 000 Latvijas valstspiederīgos 2019.g. sākumā un ap 204 000 – 2020.g. sākumā (3.attēls un 3.tabula). Ieskaitot arī Latvijā dzimušas personas, par kurām nav zināms vai tām iepriekš bija LR pilsonība (t.sk. ap 85 000 dzīvo Krievijā, Ukrainā, Baltkrievijā u.c. bijušās Padomju Savienības republikās[27]), diasporas apjoms 2019.g. sākumā sasniedzis 384 000, bet 2020.g. sākumā (pēc provizoriskiem datiem) – 392 000.

Izmantojot pieejamus datus par etniskiem latviešiem vai Latvijā dzimušo personu pēcnācējiem ASV, Austrālijā, Kanādā, Nīderlandē, Dānijā, Somijā un Norvēģijā, Latvijas diasporas apjoma novērtējums 2019.gadā sasniedz 439 000 cilvēku, t.sk. pāri 226 000 – ES-28 valstīs, 17 000 – EBTA valstīs, 98 000 – ESAO valstīs ārpus Eiropas (lielākoties – ASV, Austrālijā un Kanādā), 95 000 – bijušās Padomju Savienības republikās un pāri 3 000 – citur. Provizoriskie dati uz 2020.g. sākumu ir 448 000 visā pasaulē, t. sk. 350 000 – ES, EBTA un ESAO valstīs.

Pieskaitot vēl datus par personām ar latviešu saknēm no Austrālijas un Kanādas 2016.g. tautas skaitīšanas datiem un Amerikas kopienu apsekojuma 2017. -2018.g. datiem, Latvijas diasporas apjoms pieaug līdz gandrīz pusmiljonam 2019.g. sākumā un pārsniedz pusmiljonu 2020.g. sākumā (3. tabula).

Detalizēti rezultāti pa ES un ESAO valstīm ir pieejami 1. pielikumā (P1. un P2. tabulas). Lielākās Latvijas diasporas Rietumu pasaulē ir atrodamas Lielbritānijā (104 000), ASV (69 000 līdz 100 000, atkarībā no definīcijas), Vācijā (pāri 40 000), Īrijā (vismaz 23 000), Kanādā (7 000 līdz 30 000), Austrālijā (16 000

[27] Principā nevar izslēgt, ka šo cilvēku vidū ir bijušās Padomju armijas militārpersonas, bet tādu noteikti nav daudz, jo standarta prakse Padomju Savienībā bija sūtīt militārpersonas (t. sk. arī virsniekus) dienēt ārpus dzimšanas vietas republikas. Savukārt datos, par kuriem iet runa, ir iekļauti tikai Latvijā dzimušie cilvēki, nevis tādi, kas iebrauca Latvijā un pēc tam izbrauca.

līdz 20 000), Norvēģija (ap 13 000), Zviedrijā (ap 9 000), Igaunijā, Dānijā, Nīderlandē un Spānijā (ap 6 000 katrā), Lietuvā (pāri 5 400) un Izraēlā (gandrīz 5 000 pēc nepilniem datiem).

Šī pētījuma tapšanas laikā pietiekoši svaigie un detalizētie dati, kas sedz ne tikai Latvijas valstspiederīgos un Latvijā dzimušas personas, bet arī to pēcnācējus, t.i. visus cilvēkus ar latviešu (vai Latvijas) saknēm, bija pieejami tikai attiecībā uz ASV, Kanādu, Austrāliju, Nīderlandi, Dāniju, Somiju un Norvēģiju. Trimdas latviešu valstīs "plašās diasporas" apjoms ļoti būtiski pārsniedz Latvijā dzimušo personu skaitu: ASV (2018. gadā)– 4,3 reizēs, Austrālijā (2016. gadā) – 3,5 reizēs, Kanādā (2016. gadā) – 5,2 reizēs. Savukārt Nīderlandē, Dānijā, Somijā un Norvēģijā "plašās diasporas" apjoms 2019.g. sākumā pārsniedza Latvijā dzimušo personu skaitu tikai par 14 – 18 %. Attiecībā uz pārējām valstīm P1. un P2. tabulu dati slejās (5)-(6) sniedz diasporas apjoma zemāko novērtējumu, kas sakrīt ar slejas (4) datiem par Latvijas valstspiederīgo, bijušo valstspiederīgo un Latvijā dzimušo personu skaitu. Šie dati pilnā mērā neatspoguļo cilvēku ar latviešu (vai Latvijas) saknēm skaitu atbilstošās valstīs (it īpaši Lielbritānijā un Vācijā).

3.tabula Latvijas diasporas apjoms pa valstu grupām gada sākumā, 2018-2020.

	PMLP 01.01.	LR (un tikai) VPD	LR VPD un bij. VPD	LR VPD, bij. VPD un Latvijā dzimušie	Diaspora	Plašā diaspora
	(1a)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
			2018			
ES+EBTA+ESAO	**170871**	**241347**	**280267**	**296206**	**347212**	**403384**
ES-28	134085	218916	231899	239094	239438	239438
EBTA	5488	14897	15867	15871	15871	16541
ESAO ārpus ES-28 un EBTA	31298	7534	32501	41241	91903	147405
Bij. Padomju Savienība	6917	7410	20000	94000	94000	94000
Citas Eiropas valstis	186	214	214	214	214	214
Pārējā pasaule	1658	1787	2800	2800	2800	2800
Kopā	**179632**	**250758**	**303281**	**393220**	**444226**	**500398**
			2019			
ES+EBTA+ESAO	**183209**	**226328**	**269087**	**285724**	**341177**	**399684**
ES-28	144321	202449	218070	225773	226010	226010
EBTA	6318	15928	16999	17003	17003	17707
ESAO ārpus ES-28 un EBTA	32570	7951	34018	42948	98164	155967
Bij. Padomju Savienība	7410	7816	20000	95000	95000	95000
Citas Eiropas valstis	214	232	232	232	232	232
Pārējā pasaule	1787	1923	3000	3000	3000	3000
Kopā	**192620**	**236299**	**292319**	**383956**	**439409**	**497916**
			2020			
ES+EBTA+ESAO	**193989**	**231200**	**277000**	**294000**	**350000**	**408000**
Kopā	**203960**	**241370**	**300000**	**392000**	**448000**	**506000**

Piezīmes: (1a), (1b) - LR valstspiederīgo (pilsoņu, t. sk. ar dubultpilsonību, un nepilsoņu) skaits ārvalstīs pēc PMLP datiem (neiekļauj personas, kuru dzīvesvieta ir deklarēta Latvijā); (2) – LR pilsoņu un nepilsoņu skaits ārvalstīs (personas ar dubultpilsonību nav iekļautas). (3) - LR valstspiederīgo (t.sk. ar dubultpilsonību), kā arī bijušo valstspiederīgo, skaits ārvalstīs. (4) - LR valstspiederīgo un bijušo valstspiederīgo, kā arī Latvijā dzimušo personu, skaits ārvalstīs. (5) - Sakrīt ar (4), izņemot ASV, Austrāliju, Dāniju, Kanādu, Somiju un Nīderlandes, kur izmantoti dati par etniskiem latviešiem vai Latvijā dzimušo personu pēcnācējiem. (6) - Sakrīt ar (5), izņemot ASV, Austrāliju,

Kanādu un Norvēģiju, kur izmantoti dati par personām ar latviešu vai Latvijas saknēm. ES ir ES-28 bez Latvijas. *Avoti:* (1) – (4): skat. 3.attēla avotus. (5) – (6): Austrālijas un Kanādas 2016.g. tautas skaitīšanas dati, Amerikas kopienu apsekojuma (*American Community Survey)* 2017.-2018.g. dati, Dānijas, Islandes, Nīderlandes, Somijas un Norvēģijas statistikas biroju iedzīvotāju statistikas 2018-2020 g. dati.

Lielākās Latvijas valstspiederīgo diasporas ārpus ES un ESAO 2020. g. sākumā pēc PMLP datiem (skat. P3. tabulu) bija Krievijā (5 531 cilvēku), Baltkrievijā (1 157) un Ukrainā (924), kam sekoja Brazīlija (396), Venecuēla (324), Argentīna (186) un Apvienotie Arābu Emirāti (184). Vērā ņemams nepilsoņu īpatsvars šajās diasporās ir tikai Krievijā (ap 11%), Baltkrievijā (19%) un Ukrainā (22%). Pārējās LR valstspiederīgo diasporas ārpus ES un ESAO ir krietni mazākas: Dienvidāfrikā oficiāli dzīvo 94 LR pilsoņu, Ķīnā – 70, Kazahstānā – 55 pilsoņu un 12 nepilsoņu, Gruzijā – 40 pilsoņi un 5 nepilsoņi, Monako, Ēģiptē, Singapūrā, Moldovā un Indijā – 30 līdz 39 LR valstspiederīgo katrā, bet Taizemē , Katarā, Azerbaidžānā, un Libānā – 20 līdz 29 LR valstspiederīgo katrā (P3. tabula).

Cik daudz diasporas locekļu "oficiāli" dzīvo Latvijā?

Interesanti salīdzināt Latvijas valstspiederīgo diasporas apjomu pēc PMLP un ārvalstu datiem (valstu grupām skat. 3. tabulas slejas (1) un (2); valstīm - P1. un P2. tabulu slejas (1)-(2)). Kā redzams 4.tabulā, ārzemēs legāli dzīvojošie un Latvijā nedeklarētie LR valstspiederīgie (to skaitu apzīmēsim N) ir atspoguļoti gan PMLP datos par ārvalstīs dzīvojošiem (1), gan ārvalstu datos (2) par iedzīvotājiem - Latvijas valstspiederīgiem.

4. tabula. Ārvalstīs legāli dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo atspoguļošana PMLP datos par ārvalstīs dzīvojošiem (1) un ārvalstu datos par iedzīvotājiem - Latvijas valstspiederīgiem (2)

		Dzīves vieta deklarēta Latvijā	
		Nē	Jā
Ir mītnes zemes pilsonība	Nē	(1) – jā; (2) – jā. Skaits: N	(1) – nē; (2) – jā. Skaits: D
	Jā	(1) – jā; (2) – nē. Skaits: W	(1) – nē; (2) – nē.

Avots: Autora veidota tabula.

Latvijā deklarētie LR pilsoņi un nepilsoņi, kuri faktiski dzīvo ārzemēs (to skaitu apzīmēsim D), parādās ārvalstu datos (2) par iedzīvotājiem, kas ir Latvijas valstspiederīgie, bet neparādās PMLP datos (1) par ārvalstīs dzīvojošiem - tieši tāpēc, ka ir deklarēti Latvijā, skat. Helmane (2019). Visbeidzot, ārvalstīs dzīvojošie (un Latvijā nedeklarētie) LR pilsoņi, kam ir arī mītnes zemes pilsonība (to skaitu apzīmēsim W), neparādās ārvalstu iedzīvotāju-ārzemnieku statistikā (2), bet parādās PMLP datos (1) par ārvalstīs dzīvojošiem. Tātad (1) = N + W un (2) = N + D. Var secināt, ka (2) – (1) = D – W, bet

$$\text{Latvijā deklarēto un ārzemēs dzīvojošo LR valstspiederīgo skaits } D = (2) - (1) + W, \qquad (a)$$

kur W ir to personu ar dubultpilsonību skaits, kuru dzīvesvieta nav deklarēta Latvijā. Ņemot vērā, ka $W \geq 0$, var secināt, ka

$$D \geq (2) - (1). \qquad (b)$$

Tagad no 3. tabulas datiem (noapaļojot līdz tūkstošiem) izriet, ka 2018.g. sākumā ES valstīs dzīvoja vismaz 220,0 – 134,1 = 85,9 tūkst. Latvijā deklarēto valstspiederīgo, bet EBTA valstīs[28] - vēl vismaz 14,9 – 5,5 = 9,4 tūkst. (5. tabula). Analīze pa valstīm (ar P1. tabulas datiem) parāda, ka ES-28 un EBTA

[28] Šveice, Norvēģija, Islande un Lihtenšteina.

valstīs 2018. g. sākumā faktiski dzīvoja vismaz 95,5 tūkst. Latvijā deklarēto LR pilsoņu un nepilsoņu, t.sk. pāri 47 tūkst. – Lielbritānijā, 20 tūkst. Vācijā, pāri 7 tūkst. – Norvēģijā (detaļām skat. 5. tabulu). 2019.g. sākumā šis skaits saruka līdz 69,2 tūkst. (lielākoties uz Lielbritānijas rēķina, kur Breksita gaidās daudzi Latvijas pilsoņi anulēja dzīves vietas deklarāciju Latvijā lai pieteiktos Lielbritānijas pastāvīga iedzīvotāja statusam). 2020.g. sākumā, pēc provizoriskiem datiem, ES-28 un EBTA valstīs dzīvoja vismaz 64 tūkst. Latvijā deklarēto LR pilsoņu un nepilsoņu.

No formulas (a) izriet:

$$W = (1) - (2) + D, \qquad (c)$$

un tā kā $D \geq 0$, var secināt, ka

$$W \geq (1) - (2). \qquad (d)$$

Ar formulas (d) palīdzību no P1. tabulas datiem var secināt, piemēram, ka 2018. g. sākumā ASV dzīvoja vairāk nekā 10 tūkst. Latvijas pilsoņu, kam bija arī ASV pilsonība. Atzīmēsim, ka formula (b) ir noderīga gadījumos, kad ir pieejami dati no abiem avotiem un (2) > (1), bet formula (d) – kad (1) > (2).

5.tabula Latvijā deklarēto, bet ārzemēs dzīvojošo LR valstspiederīgo skaits ES, EBTA un ESAO valstīs 2018. g. sākumā

ES-28 un EBTA	96375	Nīderlande	2421	Luksemburga	318
ES-28	86966	Zviedrija	1927	Lietuva	249
EBTA	9409	Īslande	1074	Rumānija	204
Lielbritānija	47039	Itālija	1051	Portugāle	152
Vācija	20106	Šveice	958	Turcija	111
Norvēģija	7376	Īrija	935	Slovākija	109
Dānija	3370	Somija	860	Čehija	98
Spānija	2780	Beļģija	767	Japāna	84
Igaunija	2613	Austrija	759	Ungārija, Bulgārija un Horvātija	119

Piezīmes: Tabulas dati sniedz novērtējumu "vismaz", faktiskie skaitļi varētu būt lielāki. Datu trūkuma dēļ nav sniegti rezultāti par Franciju, Grieķiju, Poliju, Kipru, Maltu, ASV, Austrāliju, Kanādu, Jaunzēlandi un Dienvidkoreju. Tabulā nav iekļauti novērtējumi Meksikai (11 cilvēku), Lihtenšteinai un Slovēnijai (pa 1 cilvēkam). *Avoti*: P1.tabulas dati un autora aprēķini.

Diasporas demogrāfiskā struktūra

4. attēls sniedz Latvijas pirmās paaudzes Latvijas diasporas ESAO valstīs dzimuma – vecuma struktūras 2016. g. sākumā salīdzinājumu ar Latvijas iedzīvotāju dzimuma – vecuma struktūru tajā pat laikā.

4.attēls. Latvijā dzimušo personu, kas dzīvo ārpus Latvijas (ESAO valstīs), un Latvijas iedzīvotāju dzimuma – vecuma struktūra, 2016.g.

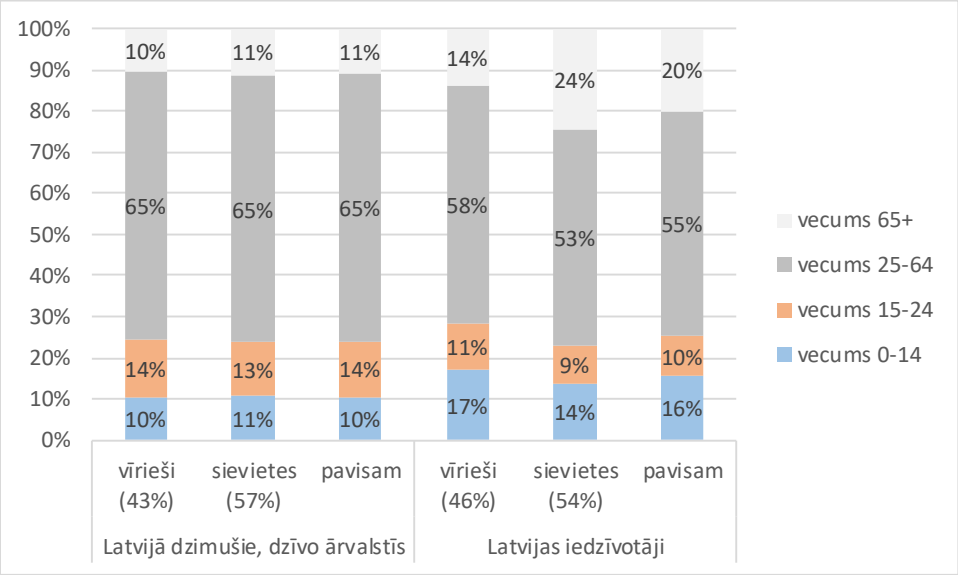

Piezīmes. Attēlā izmantotie dati sedz 247 642 Latvijā dzimušo personu 34 ESAO valstīs. *Avoti*: Latvijā dzimušie ESAO valstu iedzīvotāji – OECD (2018) un autora aprēķini; Latvijas iedzīvotāji – CSP dati un autora aprēķini.

Redzams, ka dzimumu proporcijas diasporā un Latvijā ir līdzīgas: sieviešu īpatsvars diasporā ir 57%, bet Latvijā – 54%. Tomēr būtiskā atšķirība ir tā, ka diasporā sieviešu un vīriešu vecumu struktūra ir līdzīga, bet Latvijā sieviešu vidū ir daudz lielāks senioru īpatsvars (24%, salīdzinot ar 14% vīriešu vidū).

Pirmās paaudzes diasporā ir mazāks bērnu (jaunāko par 15 gadiem) īpatsvars - 10 % salīdzinot ar 16% Latvijā; tas ir izskaidrojams ar to, ka ārvalstīs dzimušie "jaunās" diasporas bērni nav atspoguļoti 4.attēlā izmantotajos datos (dati, kuros še bērni ir atspoguļoti, ir izmantoti 5. attēlā un komentēti tālāk). Diasporā ir lielāks jauniešu īpatsvars (14% pret 10% Latvijā), kā arī 25 – 64 gadu veco īpatsvars (65% pret 55% Latvijā), bet krietni mazāks senioru īpatsvars (11% pret 20% Latvijā).

4.attēla pamatā ir ESAO izveidota reprezentatīvā datu bāze DIOC 2015/16, kas sedz imigrantus no visām valstīm 35 ESAO valstīs (veidojot 4.attēlu tika izmantoti dati par imigrantiem 34 valstīs izņemot Latviju). Diemžēl DIOC 2015/16 dati par Latvijā dzimušiem imigrantiem ESAO valstīs ir publiski pieejami tikai kopumā (bez sadalījuma pa mītnes zemēm). Turklāt šajos datos nav atspoguļoti ārvalstīs dzimušie Latvijas pilsoņi. Tāpēc Latvijas diasporas demogrāfiskās struktūras detalizācijai izmantosim *Eurostat* datus par Latvijas valstspiederīgo (pilsoņu un nepilsoņu) un Latvijā dzimušo personu skaitu (dzimuma un vecuma griezumā) ES-28 un EBTA valstīs (izņemot Lielbritāniju, Franciju, Kipru un Maltu, par kuriem šie dati nav pieejami), kā arī ASV un Kanādā. Pēdējie pieejamie dati ir par 2018. g. sākumu, un tie ir apkopoti 5. attēlā, kur apskatīta tikai vecumu struktūra. Sieviešu īpatsvars gandrīz visos gadījumos ir robežās no 51% līdz 55%, un tikai starp Latvijā dzimušiem ASV iedzīvotājiem tas sasniedz 58,4%.

5. attēlā redzams, ka starp Latvijas valstspiederīgajiem Eiropā bērnu īpatsvars ir tāds pats kā Latvijā (16%), jauniešu īpatsvars nedaudz lielāks (12% pret 9%), bet vidējā vecuma (25-44 gadi) īpatsvars ir divreiz lielāks nekā Latvijā (55% pret 27%); respektīvi, daudz mazāki nekā Latvijā ir vecumgrupu 45-64 gadi un it īpaši 65+ gadi īpatsvari.

5.attēls. Dažādu Latvijas diasporas segmentu vecumu struktūra ārvalstīs, 2018. gads.

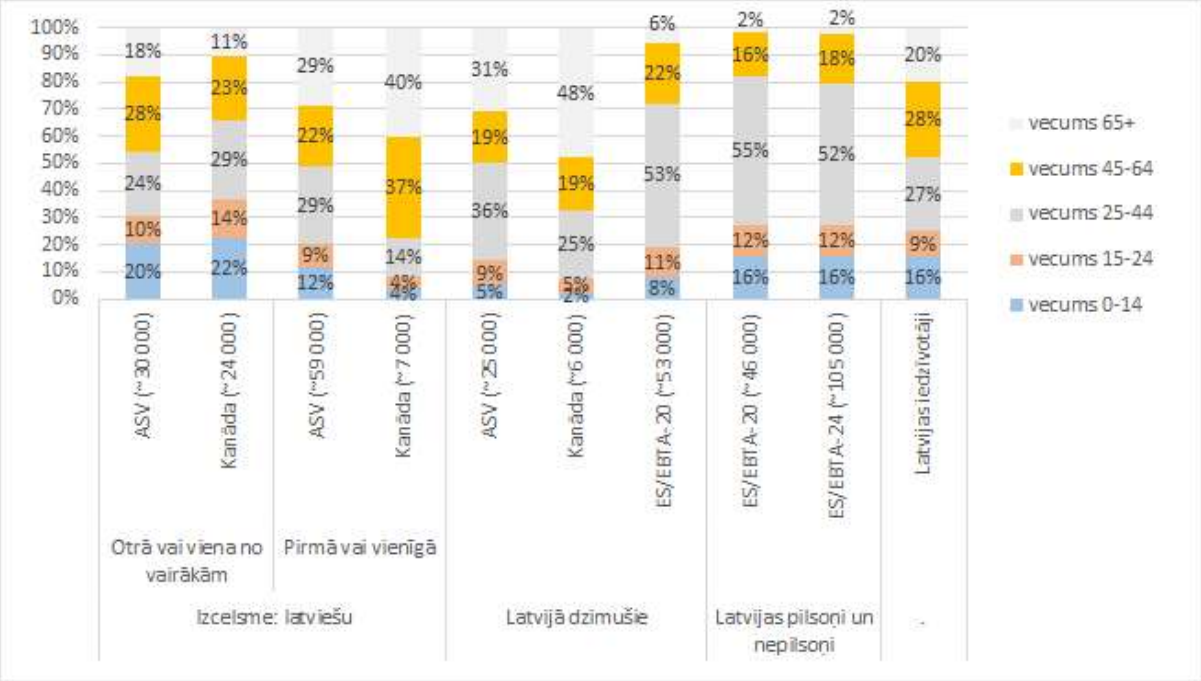

Piezīmes. Kanādas dati attiecās uz 2016. gadu, ASV dati – uz 2018. gadu, bet ES/EBTA dati – uz 2018. gada sākumu. ES/EBTA-20 iekļauj Austriju, Beļģiju, Bulgāriju, Čehiju, Dāniju, Igauniju, Somiju, Ungāriju, Īslandi, Itāliju, Lihtenšteinu, Lietuvu, Luksemburgu, Nīderlandi, Norvēģiju, Rumāniju, Zviedriju, Slovēniju, Slovākiju un Šveici, bet ES/EBTA-24 iekļauj arī Vāciju, Spāniju, Īriju un Portugāli. Dati par Latvijas pilsoņiem neattiecās uz personām ar dubultpilsonību, viena no kurām ir mītnes zemes pilsonība. *Avoti:* 2018. gada Amerikas kopienu apsekojuma dati, 2016. gada Kanādas tautas skaitīšanas dati, *Eurostat* iedzīvotāju statistikas dati un autora aprēķini.

Jāatzīmē, ka Latvijā dzimušas personas (gan trimdas latvieši u.c. "vecās" diasporas pārstāvji, gan LR valstspiederīgie un bijušie valstspiederīgie) ar kādas no ES/EBTA valsts pilsonību, nav iekļauti 5. attēlā apkopotajos datos par Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, bet ir iekļauti datos par Latvijā dzimušiem. Savukārt "jaunās" diasporas 2.paaudzes pārstāvji, kuriem ir tikai LR pases, nav iekļauti datos par Latvijā dzimušiem, bet ir iekļauti datos par Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem. Tas izskaidro 5. attēlā redzamas vecumu struktūras atšķirības starp diviem diasporas segmentiem Eiropā: LR valstspiederīgo diasporā ir lielāks bērnu un vidējā vecuma īpatsvars, bet Latvijā dzimušo diasporā – lielāks vecumgrupu 45-64 un 65+ gadi īpatsvars (5.attēls). Tomēr abos minētos diasporas segmentos Eiropā vecumgrupu 45-64 un 65+ īpatsvars ir būtiski mazāks nekā Latvijas iedzīvotāju vidū – Latvijas diaspora Eiropā ir kopumā jaunāka nekā Latvijas iedzīvotāji.

Krasi atšķiras Latvijā dzimušo un etnisko latviešu[29] diasporas ASV un Kanādā: tur kodolu veido "vecā" diaspora, tāpēc senioru (65+) īpatsvars ir ap 30% ASV un pārsniedz 40% Kanādā (5.attēls). Atzīmēsim, ka šīs diasporas ir diezgan lielas: pēc Amerikas kopienu apsekojuma datiem, ASV 2018. gadā bija ap 25 000 Latvijā dzimušo un ap 59 000 etnisko latviešu (no kuriem ap 14 000 dzimuši Latvijā), savukārt Kanādā, pēc tautas skaitīšanas datiem, 2016. gadā dzīvoja gandrīz 6 000 Latvijā dzimušas personas un pāri 7 000 etnisko latviešu.

[29] "*Etniskie latvieši*" šeit ir cilvēki, par kuriem tautas skaitīšanās (Kanādā) vai kopienu apsekojumā (ASV) uz jautājumu par etnisko izcelsmi (*ethnic ancestry*) pirmā (vai vienīgā) atbilde bija "latviešu". Personas, par kurām uz šo jautājumu atbilde "latviešu" tika sniegta kā otrā (ASV) vai viena no vairākām (Kanāda), var raksturot kā cilvēkus *ar latviešu saknēm*, kuri nav etniskie latvieši.

Bez etniskiem latviešiem, ASV un Kanādā dzīvo daudz cilvēku ar latviešu un citām saknēm: pēc augstāk minētajiem datiem, ASV tādu bija ap 30 000, bet Kanādā – ap 24 000. Interesanti, ka šo diasporas segmentu vecumu struktūra ir vistuvākā Latvijas iedzīvotāju vecumu struktūrai, atšķiroties ar lielāku bērnu īpatsvaru (20-22 % pret 16%) un mazāku (sevišķi Kanādā) senioru īpatsvaru (5. attēls).

Visās ES/EBTA valstīs, izņemot Igauniju un Lietuvu, senioru īpatsvars Latvijas diasporās ir krietni mazāks nekā Latvijas iedzīvotāju vidū (6. attēls). Latvijas valstspiederīgo diasporās Vācijā, Zviedrijā un Itālijā senioru ir nedaudz virs 3%, un Spānijā – 3%, Austrijā – 2,7%, bet citur – zem 2%. Savukārt Latvijā dzimušo personu vidū ārpus Baltijas senioru īpatsvars pārsniedz 5% Bulgārijā, Slovākijā, Austrijā un Ungārijā; Zviedrijā, Čehijā un Šveicē tas pārsniedz 3%, bet citur ir zem 2%.

6.attēls. Senioru īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū un Latvijas diasporās ES un EBTA valstīs, 2018.g. sākums

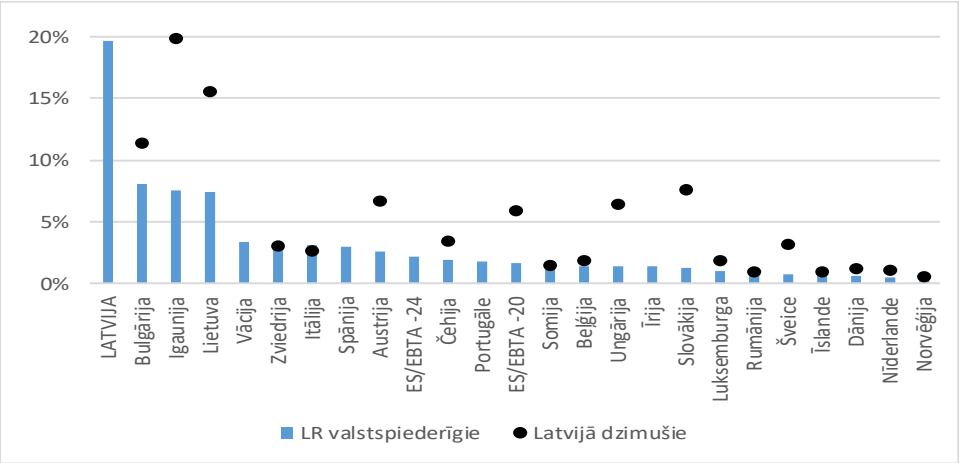

Avoti: Eurostat iedzīvotāju statistikas dati un autora aprēķini.

Absolūtajos skaitļos visvairāk senioru ES/EBTA valstīs 2018. g. sakumā bija Vācijā (1 153), Igaunijā (1104), Lietuvā (845), Zviedrijā (611), Īrijā (289), Spānijā (133), Austrijā (108), Itālijā (95), Šveicē (75), Norvēģijā (67), Dānijā (64) un Nīderlandē (51), skat. 6. tabulu.

6. tabula. Senioru skaits Latvijas diasporās ES un EBTA valstīs, 2018.g. sākums

Vācija	1153	Austrija	108	Beļģija	33
Igaunija	1104	Itālija	95	Somija	33
Lietuva	845	Šveice	75	Bulgārija	23
Zviedrija	611	Norvēģija	67	Čehija	20
Īrija	289	Dānija	64	Citur	54
Spānija	133	Nīderlande	51	Kopā	4758

Piezīmes. Nav datu par Lielbritāniju, Franciju, Grieķiju, Kipru un Maltu.
Avoti: Eurostat iedzīvotāju statistikas dati un autora aprēķini.

Savukārt pēc 5. attēlā datiem ASV 2018. gadā un Kanādā 2016. gadā bijā, respektīvi, 7575 un 2825 Latvijā dzimušo senioru. Ņemot vērā, ka Latvijā dzimušo senioru kopskaits visās ESAO valstīs 2016. novērtēts pēc 4. attēla datiem bija gadā bija 27123, var secināt ka senioru skaits Austrālijā, Izraēlā, Lielbritānijā, Francijā un Grieķijā ir robežās no 10 000 līdz 12 000.

Lai salīdzinātu tieksmi pārcelties ar bērniem un/vai rādīt bērnus ārzemēs Latvijas diasporās dažādās valstīs, 7. attēlā izmantots bērnu skaits uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi. Visaugstākās šī rādītāja

vērtības (ap 45) ir ASV un Kanādā starp jauktas izcelsmes personām ar latviešu un citām saknēm. Starp etniskiem latviešiem ASV ir 25 bērni uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi, kas tikai nedaudz pārsniedz vidējo rādītāju starp Latvijā dzimušiem un Latvijas valstspiederīgiem 24 ES un EBTA valstīs (22 bērni uz 100 pieaugušiem), savukārt starp etniskiem latviešiem Kanādā rādītājs ir daudz zemāks (15 bērni uz 100 pieaugušiem).

7.attēls. Bērnu vecumā līdz 15 gadiem skaits uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi Latvijas diasporās Eiropā, ASV un Kanādā, 2018.g.

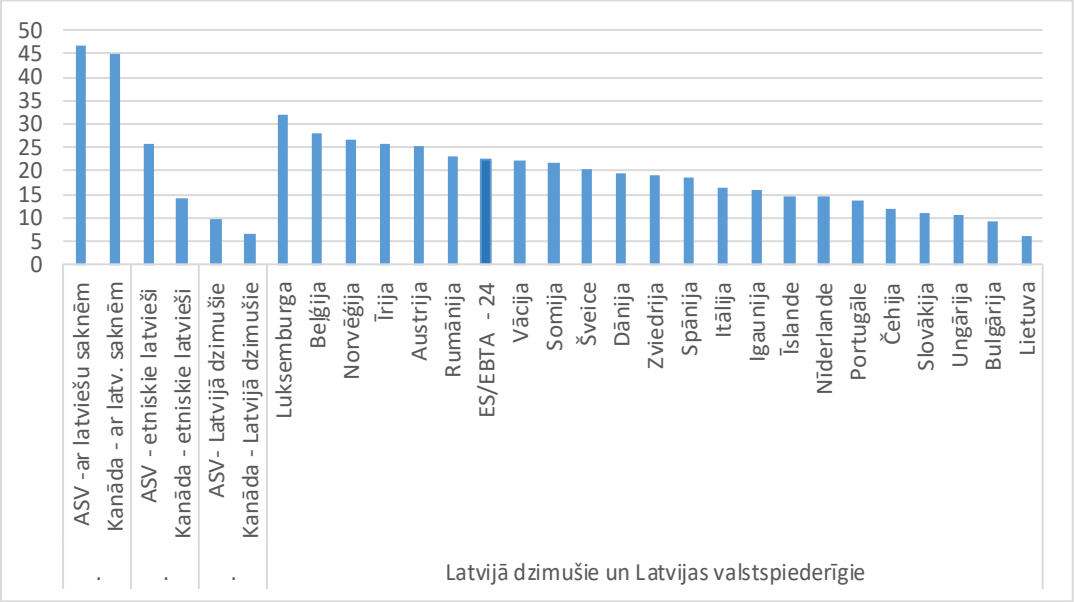

Piezīmes. Kanādas dati attiecās uz 2106.g. *Etniskie latvieši* ir cilvēki, par kuriem tautas skaitīšanās (Kanādā) vai kopienu apsekojumā (ASV) uz jautājumu par etnisko izcelsmi (*ethnic ancectry*) pirmā (vai vienīgā) atbilde bija "latviešu". *Ar latviešu saknēm* ir personas, par kurām uz šo jautājumu atbilde "latviešu" tika sniegta kā otrā (ASV) vai viena no vairākām (Kanāda). *Avoti:* 2018. gada Amerikas kopienu apsekojuma dati, 2016. gada Kanādas tautas skaitīšanas dati, *Eurostat* iedzīvotāju statistikas dati un autora aprēķini.

Starp Latvijas diasporām Eiropā liels bērnu skaits uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi (virs 25) ir novērots Luksemburgā, Beļģijā, Norvēģijā, Īrijā un Austrijā. Diasporās Rumānijā, Vācijā, Somijā, Šveicē, Dānijā, Zviedrijā un Spānijā ir 19 līdz 23 bērnu uz 100 pieaugušiem, Itālijā, Igaunijā, Īslandē, Norvēģijā un Portugālē – 14 līdz 16 bērnu uz 100 pieaugušiem, bet diasporās Čehijā, Slovākijā, Ungārijā, Bulgārijā un Lietuvā – 6 līdz 12 bērnu uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi.

Lai plānotu diasporas atbalsta politiku, svarīgi zināt absolūto latviešu vai Latvijas izcelsmes bērnu skaitu katrā valstī. Šī informācija ir apkopota 7. tabulā.

7. tabula. Bērnu vecumā līdz 15 gadiem skaits Latvijas diasporās ES un EBTA valstīs, ASV un Kanādā

Lielbritānija	20000	Šveice	399	**ASV - kopā**	**13200**
Vācija	5176	Beļģija	383	Latvijā dzimušie	1263
Īrija	3744	Somija	349	t.sk. etniskie latvieši	881
Norvēģija	2137	Francija	300	Citi etniskie latvieši	5877
Zviedrija	1113	Austrija	283	Citi ar latviešu saknēm	6060
Dānija	846	Īslande	161	**Kanāda - kopā**	**5567**
Spānija	606	Luksemburga	156	Latvijā dzimušie	140
Nīderlande	549	Lietuva	140	Etniskie latvieši	250
Igaunija	467	Citas ES/EBTA valstis	300	Citi ar latviešu saknēm	5247
Itālija	448	**ES/EBTA kopā**	**37557**	**Austrālija kopā**	**2400**

Piezīmes. Izņemot Kanādu, dati attiecās uz 2018. g. Lielbritānijas, Francijas un Austrālijas dati ir provizoriski. Avoti: 2018. gada Amerikas kopienu apsekojuma dati, 2016. gada Kanādas tautas skaitīšanas dati, *Eurostat* 2018.g. iedzīvotāju statistikas dati un autora aprēķini.

Diezgan lielu Latvijas valstspiederīgo diasporas daļu (pāri 60 000 cilvēku) veido nesenie (2015.-2018. g.) emigranti, kuri 2019. g. sākumā joprojām dzīvoja ārzemes[30]. 8 attēlā šīs "jaunās" diasporas daļas vecumu struktūra tiek salīdzināta ar visas LR valstspiederīgo diasporas, kā arī ar Latvijas iedzīvotāju vecumu struktūru.

Salīdzinājumā ar visu diasporu, nesen aizbraukušo vidū ir nedaudz lielāks jauniešu un 25 – 34 gadu veco īpatsvars, bet mazāks bērnu un vecumgrupas 35-44 īpatsvars (8. attēls). Jauno pieaugušo (vecumgrupa 15-34 gadi) īpatsvars nesen aizbraukušo vidū (47%) ir divreiz lielāks nekā Latvijas iedzīvotāju vidū (23%).

[30] Šīs diasporas daļas apjoma un struktūras novērtējums balstās uz CSP(2019a) nepublicētiem datiem, kas tika sagatavoti pēc LU pieprasījuma.

8.attēls. Latvijas valstspiederīgo vecumu struktūra nesen aizbraukušo vidū, visā diasporā un Latvijā

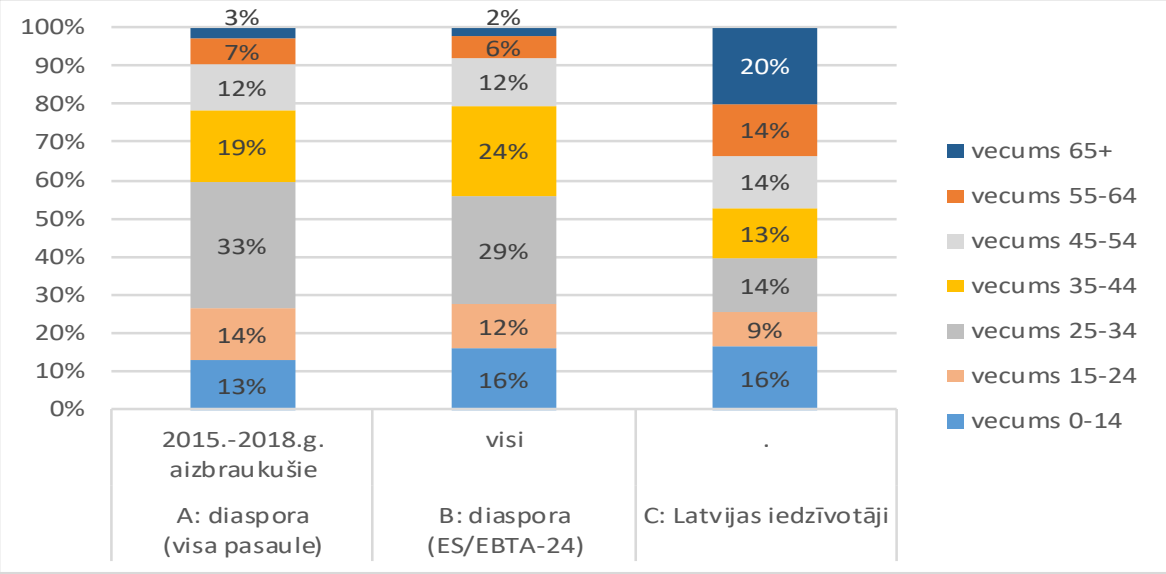

Piezīmes: A: Latvijas pilsoņi un nepilsoņi, kas atstāja Latviju 2015.-2018..g. un, pēc CSP datiem, dzīvoja ārzemēs 2019.g. sākumā. Dati: 2019.g. sākums. B: Dati: 2018.g. sākums. ES/EBTA-24 valstu sarakstu skat. 5. attēla piezīmēs). *Avoti*: A: CSP (2019a) dati sagatavotie pēc LU pieprasījuma un autora aprēķini. B, C: *Eurostat* dati un autora aprēķini.

Diasporas struktūra pēc ārzemēs nodzīvotā laika

2016. g. sākumā nedaudz vairāk par ceturtdaļu no visiem Latvijā dzimušiem pieaugušiem ESAO valstīs pavadīja mītnes zemē līdz 5 gadiem (ieskaitot); katrs trešais Latvijā dzimušais vīrietis un gandrīz katra trešā sieviete mītnes zemē nodzīvoja no 5 līdz 10 gadiem; divas piektās daļas Latvijas diasporas pieaugušo locekļu mītnes zemē nodzīvoja vairāk nekā 10 gadus (9. attēls).

9.attēls. Latvijā dzimušie pieaugušie (15+ gadi) ESAO valstīs: mītnes zemē nodzīvotais laiks dzimuma griezumā, 2016. gads

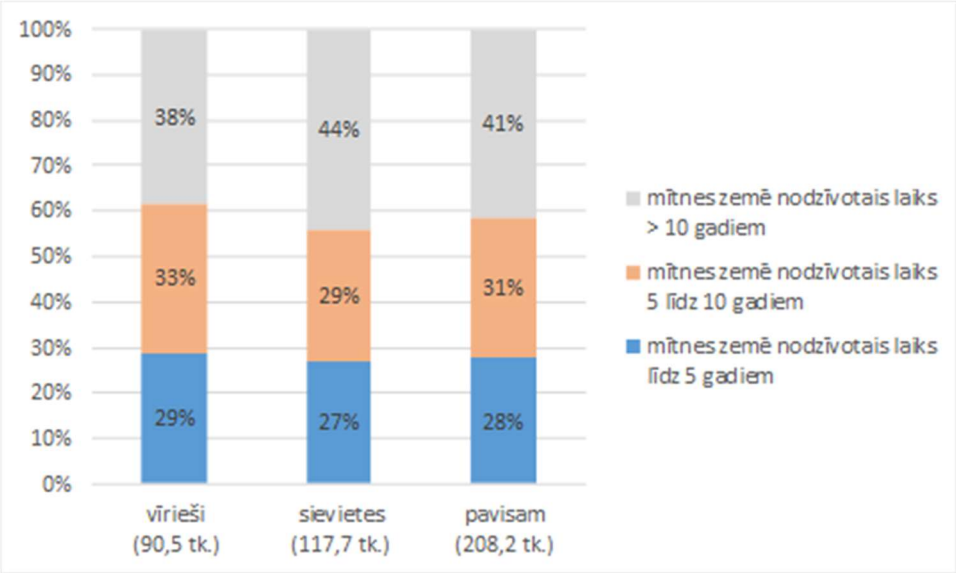

Piezīme. Attēlā izmantotie dati sedz 208 236 Latvijā dzimušo pieaugušo personu 34 ESAO valstīs. Nav iekļautas personas (ap 6%), kurām mītnes zemē nodzīvotais laiks nav zināms. *Avoti*: OECD (2018) un autora aprēķini.

9. attēla datus var interpretēt arī citādāk: pēc 2016.g. stāvokļa, 28% pirmās paaudzes Latvijas diasporas pārstāvju ESAO valstīs iebrauca mītnes zemēs 2011.-2015. g., 31% - 2006.-2010.g. un 41% - pirms 2010.g.

Lielāku detalizāciju pa periodiem (sākot no 2012. gada), turklāt dzimuma, tautības un pilsonības griezumā, sniedz šīm pētījumam sagatavotie (iepriekš nepublicētie) CSP dati (8. tabula). Šie dati sedz Latvijas valstspiederīgo diasporu visā pasaulē (nevis tikai ESAO valstīs) un iekļauj gan pieaugušus, gan bērnus.

8. tabula. 2012.-2018. g. emigrējušie Latvijas valstspiederīgie, kuri pēc CSP novērtējuma 2019.gada sākumā dzīvoja ārpus Latvijas, pēc aizbraukšanas (emigrācijas) perioda

Periods	Kopskaits	Vidēji gadā	Sievietes (%)	Latvieši (%)	Latvijas pilsoņi (%)	Latvijas nepilsoņi (%)	Citi Latvijā dzimušie
2012-2014	53331	17777	50.8%	50.5%	91.8%	7.5%	0.7%
2015-2016	32672	16336	48.5%	58.4%	94.8%	4.8%	0.4%
2017-2018	27604	13802	48.6%	59.4%	94.6%	5.0%	0.4%
2012-2018	113607	16230	49.6%	54.9%	93.3%	6.1%	0.5%

Piezīmes. Tabulā apkopoti dati par CSP identificētiem emigrantiem, izņemot personas, kuras mirušas līdz 01.01.2019. Tautības un pilsonības dati ir uz 01.01.2019, bet gadījumos, kad persona vairs nav PMLP reģistrā, tad izbraukšanas laika dati. *Avoti.* CSP (2019) dati un autora aprēķini.

Septiņu gadu laikā (2012.-2018. g.) dažādās pasaulēs zemēs iesakņojās 113,6 tūkst. Latvijas valstspiederīgo, t. sk. gandrīz puse (53,3 tūkst.) – 2012.-2014. g., 32,7 tūkst. – 2015.-2016. g. un 27,6 tūkst. – 2017.-2018. g. Vidējais "uz palikšanu" emigrējušo skaits gadā pakāpeniski samazinājās no 17,8 tūkst. 2012.-2014.g. līdz 13,8 tūkst. 2017.-2018.g. Sieviešu īpatsvars šajā diasporas daļā visu laiku bija ap 50%, latviešu īpatsvars vidēji bija 55%, pieaugot no 50% perioda sākumā līdz gandrīz 60% 2017.-2018.g., bet nepilsoņu īpatsvars vidēji bija 6%.

Ņemot vērā, ka 97 – 98 % Latvijas valstspiederīgo "jaunās diasporas" ir jaunāki par 65 gadiem (5. un 8. attēli), salīdzināsim 8. tabulas datus par nesenās diasporas struktūru ar Latvijas valstspiederīgo iedzīvotāju vecumā 0 - 64 gadi (diasporas *izcelsmes populācijas*) dzimumu, tautības un pilsonības struktūru (9. tabula).

9. tabula. Latvijā dzīvojošie Latvijas valstspiederīgie vecumā 0 – 64 gadi pēc dzimuma, tautības un pilsonības, 2012.-2018.g.

	Vīrieši	Sievietes	Latvieši	Cittautieši	Latvijas pilsoņi	Latvijas nepilsoņi
2012-2014	48.9%	51.1%	63.2%	36.8%	88.6%	11.4%
2015-2016	49.2%	50.8%	64.5%	35.5%	90.1%	9.9%
2017-2018	49.3%	50.7%	65.4%	34.6%	91.0%	9.0%
2012-2018	49.1%	50.9%	64.2%	35.8%	89.7%	10.3%

Avoti: CSP dati un autora aprēķini.

Redzams, ka nesenās diasporas dzimumu struktūra gandrīz neatšķiras no izcelsmes populācijas dzimumu struktūras. Latviešu īpatsvars diasporā ir nozīmīgi mazāks nekā izcelsmes populācijā gan vidēji (55% pret 64%), gan 2017.-2018. g. (59% pret 65%); respektīvi, cittautiešu īpatsvars diasporā ir lielāks nekā izcelsmes populācijā (45% pret 36% vidēji un 40% pret 35% 2017.-2018. g.). Latvijas

nepilsoņu īpatsvars diasporā ir mazāks nekā izcelsmes populācijā (6% pret 10% vidēji 2012.-2018, g, un 5% pret 9% 2017.-2018. g).

Kombinējot 8. tabulas datus ar 2. un 3. tabulas datiem, var nonākt pie "jaunās" globālās Latvijas diasporas veidošanās vēstures.

10.attēls. *Latvijas valstspiederīgo "jaunās" diasporas 1.paaudzes sadalījums pēc no Latvijas aizbraukšanas perioda, 2019. g.*

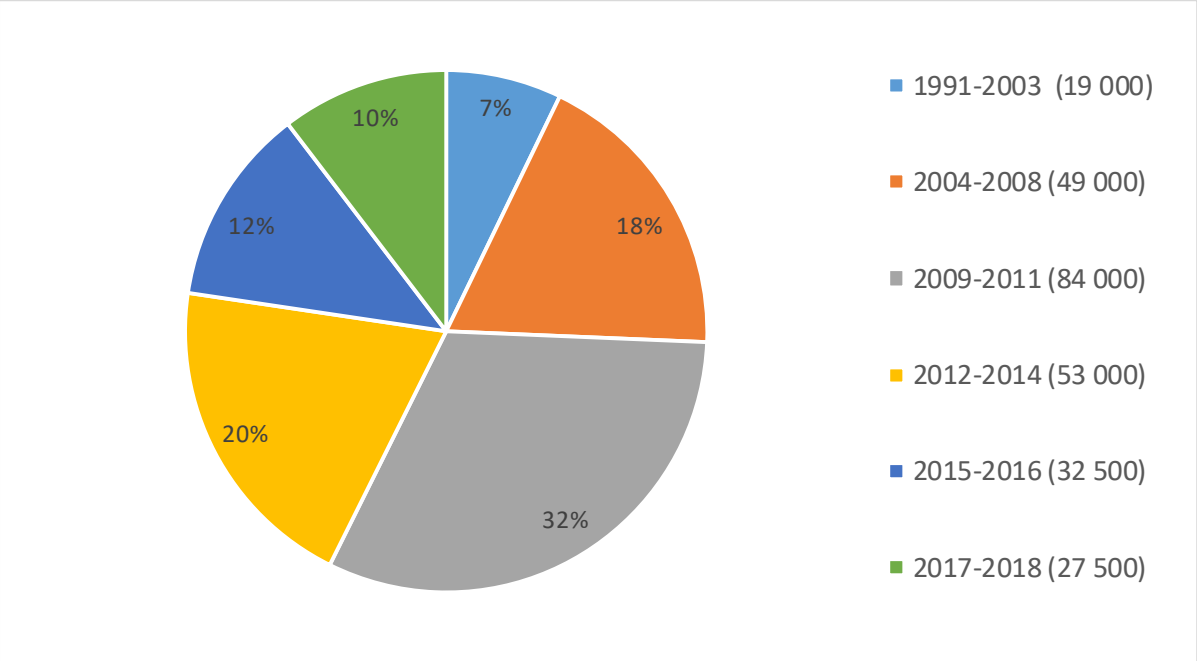

Avoti: 2., 3. un 8.tabulas dati un autora aprēķini.

9. un 10. attēli sniedz priekšstatu par diasporu kopumā, bet dažādās mītnes zemēs Latvijas diasporas veidošanas vēsture var radikāli atšķirties, kā redzams 11. attēlā uz Zviedrijas, Norvēģijas. ASV un Kanādas piemēriem.

Katrs trešais Latvijā dzimušais ASV iedzīvotājs ieradās ASV pirms 1991. gada, bet Kanādā šī proporcija pārsniedz 50%. Vēl viena trešā daļa Latvijā dzimušo ASV iedzīvotāju un viena piektā daļa Latvijas kanādiešu iebrauca savās mītnes zemēs 1990-ajos gados vai 21. gs. pašā sākumā. Tātad ASV un Kanādā pirmās paaudzes Latvijas diasporas vairākums (divas trešdaļas ASV un gandrīz trīs ceturtdaļas Kanādā) tur ieradās pirms Latvijas iestāšanās Eiropas Savienībā 2004. gadā, t. sk. ļoti nozīmīga daļa - pirms Latvijas neatkarības atjaunošanās. Turpretim, tikai 3% no Latvijā dzimušiem Zviedrijas iedzīvotājiem dzīvoja tur vēl pirms 1989.g, un 12% ieradās 1989.-2003. g.; Norvēģijā gandrīz nav Latvijas diasporas locekļu, kas tur dzīvoja pirms 1989.g., un tikai 4% ieradās 1989.-2003. g.

Gandrīz 90% no Latvijā dzimušiem Norvēģijas iedzīvotājiem un gandrīz trīs ceturtdaļas no Latvijā dzimušiem Zviedrijas iedzīvotājiem ieradās mītnes zemēs krīzes un pēckrīzes laikā (2009.-2013. g.) vai 2014.-2018.g.. Savukārt tikai 27% no Latvijā dzimušiem ASV iedzīvotājiem tur ieradās 2009.-2018. g. interesanti, ka salīdzinot ar krīzes un pēckrīzes periodu, pēdējos gados (2014.-2018.g,) Latvijas diasporas izaugsme Norvēģijā palēninājās, Zviedrijā – paātrinājās (uz vīriešu rēķina), bet ASV palika praktiski nemainīga.

11.*attēls.* *Latvijā dzimušas personas Zviedrijā, Norvēģijā, ASV (2018.g. beigās) un Kanādā (2016. g. maijs), iebraukšanas perioda griezumā*

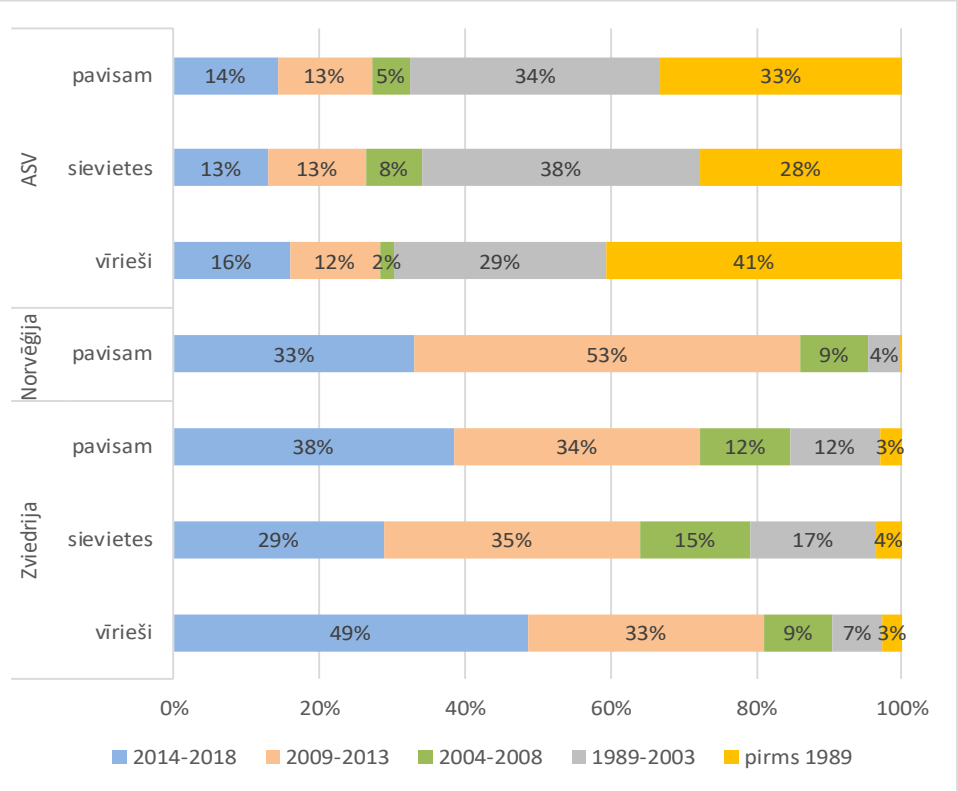

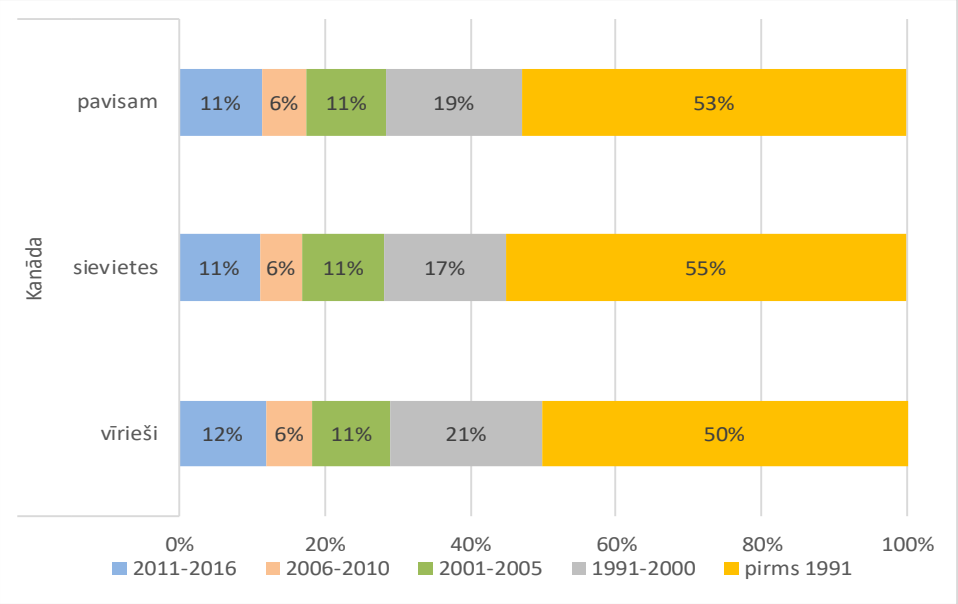

Piezīme: Attēlā apkopoti dati sedz gan pieaugušos, gan bērnus.

Avoti: Statistics Sweden (2019), Statistics Norway (2019), IPUMS International (2019), Statistics Canada (2017), autora aprēķini.

.

Diasporas locekļu pilsonības statuss

Pēc OECD (2018) datiem, 2016. gadā gandrīz 55 000 Latvijā dzimušiem ESAO valstu iedzīvotājiem (t.i., 22% no Latvijā dzimušo diasporas ESAO valstīs) bija mītnes zemes pilsonība (12. attēls). Mītnes valstu pilsoņu īpatsvars pieaug ar vecumu: no 6% bērnu vidū līdz 11% jauniešu vidū un 16% vecumgrupā 25 – 64 gadi; savukārt senioru vidū gandrīz 90% ir mītnes zemes pilsonība (12. attēls, A).

12. attēls. *Latvijā dzimušas personas ESAO valstīs, 2016. gads.*

A: pilsonības statuss atkarībā no vecuma

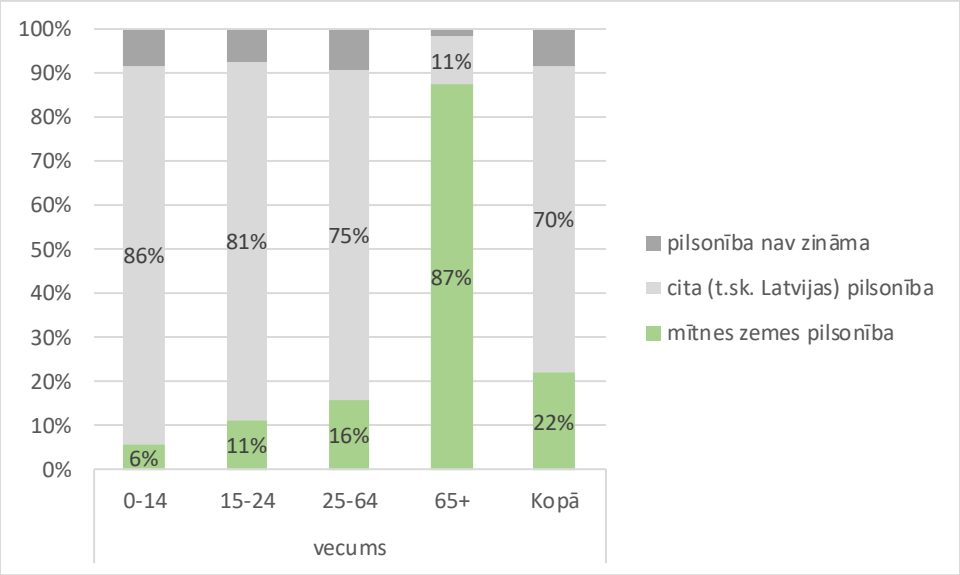

B: mītnes valstu pilsoņu skaits dzimuma un vecuma griezumā

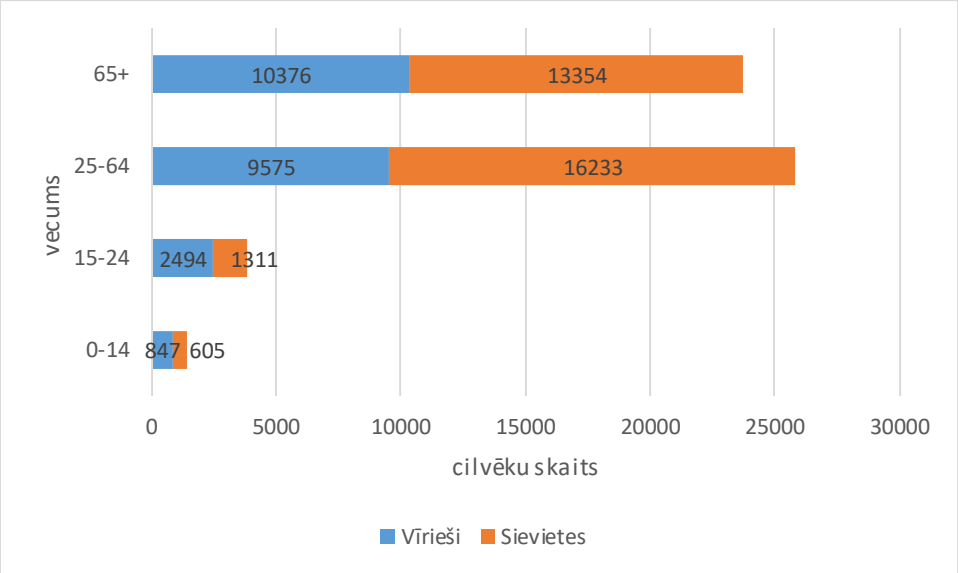

Piezīmes: Attēlā izmantotie dati sedz 247 642 Latvijā dzimušo personu 34 ESAO valstīs.
Avoti: OECD (2018) un autora aprēķini.

Senioru ar mītnes zemes pilsonību ir gandrīz 24 tūkst., bet vecumgrupā 25 – 64 gadi - gandrīz 26 tūkst.; abās grupās sieviešu ar mītnes zemes pasēm ir krietni vairāk, nekā vīriešu (12. attēls, B).

Mītnes zemes pilsonība ir arī 3,8 tūkst. jauniešu un ap 1,5 tūkst. bērnu, abos gadījumos vairākumā ir vīrieši – gan absolūtajos skaitļos (12. attēls, B), gan procentuāli (10. tabula).

10. tabula. Mītnes valstu pilsoņu īpatsvars Latvijā dzimušo
ESAO valstu iedzīvotāju vidū 2016. gadā, dzimuma un vecuma griezumā

Vecums	Vīrieši	Sievietes	Pavisam
0-14	8,4%	4,4%	6,1%
15-24	18,0%	7,6%	12,3%
25-64	15,1%	19,7%	17,7%
65+	94,1%	85,2%	88,9%
Pavisam	23,7%	24,4%	24,1%

Piezīmes: Attēlā izmantotie dati sedz 247 642 Latvijā dzimušo personu 34 ESAO valstīs. Izslēgtas personas ar nezināmo pilsonību (8,1%). *Avoti:* OECD (2018) un autora aprēķini

Alternatīvs informācijas avots par Latvijas diasporas locekļu pilsonības statusu ir dati par Latvijas valstspiederīgiem, kas ieguva kādas citas ES vai ESAO valsts pilsonību (*Eurostat* 2019; OECD 2019). Šie dati (personu skaits pa gadiem un valstīm) ir pieejami sākot no 1994.g., tādējādi lielākoties tie attiecās un "jaunās" diasporas pārstāvjiem. Pēc pēdējiem pieejamiem datiem, kopš 1994.g. gandrīz 26 tūkst. Latvijas valstspiederīgie ieguva kādas citas ES vai ESAO valsts pilsonību, t. sk. pāri 7 tūkst. – ASV pilsonību, gandrīz 5 tūkst. – Lielbritānijas pilsonību, pāri 3 tūkst. - Vācijas pilsonību, aptuveni pa 2 tūkst. – Kanādas, Zviedrijas un Īrijas pilsonību (11. tabula). Datu nepilnību dēļ 11. tabulā nav iekļautas personas ar Izraēlas pilsonību; to varētu būt ap 5 tūkst. Turklāt, vairāk nekā 11 tūkst. Latvijas valstspiederīgie laikā no 1992.-2015. ieguva Krievijas pilsonību[31] .

11. tabula. Latvijas valstspiederīgie, kas 1994.-2018. g. ieguva kādas citas ES vai ESAO valsts pilsonību

Personu skaits

ASV	7356	Dānija	300	Lietuva	16
Lielbritānija	4807	Beļģija	259	Luksemburga	16
Vācija	3445	Francija	203	Turcija	10
Zviedrija	2108	Islande	154	Malta	10
Kanāda	1974	Jaunzēlande	116	Čehija	9
Īrija	1956	Austrija	103	Ungārija	6
Austrālija	595	Spānija	96	Slovēnija	6
Norvēģija	493	Polija	62	Bulgārija	5
Šveice	435	Portugāle	36	Meksika	4
Itālija	431	Igaunija	34	Čīle	2
Somija	389	Kipra	32	Horvātija	2
Nīderlande	365	Grieķija	23	ES un ESAO	25858

Piezīmes: Dati par valstīm ārpus Eiropas neiekļaui 2018.g, bet dati par Zviedriju, Norvēģiju, Somiju un Dāniju iekļauj arī 2019.g. Tabulā nav iekļauti dati par Izraēlu. Pēc nepilniem datiem, Izraēlas pilsonību varētu iegūt gandrīz5 000 Latvijas valstspiederīgo. *Avoti: Eurostat* (2019) un OECD (2019) dati un autora aprēķini.

Lielākā daļa no 11. tabulā atspoguļotiem gadījumiem attiecās uz Latvijā dzimušām personām; citas iespējamās kategorijas ir: (a) ārpus Latvijas dzimušas, bet Latvijā ilgstoši dzīvojušas un ar Latvijas pasi

[31] Autora aprēķini ar 2015.g. Krievijas Tautas mikroskaitīšanas rezultātiem no Rosstat (2018).

emigrējušas personas; (b) Latvijas emigrantu pēcteči, kas piedzima kādā no ES vai ESAO valstīm, un kam pirmā pase bija Latvijas.

Cik liels ir "jaunās" diasporas pārstāvju ar mītnes zemes pilsonību īpatsvars Latvijas valstspiederīgo un bijušo valstspiederīgo diasporās ES un ESAO valstīs? 13. attēlā apkopota informācija liecina, ka vidēji ES un ESAO valstīs šis īpatsvars ir 8%, bet virs vidējā līmeņa tas ir ASV (47%), Jaunzēlandē (46%), Kanādā (39%), Zviedrijā (21%), Itālijā, Somijā, Šveicē un Polijā (12 līdz 17 %), kā arī Islandē, Beļģijā un Austrālijā (9 līdz 10 %).

13.attēls. Latvijas valstspiederīgie, kas 1994.-2017. g. ieguva kādas citas ES vai ESAO valsts pilsonību, % no Latvijas valstspiederīgo un bijušo valstspiederīgo skaita šajā valstī. 2018. g. sākums

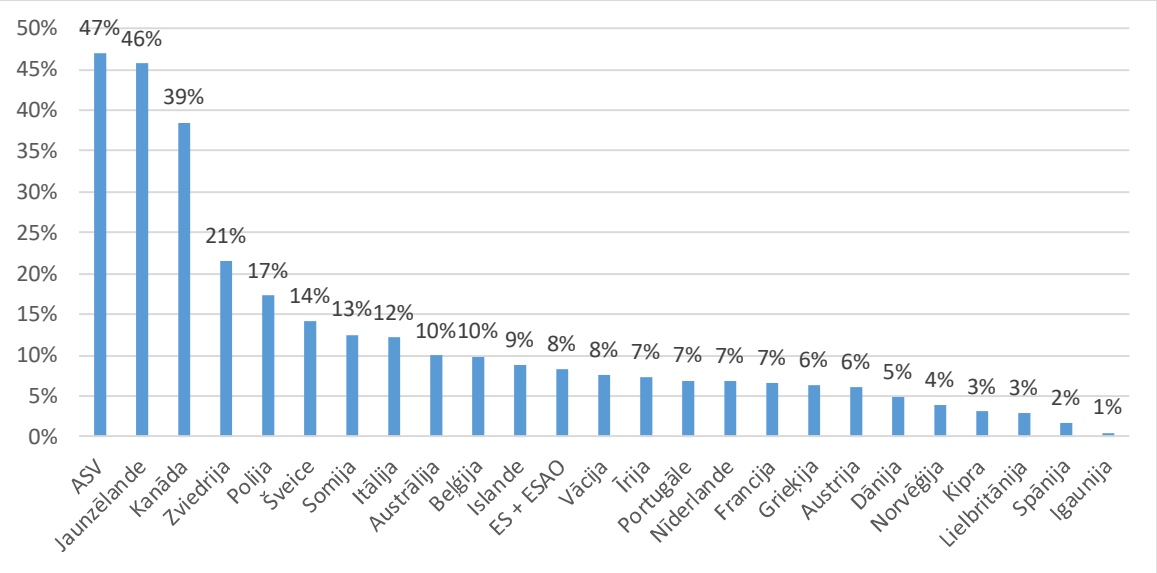

Piezīmes: Iekļautas tikai tās ES un ESAO valstis, kur pilsonību ir ieguvuši vairāk nekā 20 Latvijas *valstspiederīgie.* Precīzo datu trūkuma dēļ nav iekļauta Izraēla, kur atbilstošais īpatsvars ir tuvs 100%. *Avoti:* 11. tabulas un P1. tabulas dati un autora aprēķini.

Cits ar pilsonību saistīts jautājums ir nepilsoņu īpatsvars Latvijas diasporās. Pēc 12. tabulā apkopotiem PMLP datiem, vidēji pasaulē to Latvijas valstspiederīgo vidū, kuru dzīvesvieta nav deklarēta Latvijā, ir 2,7% Latvijas nepilsoņu; ES un EBTA valstīs šīs īpatsvars ir 2,1%, ESAO valstīs ārpus Eiropas – 3,0%, bijušās Padomju Savienības valstīs – 13,5%.

12. tabula Latvijas nepilsoņu īpatsvars to Latvijas valstspiederīgo vidū, kuru dzīvesvieta nav deklarēta Latvijā. 2019 g. 1. jūlijs, pa valstu grupām

ES+EBTA+ESAO		2,3%
	ES	2,1%
	EBTA	2,1%
	ESAO ārpus ES-28 un EBTA	3,0%
Bij. Padomju Savienība		13,5%
Citas Eiropas valstis		0,5%
Pārējā pasaule		1,6%
Kopā		**2,7%**

Piezīmes: Dati sedz 198 812 personas. *Avoti:* PMLP (2019a) dati un autora aprēķini.

Informācija par nepilsoņu īpatsvaru Latvijas diasporās, kurās šis īpatsvars pārsniedz pasaules vidējo līmeni, ir apkopota 14. attēlā.

14.attēls. *Latvijas nepilsoņu īpatsvars to Latvijas valstspiederīgo vidū, kuru dzīvesvieta nav deklarēta Latvijā. 2019 g. 1. jūlijs*.

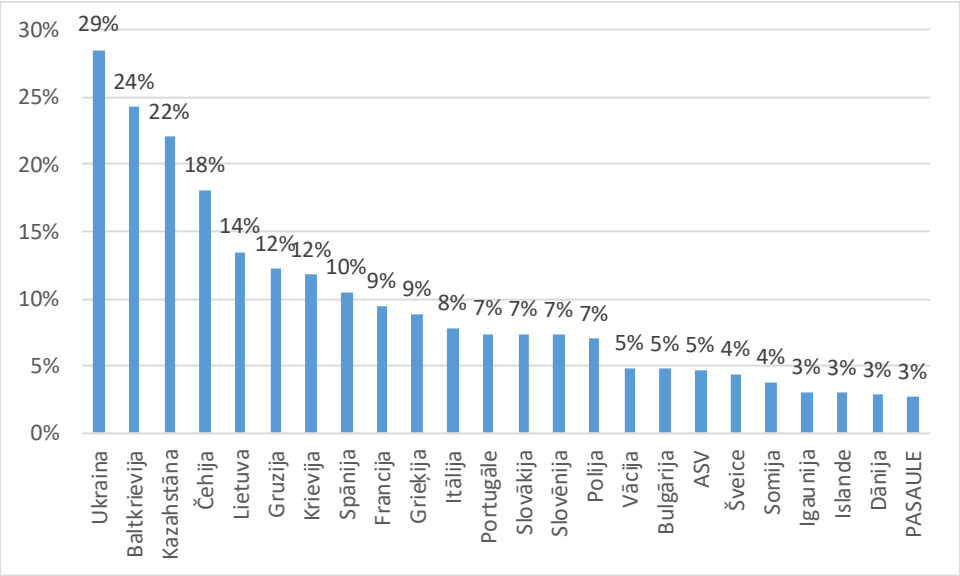

Piezīmes: Iekļautas tikai tās valsts, kur Latvijas valstspiederīgo kopskaits ir vismaz 40 personas un nepilsoņu īpatsvars pārsniedz vidējo līmeni visās valstīs (2,7%). *Avoti:* PMLP (2019a) dati un autora aprēķini.

PMLP dati neatspoguļo Latvijas ārvalstīs dzīvojošos Latvijas valstspiederīgos, kuru dzīvesvieta ir deklarēta Latvijā (tādu 2018. g. sākumā bija 96 tūkst., skat. 5. tabulu). Tieši šo kategoriju identificēja CSP 2017.-2018.g. veiktais Ārejās migrācijas apsekojums (CSP 2019). Analizējot šī apsekojuma mikrodatus, noskaidrots, ka Latvijā deklarēto, bet ārzemēs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo vidū nepilsoņu īpatsvars ir 5,8%; kombinējot šo rezultātu ar 12. tabulas sniegto (2,7%), var secināt, ka kopumā Latvijas valstspiederīgo diasporās pasaulē nepilsoņu īpatsvars ir 3,7%.

Diasporas locekļu izglītības līmenis

Smadzeņu aizplūde no Latvijas un "jaunās" diasporas kopienu izglītības līmenis iepriekš tika pētīts autora darbos (Hazans 2015b, 2016a, 2018, 2019) izmantojot vairāku Eiropas valstu 2010/2011.g. tautas skaitīšanas vai iedzīvotāju reģistru datus (tolaik pieejamus no ESAO izveidotās DIOC 2010/11 datu bāzes), kā arī 2014.g. projekta "Latvijas emigrantu kopienas" ietvaros veiktās Latvijas emigrantu ataujas datus. Tika secināts, ka ESAO valstīs "jaunās" Latvijas diasporas kopienās cilvēku ar augstāko izglītību bija (procentuāli) nozīmīgi vairāk nekā tāda paša vecuma Latvijā palikušo vidū. Smadzeņu aizplūde no Latvijas (un diasporas cilvēkkapitāla veidošanās) norisinājās pa diviem kanāliem: pirmkārt, emigrēja augstskolu beidzēji (diplomu aizplūde); otrkārt, emigrēja jaunieši ar vidējo izglītību, kuri augstāko izglītību ieguva jau jaunajā mītnes zemē un apmetās tur (vai kur citur ārpus Latvijas) uz dzīvi. Abu veidu smadzeņu aizplūde kļuva intensīvāka krīzes laikā.
Šajā ziņojumā Latvijas globālās diasporas locekļu izglītības līmeņa raksturošanai izmantosim datus no ESAO izveidotās DIOC 2015/16 datu bāzes. Valstīs, kur koncentrējās lielākā Latvijas diasporas daļa, šie dati attiecās uz 2016.gadu, t.i. ir pietiekoši svaigi. Tomēr šiem datiem ir savi ierobežojumi. Pirmkārt, tie ir pieejami tikai agregētā veidā (nesadalot pa mītnes valstīm). Otrkārt, dati par daudzām Eiropas valstīm (t.sk. Lielbritāniju), atšķirībā no DIOC 2010/11, nāk no izlases veida apsekojumiem (nevis

tautas skaitīšanas datiem), un tā kā Latvijas diasporas mītnes valstu iedzīvotāju vidū ir mazs, secinājumi no šiem datiem jāinterpretē piesardzīgi.

15. attēlā redzams, ka 2016. gadā augstskolu beidzēju īpatsvars Latvijā dzimušo citu ESAO valstu iedzīvotāju vidū vecumgrupā 25 – 64 gadi[32] bija lielāks nekā tā paša vecuma Latvijas iedzīvotāju vidū (35,9% pret 33,4% kopumā un 28,3% pret 24,1% vīriešu vidū). Vienlaikus diasporā šajā vecumgrupā ir lielāks nekā Latvijā arī cilvēku ar zemu izglītības līmeni īpatsvars (17,4% pret 9,3%).

15. attēls *Latvijā dzimušas darbspējas vecuma personas ESAO valstīs un Latvijas iedzīvotāji pēc dzimuma un izglītības līmeņa, 2016 g.*

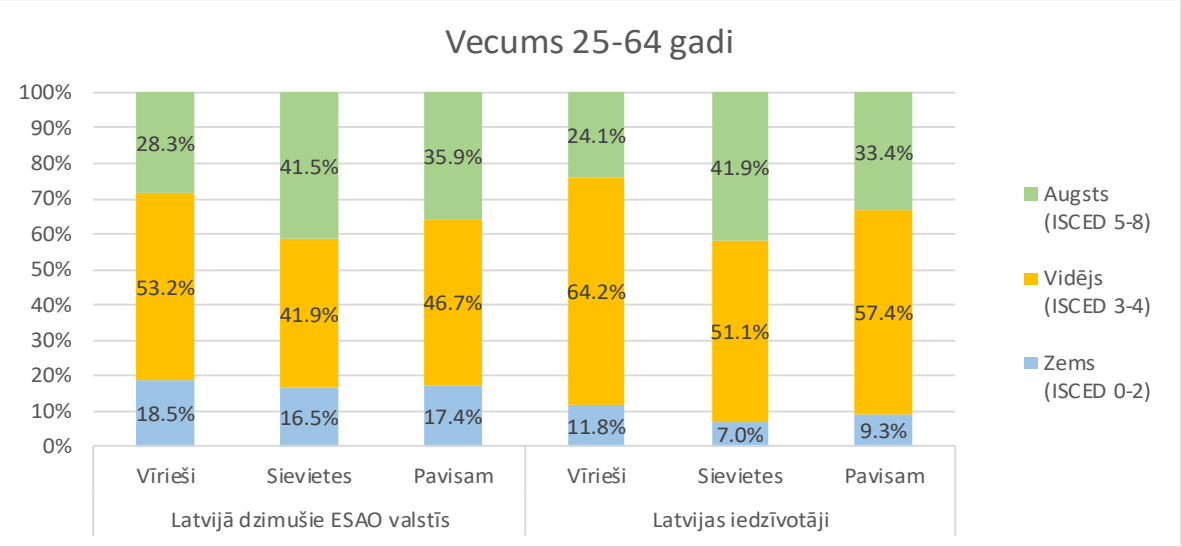

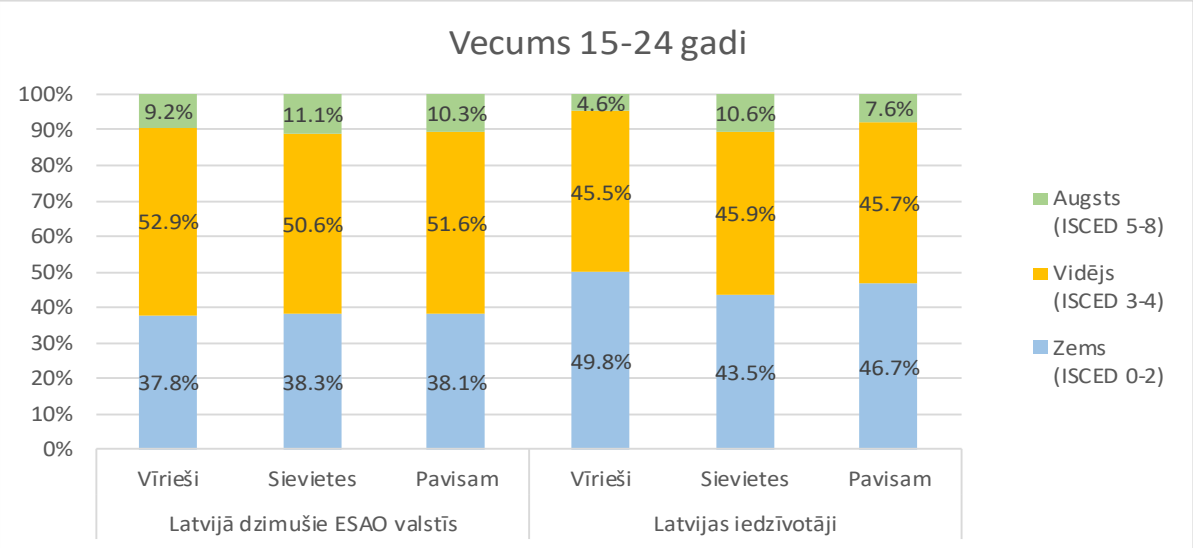

Piezīmes: Attēlā izmantotie dati sedz vairāk nekā 152 000 Latvijā dzimušo personu vecumā 25-64 gadi un 32 000 Latvijā dzimušo personu vecumā 15-24 gadi 34 ESAO valstīs. *Avoti:* OECD (2018) un autora aprēķini.

[32] Šo grupu parasti izmanto sasniegtā izglītības līmeņa starptautiskajos salīdzinājumos, jo tie ir darbspējas vecuma cilvēki, kuri, lielākoties, ir pabeiguši formālo izglītību.

Jauniešu vidū diasporā ir gan lielāks nekā Latvijā augstskolu beidzēju īpatsvars (10,3% pret 7,6%), gan mazāks personu ar tikai pamatizglītību īpatsvars (38% pret 47%).

16. attēlā tiek apkopota informācija par visu Latvijā dzimušo pieaugušo (uz 2016. g.) citu ESAO valstu iedzīvotāju izglītības līmeni atkarībā no mītnes zemē nodzīvotā laika. Vislielākais augstskolu beidzēju īpatsvars (41% vīriešu vidū un 47% sieviešu vidū), kā arī vismazākais personu ar zemu izglītību īpatsvars (14% abiem dzimumiem) ir atrodams starp tiem, kas mītnes zemē nodzīvoja vairāk nekā 10 gadus. Savukārt tie, kas mītnes zemē pavadīja līdz 5 gadiem (t.i. iebrauca 2011.-2015. g.) ir labāk izglītoti nekā iepriekšējo 5 gadu iebraucēji: 25% pret 18% augstskolu beidzēju vīriešu vidū un 32% pret 30% sieviešu vidū, savukārt zemu izglītoto īpatsvars ir par 4 – 5 procentpunktiem mazāks. Tas liecina par smadzeņu aizplūdes intensifikāciju pēckrīzes periodā (2011.-2015. g.).

16. attēls *Pieaugušo Latvijā dzimušo personu ESAO valstīs izglītības līmenis, pēc dzimuma un mītnes zemē nodzīvotā laika, 2016. g.*

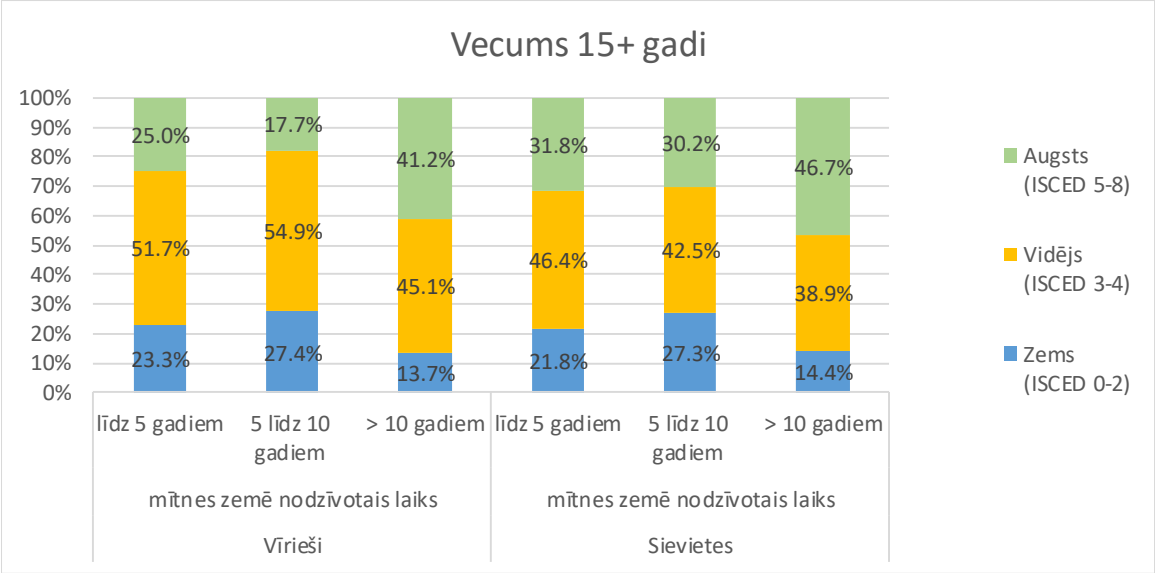

Piezīmes: Attēlā izmantotie dati sedz 208 000 Latvijā dzimušo personu vecumā 15+ gadi 34 ESAO valstīs. *Avoti:* OECD (2018) un autora aprēķini

Valodu lietošana diasporā

Šo sadaļu sāksim ar ASV piemēru, izmantojot detalizēto informāciju pieejamo no Amerikas kopienu apsekojuma datiem. Vairāk nekā puse no Latvijā dzimušiem etniskiem latviešiem un gandrīz trīs ceturtdaļas no citiem Latvijā dzimušiem ASV iedzīvotājiem ar latviešu saknēm mājās runā latviski (17. attēls). Savukārt vairākums no ārpus Latvijas dzimušiem latviešiem un citiem ar latviešu saknēm mājās runā angliski. Tātad diasporā ar paaudžu maiņu notiek latviešu valodas (kā mājas valodas) daļējā aizstāšana ar angļu valodu. Tā kā ASV šobrīd lielākā daļa latviešu izcelsmes personu ir dzimuši ārpus Latvijas (t. i., pieder pie 2. paaudzes diasporas), tad kopumā pāri 70% etnisko latviešu un 90% citu ASV iedzīvotāju ar latviešu saknēm mājās runā angliski, savukārt galvenokārt latviski mājās runā 21% etnisko latviešu un tikai 1% no citiem ar latviešu saknēm (17.attēls).

17.attēls Mājās lietotā valoda Latvijas diasporā ASV atkarībā no etniskās izcelsmes un dzimšanas vietas. 2017.g.

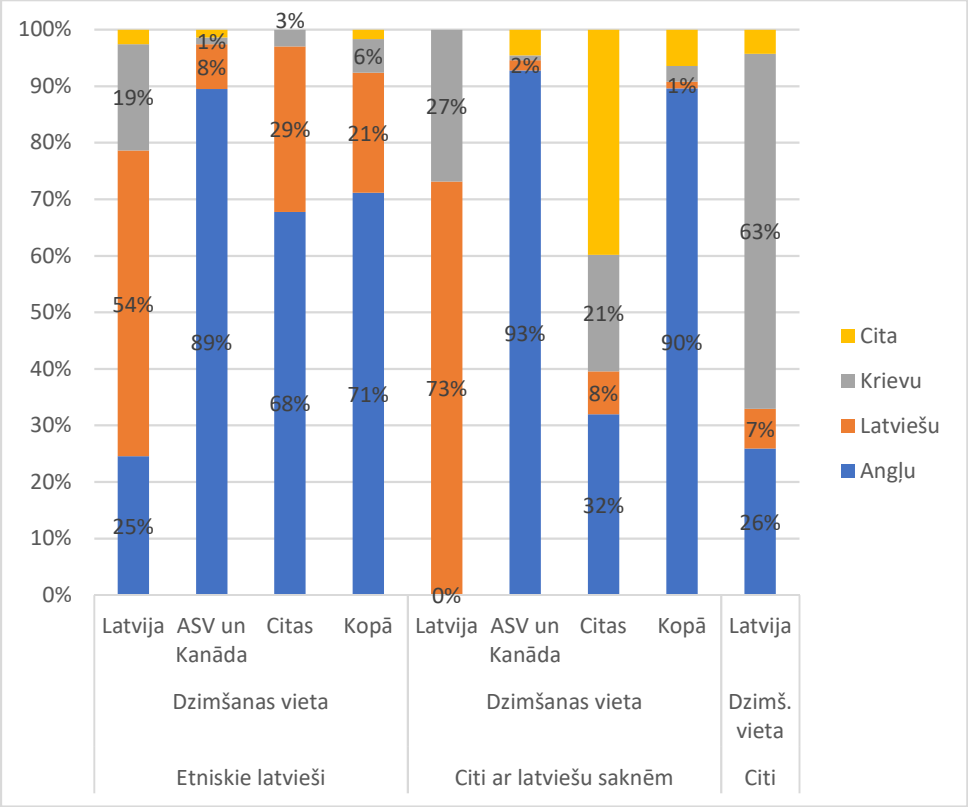

Avoti: 2017. gada Amerikas kopienu apsekojuma dati un autora aprēķini

Latvijā dzimušie ASV iedzīvotāji, kuri nav minējuši latviešu izcelsmi, mājās lielākoties runā krieviski; katrs ceturtais no viņiem mājās lieto angļu valodu un tikai 7% - latviešu valodu (17.attēls).

18. attēls palīdz saprast, vai un kā notiek latviešu valodas (kā mājas valodas) aizstāšana ar angļu valodu. Kopumā 2017.-2018. g. vidēji ASV dzīvoja 17,6 tūkst. ārpus ASV dzimušo etnisko latviešu. Lielākā daļa (ap 11 tūkst.) nodzīvoja ASV vairāk nekā 20 gadus; starp tiem, 45% mājās lietoja galvenokārt angļu valodu, 37% - latviešu valodu un 13% - krievu valodu. Starp etniskiem latviešiem, kuri ASV nodzīvoja līdz 20 gadiem, 31% mājās runā angliski, 47% - latviski un 14% - krieviski (18. attēls). No vienas puses, ārpus ASV dzimušie latvieši, kuri ierādās ASV pēdējo 20 gadu laikā, lieto latviešu valodu mājās vairāk nekā tie, kas ASV nodzīvoja 20+ gadus. No otras puses, latviešu un angļu valodu izplatības ziņā nav lielu atšķirību starp latviešiem, kuri nodzīvoja ASV līdz 5 gadiem, no 6 līdz 15 gadiem un no 16 līdz 20 gadiem (18. attēls).

18.attēls Mājās lietotā valoda Latvijas diasporā ASV: ārpus ASV dzimušie etniskie latvieši atkarībā no ASV nodzīvotā laika. 2017.-2018. g.

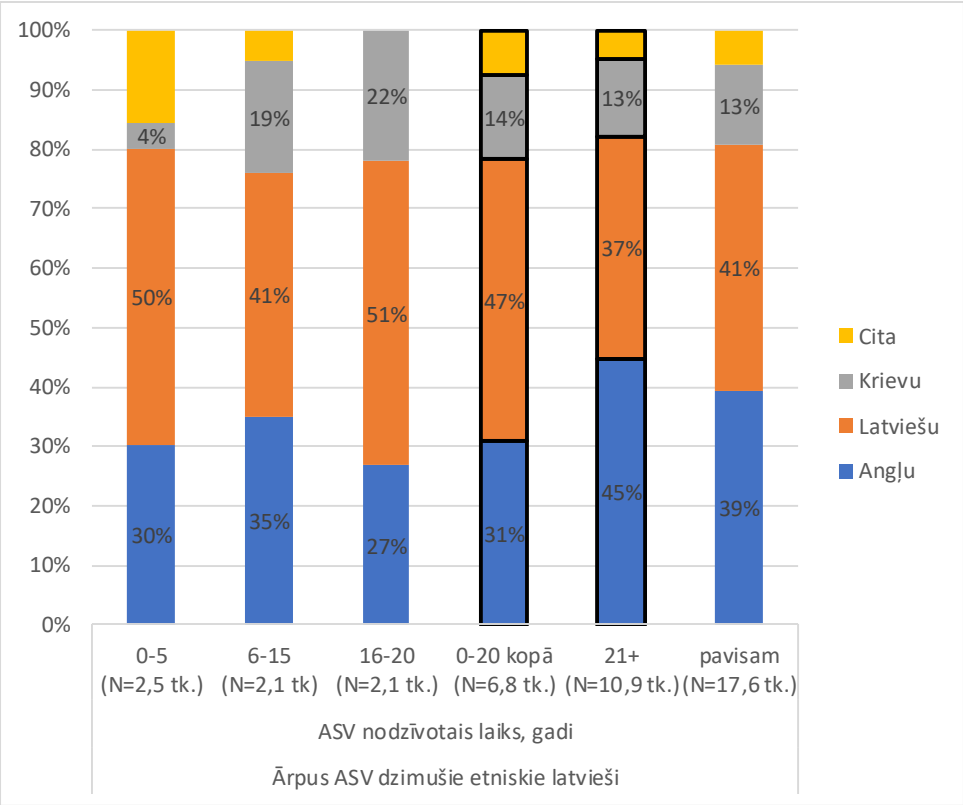

Avoti: 2017. -2018.g. Amerikas kopienu apsekojuma dati un autora aprēķini.

Latviešu valodas izplatības dinamika latviešu izcelsmes kanādiešu vidū ir apkopota 19. attēlā.

19.attēls Latviešu valodas izplatība starp latviešu izcelsmes Kanādas iedzīvotājiem, 1961.-2016. g.

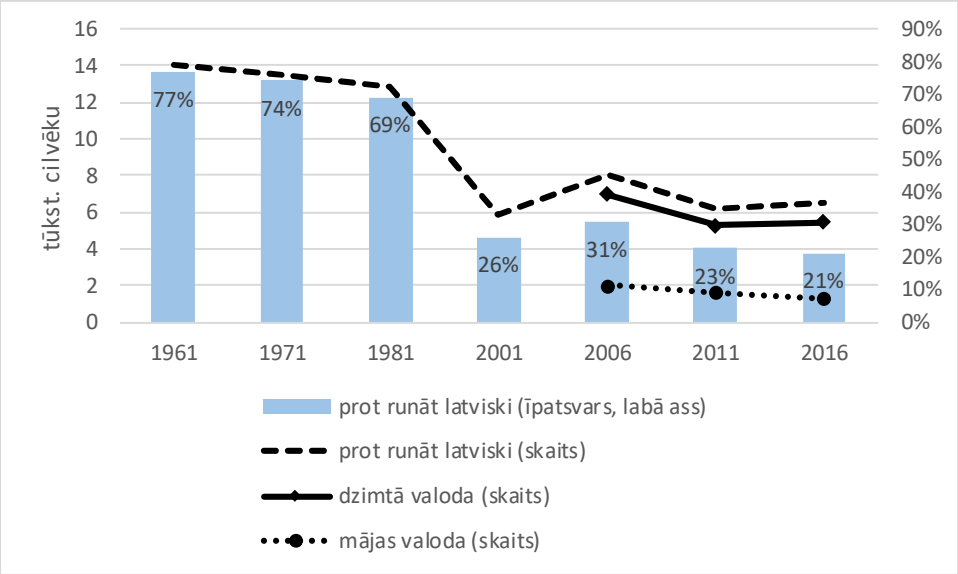

Avoti: Autora aprēķini ar Kanādas tautas skaitīšanas datiem no Veigners (2015) un Statistics Kanāda (2017).

19. attēlā redzams, ka starp 1981. un 2001. g. (visticamāk, paaudžu nomaiņas rezultātā) latviski runāt pratēju īpatsvars krasi samazinājies no 69% līdz 26%, bet skaits – no 12 līdz 6 tūkstošiem; 2011.

un 2016. g. tautas skaitīšanās dokumentēja apmēram tādu pašu latviski runāt pratēju skaitu, bet to īpatsvars latviešu izcelsmes kanādiešu vidū 2016. gadā nokrita līdz 21%.

Pēc pēdējiem pieejamiem datiem[33], 2016. gadā Kanādā dzīvoja 5,5 tūkst. cilvēku ar dzimto latviešu valodu – par 1,5 tūkst. (jeb aptuveni par vienu piekto daļu) mazāk, nekā pirms desmit gadiem. Līdzīga tendence vērojama ar latviešu valodas lietošanu kā mājas valodu: 2016. gadā to praktizēja tikai 1,3 tūkst. kanādiešu – par trešdaļu mazāk nekā pirms desmit gadiem, kad šādu cilvēku bija divi tūkstoši. Tātad latviešu valodas lietošana mājās sarūk pat straujāk nekā valodas nesēju skaits. No minētiem datiem izriet, ka no tiem, kas prata runāt latviski, 2006. gadā mājās lietoja latviešu valodu tikai katrs ceturtais, bet 2016. gadā - jau tikai katrs piektais.

Savukārt Austrālijā 2016.g. mājās runāja galvenokārt latviski gandrīz puse (48%) no Latvijā dzimušiem latviešiem, bet tikai 19% no ārpus Latvijas dzimušiem latviešiem (t.i., 2. paaudzes diasporas). Pavisam kopā latviski runāja mājās ap 3 tūkst. cilvēku (14% no visiem ar latviešu saknēm), t.sk. ap 2,5 tūkst. latviešu (28% no visiem latviešiem).[34]

Krievijā 2010.g. dzīvoja ap 19 000 latviešu, no kuriem latviešu valodu prata 6650 (35%)[35].

Attiecībā uz citām mītnes zemēm svaigie tautas skaitīšanas dati par latviešu valodas lietošanas nebija pieejami, tāpēc izmantosim "Latvijas emigrantu kopienas" 2019.gada 2.viļņa aptaujas[36] datus (20. un 21. attēli). Koncentrēsimies uz "jauno" diasporu.

20. attēlā redzams, ka 2019. gadā 70% no "jaunās" diasporas pārstāvjiem ar dzimto latviešu valodu lietoja latviešu valodu mājās, t.sk. 38% kā vienīgo, 10% - kopā ar krievu un 22% - kopā ar angļu vai citu mītnes zemes valodu. Savukārt 27% mājās runā angliski vai citā (lielākoties, mītnes zemes) valodā. Starp tiem, kas pavadīja mītnes zemē vairāk nekā 10 (un it sevišķi vairāk nekā 15) gadu, latviešu valodas daļa ir mazāka, bet angļu (vai citas, izņemot krievu) valodas daļa – lielāka. Tātad, līdzīgi kā ASV, Kanādā un Austrālijā pakāpeniski notiek latviešu valodas aizstāšana ar mītnes zemes valodu.

Salīdzinājumam, "jaunās" diasporas pārstāvji ar dzimto krievu valodu runā dzimtajā valodā mājās gandrīz 90% gadījumu, t. sk. 57% - tikai krieviski, 7% - krieviski un latviski un 24% kombinē krievu valodu ar angļu vai citu mītnes zemes valodu (20. attēls, apakšā). Savukārt 11% mājās runā angliski vai citā (lielākoties, mītnes zemes) valodā. Tātad, dzimtā krievu valoda daudz biežāk, nekā latviešu, saglabājās ārzemēs kā vienīgā mājās valoda; respektīvi, krieviski runājošā Latvijas diasporas daļā retāk sastopama angļu vai cita mītnes zemes valoda kā vienīga mājas valoda. Turklāt, salīdzinot situāciju pa migrācijas viļņiem, nav liecību, ka laika gaitā notiek krievu valodas (kā mājas valodas) aizstāšana ar angļu vai citām mītnes zemju valodām; "tikai krievu" un "krievu un angļu" proporciju izmaiņas drīzāk saistītas ar emigrantu profila specifiku katrā vilnī (20. attēls, apakšā).

21. attēlā tiek dzimtās valodas lietošana ārzemēs tiek analizēta pa valstu grupām. Latviešu valodas pozīcijas ir visstiprākās Īrijā un Ziemeļvalstīs, kur mājās runā tikai latviski puse no "jaunās" diasporas pārstāvjiem ar dzimto latviešu valodu, bet vispār to nelieto mājās tikai 15% Īrijā un 24% Ziemeļvalstīs. Stipra pozīcija latviešu valodai ir arī Lielbritānijā, kā arī vācu, flāmu un franču valodās runājošās Eiropas valstīs, kur ap 40% no "jaunās" latviešu diasporas mājās runā tikai latviski, un tikai 27 līdz 33 % to vispār nelieto mājās. "Jaunajā" latviešu diasporā ES dienvidu un austrumu dalībvalstīs, kā arī ārpus

[33] Statistics Canada 2017.
[34] Australian Bureau of Statistics 2016, 2017; Goldmanis 2020; autora aprēķini.
[35] Autora aprēķini ar datiem no Rosstat (2013).
[36] LZP fundamentālo un lietišķo pētījumu projektu programmas projekts "Labklājības un sociālās integrācijas izpēte likvīdās migrācijas kontekstā: longitudinālā pieeja". LZP2018/25

Eiropas un bij. Padomju Savienības republikās, vairāk nekā puse mājās vispār nerunā latviski, un tikai 17 līdz 25 % mājās runā tikai latviski (21. attēls, augšā).

20.attēls *Mājās lietotā valoda "jaunajā" Latvijas diasporā 2019.gadā, dzimtās valodas un migrācijas viļņu griezumā.*

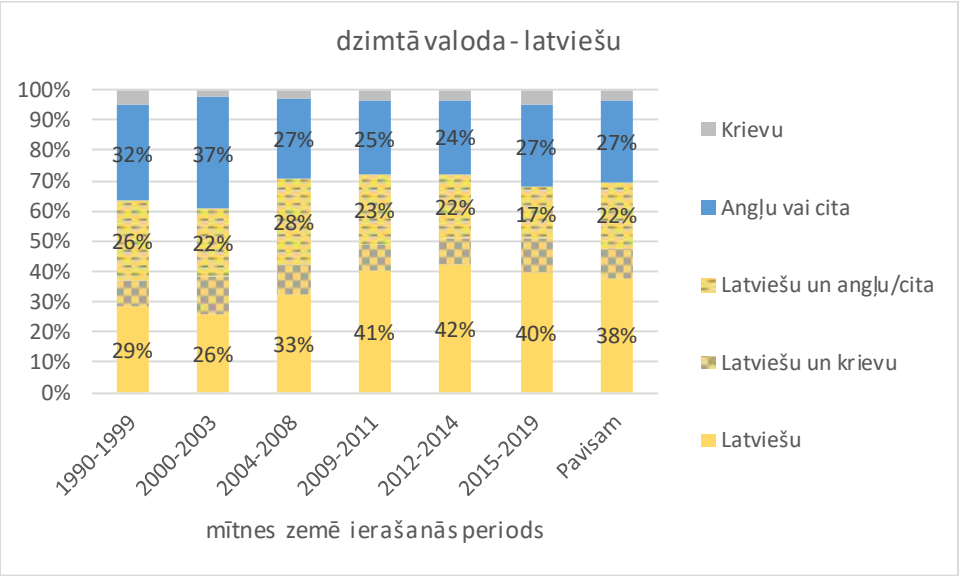

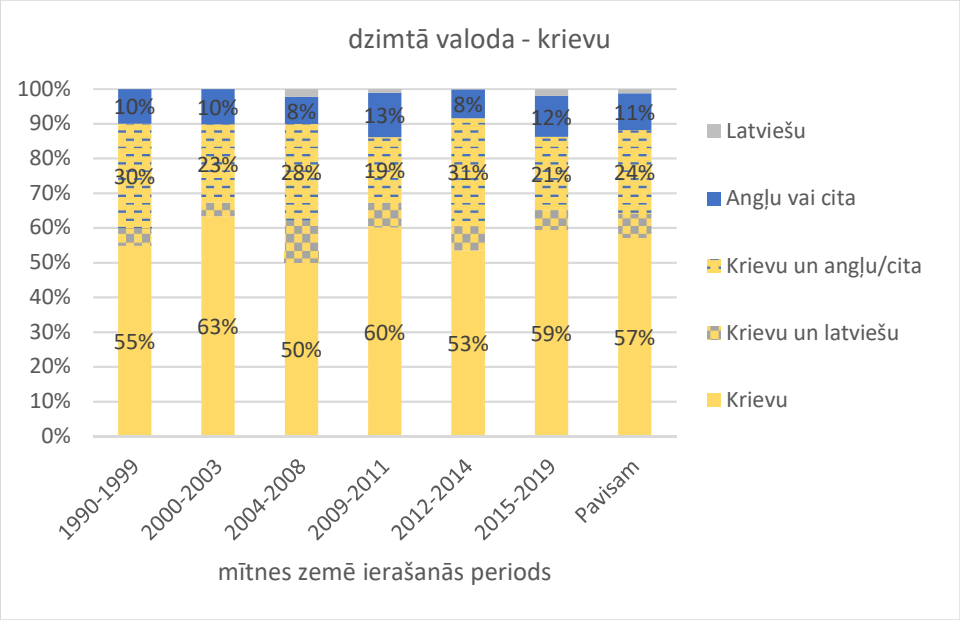

Avoti: Autora aprēķini ar "Latvijas emigrantu kopienas" 2019.gada 2.viļņa aptaujas datiem.

Dzimtās krievu valodas pozīcijas "jaunajā" Latvijas diasporā ir mazāk atkarīgi no mītnes zemes. Vācijā, Lielbritānijā un Ziemeļvalstīs ap 90% no šīs Latvijas diasporas daļas izmanto krievu valodu mājās, t. sk. 57 līdz 65 % - kā vienīgo mājas valodu. Pārējās ES un EEA valstīs 42 līdz 50% no pēdējo 30 gadu emigrantiem no Latvijas ar dzimto krievu valodu mājās runā tikai krieviski, bet vispār nerunā krieviski mājās tikai 10% Īrijā un 18% citās valstīs no šīs grupas. Relatīvi vājāka ir krievu valodas pozīcija "jaunajā" Latvijas diasporā ārpus Eiropas – tur krievu valodu kā vienīgo mājas valodu izmanto ap 30%,

bet tomēr tādu, kas to vispār neizmanto mājas arī nav daudz: ASV, Kanādā, Austrālijā un Jaunzēlandē – 15%, bet pārējā pasaulē – 29% (21. attēls, apakšā).

21.attēls Mājās lietotā valoda "jaunajā" Latvijas diasporā 2019.gadā, dzimtās valodas un mītnes zemes griezumā.

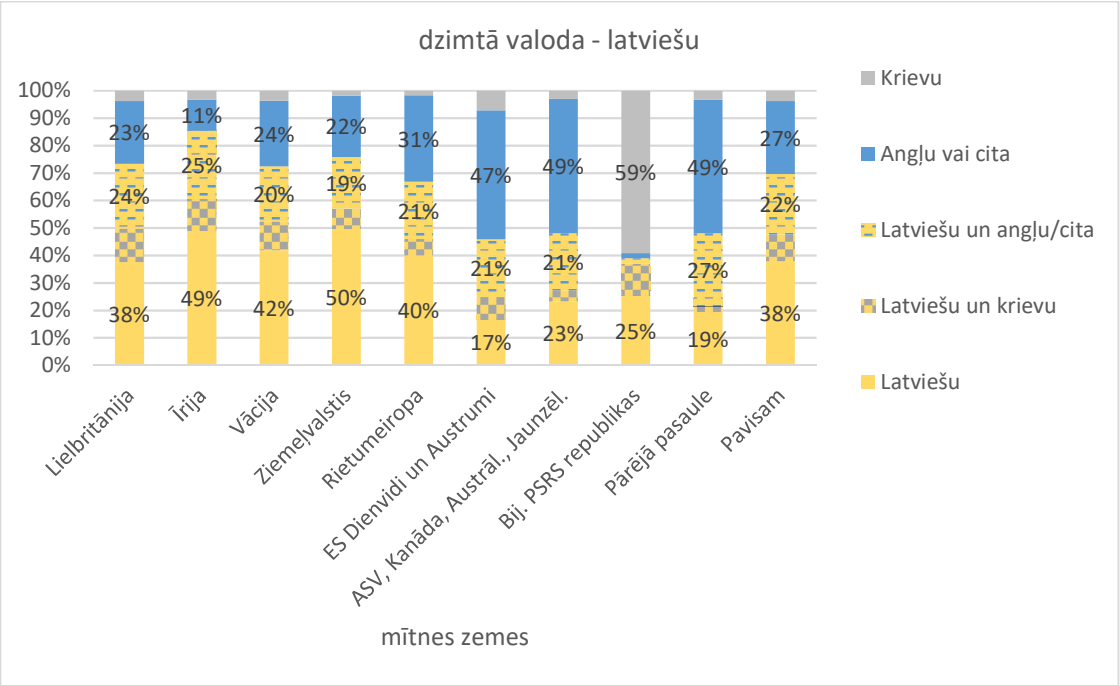

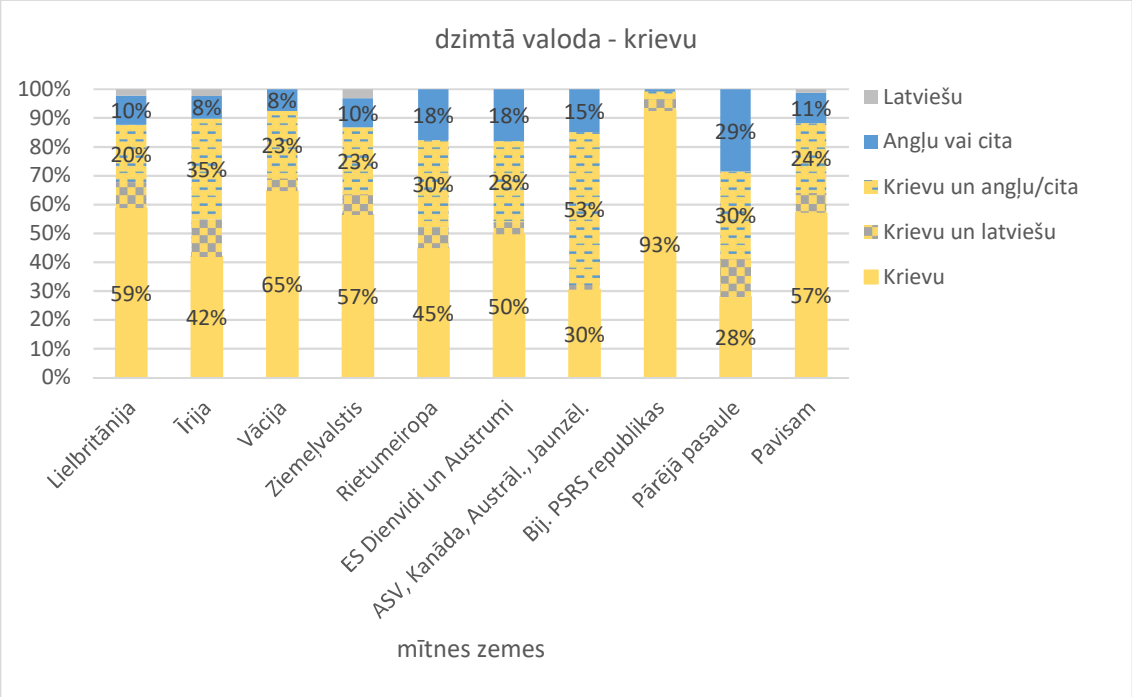

Avoti: Autora aprēķini ar "Latvijas emigrantu kopienas" 2019.gada 2.viļņa aptaujas datiem.

Remigrācijas apjoma novērtējums

Definīcijas

Runājot par remigrāciju, no metodoloģiskā viedokļa nepieciešams vispirms konceptuāli definēt, kas tiek saptasts ar "remigrantu", t.i., iekļaut un ko neiekļaut remigrācijas apjoma aprēķinā. 2018.gada 1.novembrī pieņemtajā Diasporas likumā teikts, ka, remigrācija ir "*diasporas locekļa atgriešanās vai pārcelšanās no pastāvīgas dzīves ārvalstīs uz pastāvīgu dzīvi Latvijā*", savukārt "diasporas locekļa" definīcija likumā ir ārkārtīgi plaša. Par diasporu tiek uzskatīti "*ārpus Latvijas pastāvīgi dzīvojošie Latvijas pilsoņi, latvieši un citi, kam ir saikne ar Latviju, kā arī viņu ģimenes locekļi*", kas pēc savas būtības ietver arī potenciālus repatriantus, kam, iespējams, nav Latvijas pilsonības. Saskaņā ar Repatriācijas likumu par «repatriantu» tiek uzskatīta persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no radiniekiem taisnā augšupejošā līnijā ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Repatriants var būt/kļūt Latvijas pilsonis pirms atgriešanas, bet var arī nekļūt, piemēram, izvēloties dzīvot ar repatrianta statusu, bet saņemot uzturēšanās atļauju.

Ņemot vērā ārkārtīgi plašu un "iekļaujošo" diasporas locekļa definīciju, Diasporas likumā iebūvēta konceptuālā izpratne par remigrāciju nedod iespēju kaut cik precīzi novērtēt remigrācijas apjomu. Praktiskajos nolūkos lietderīgāk izmantot CSP (2019b, 2019d) remigranta definīciju: "*Latvijas valsts piederīgais (pilsonis, nepilsonis vai Latvijā dzimusi persona*[37]*), kurš bijis emigrācijā un imigrējis atskaites gadā."* Šī definīcija neietver ārpus Latvijas dzimušos cilvēkus, kas ir latvieši, bet nav Latvijas pilsoņi. Šīs definīcijas svarīgs aspekts ir tas, ka "bijis emigrācijā" CSP izprātnē nozīmē, ka cilvēks bijis *starptautiskais ilgtermiņa emigrants*, t.i. "*persona, kura izbrauc uz citu valsti pastāvīgās dzīvesvietas maiņas nolūkā vai vismaz uz vienu gadu"*. Praktiski tas nozīmē, ka CSP (2019b, 2019d) datos iekļautie remigranti ir Latvijas valsts piederīgie, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.

Literatūrā un starptautiskajos apsekojumos sastopamas remigranta definīcijas parasti ietver divus svarīgus parametrus (kritērijus): (1) minimālais ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotais laiks – tas var būt 1 gads (kā CSP definīcijā), 6 mēneši vai 3 mēneši; (2) references periods – parasti tas ir pēdējie 5, 8 vai 10 gadi. Ja remigranti tiek identificēti aptaujas datos, tad atbilstošais jautājums varētu būt formulēts apmēram sekojoši: "Vai pēdējo 10 gadu laikā Jūs dzīvojāt ārvalstīs vismaz 6 mēnešus bez pārtraukumiem?"; šāds variants tiek izmantots apsekojumā *European Social Survey* (ESS). Remigrantus var identificēt arī izmantojot reģistru datus (kā to dara CSP), bet arī tad atbilstošie kritēriji ir ieprogrammēti. Ja remigrantu identificēšanai tiek izmantots apsekojums, kurā mērķa grupā remigranti nav izdalīti kā atsevišķa kategorija, ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotā laika kritērijs var tikt aizvietots ar nosacījumu, ka cilvēks ārzemēs strādājis vai studējis augstskolā - tipiski (kaut ne vienmēr) tas nozīmēs, ka tur nodzīvoti vismaz 3 mēneši.

Svarīgi saprast, ka remigrantu skaita novērtējuma rezultāts ir būtiski atkarīgs no abiem pieminētiem remigranta definīcijas parametriem - ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotā laika un references perioda. Samazinoties pirmajam vai pieaugot otrajam no šiem parametriem, pieaug definīcijai atbilstošo remigrantu skaits.

[37] Formāli runājot, Latvijā dzimušas personas, kuras nav Latvijas pilsoņi vai nepilsoņi, nav Latvijas valstspiederīgie, bet veido atsevišķo kategoriju. Paturot to prātā, atzīmēsim, kā pēc būtības CSP definīcija pilnīgi pareizi pieskaita pie remigrantiem Latvijā dzimušas personas, kuras atgriezās no emigrācijas.

Datu avoti un metodoloģiskās pieejas

Remigrācijas apjoma un tendenču, kā arī remigrantu demogrāfiskā portreta izpētei šajā ziņojumā tiek izmantoti sekojošie datu avoti:

- **(R1)**: 2007.-2019. g. veikto Latvijas iedzīvotāju reprezentatīvo aptauju (ESS 3., 4., 7. un 9. viļņa, kā arī valsts pētījumu programmas "Nacionālā identitāte" ietvaros veiktās aptaujas "NI: vieta, rīcībspēja, migrācija. LU SZF, 2010") mikrodati;

- **(R2)**: CSP (2019c, 2019d) publicētie dati par 2011.-2018.g. remigrantu plūsmu lielumu, kā arī 2015.-2018.g. remigrantu demogrāfisko kompozīciju;

- **(R3)**: Pēc autora pieprasījuma CSP (2019b) sagatavotie dati (skaits un demogrāfiskā kompozīcija) pat 2015.-2018.g. remigrantiem, kuri 2019.g. 1. janvāri pēc CSP novērtējuma dzīvoja Latvijā;

- **(R4)**: No CSP iegādātie *EU-SILC (Ienākumu un dzīves apstākļu) apsekojuma* mikrodati, papildinātie pēc autora pieprasījuma ar rādītājiem, kas dod iespēju identificēt remigrantus, kā arī pārbaudīt vai tie nav atkal aizbraukuši no Latvijas (CSP 2019h);

- **(R5)**: No CSP iegādātie vairāku gadu CSP *Darbaspēka apsekojuma* (DSA) mikrodati, papildinātie pēc autora pieprasījuma ar pazīmi "Persona pēc CSP novērtējuma pieder Latvijas iedzīvotāju kopai uz 01.01.2019." (CSP 2019g);

- **(R6)**: No CSP iegādātie 2017.-2018. g. Ārējās migrācijas apsekojuma mikrodati (CSP 2019 f).

Visiem minētiem datu avotiem ir savi ierobežojumi (skat. zemāk). Lai iegūtu objektīvu priekšstatu par remigrācjas apjomu, tendencēm un struktūru šajā pētījuma tika kombinēta informācija no visiem avotiem.

(R1) avoti ļauj identificēt remigrantus, kuri pēdējo (pirms aptaujas) 10 gadu laikā nodzīvoja ārvalstīs vismaz 6 mēnešus; galvenā problēma ir relatīvi mazs aptauju izlases apjoms (zem 2 000 respondentu), rezultātā remigrantu skaita novērtējuma precizitāte nav pietiekama, un remigrantu demogrāfijas izpēte ar šiem datiem praktiski nav iespējama; turklāt nav šī veida datu par periodu pēc 2016. g.

(R2) un (R3) avoti nesniedz informāciju par remigrantiem, kuri ārvalstīs nodzīvoja mazāk nekā gadu. Turklāt **(R2)** dati par ikgadējām remigrantu plūsmām kopš 2011. g. nedod iespēju novērtēt cik šobrīd Latvijā ir remigrantu, kuri pēdējo 10 gadu laikā nepārtraukti nodzīvoja ārvalstīs vismaz gadu. Vienkārši saskaitīt gadu plūsmas nebūs korekti, jo daži no tiem remigrantiem atkal aizbrauca un nedzīvo Latvijā, bet daži citi šajos datos parādās vairākkārt. Detalizētus (ar demogrāfijas mainīgajiem) datus CSP nodrošina tikai par remigrantiem, kuri atgriezās 2015.-2018.g. Tas nozīmē, ka cilvēks, kurš gadu vai vairāk dzīvoja ārzemēs un atgriezies Latvijā pirms 2015.g. šajos datos netiek atspoguļots. Tātad faktiski CSP datu references periods ir 4 gadi. Tas nemazina šo datu nozīmīgumu, jo no politikas viedokļa svarīgi ir tieši pēdējo dažu gadu remigranti. Tomēr CSP dati nav salīdzināmi ar citu valstu datiem, kas iegūti no ESS vai citiem **(R1)** veida datiem.

(R4): EU-SILC datos var identificēt tos *Larvijas valstspiederīgus* (un Latvijā dzimušas personas)*, kuriem kādā no iepriekšējiem 4 gadiem bija ienākumi no algota darba ārzemēs, bet aptaujas gadā tādu ienākumu nav*. Šī datu avota priekšrocība ir relatīvi liels references periods (4 gadi), bet izlases rotācijas dēļ katru gadu tik ilga "vēsture" ir pieejama tikai daļai respondentu, citiem ir 3 vai 2 gadu vēsture vai

tikai viens novērojums (*Eurostat* 2019b: 20-22). Šīs problēmas atrisināšanai tiek atbilstoši palielināti svari tiem respondentiem kuri tiek identificēti kā remigranti nevis dotā gada izlasē, bet kādā no iepriekšējo gadu izlasēm. Vēl viens šo datu ierobežojums ir tas, ka daži no tādā veidā identificētiem remigrantiem, iespējams, nedzīvoja ārvalstīs pietiekoši ilgi (kaut vai 3 mēnešus) vai nav uzskatami par remigrantiem citu iemeslu dēļ (piemēram, strādāja ārvalstīs kā nosūtītie darbinieki). Analīzes gaitā tika izslēgtas dažas "aizdomīgas" kategorijas, piemēram, respondenti, kuri par savas darbavietas nozari (tajā gadā, kad bija ienākumi ārzemēs) uzrādīja valsts pārvaldi vai ūdens transportu. Pirmajā gadījumā visticamāk runa ir par Latvijas (nevis kādas citas zemes) valsts pārvaldi, t.i. par Latvijas diplomātisko personālu vai Latvijas institūciju ārvalstu pārstāvniecību darbiniekiem. Atbilstoši *Eurostat* (2019: L 78/14- L78/15) vadlīnijām, šādi darbinieki, kā arī jūrnieki (plašā nozīmē), būdams ārvalstīs vai jūrā, pieder Latvijas iedzīvotāju populācijai; līdz ar to, atgriežoties Latvijā, tie nav uzskatami par remigrantiem (jo nebija emigranti).

(R5): DSA mikrodati dod iespēju identificēt tos *Larvijas valstspiederīgus, kuri strādāja ārvalstīs (pie ārvalstu darba devēja) iepriekšējo 5 cetrukšņu (t.i., 15 mēnešu) laikā*, *bet aptaujas laikā nestrādā ārvalstīs un dzīvo Latvijā*. Līdzīgi EU-SILC datiem, izlases rotācijas dēļ pieejamās vēstures ilgums nav vienāds visiem respondentiem; šīs problēmas atrisināšanai tiek veikta svaru korekcija. DSA datu ierobežojumi remigrācijas kontekstā ir īss references periods, kā arī nespēja identificēt remigrantus, kuri ārzemēs nestrādāja. Katrā ziņā šos datus var izmantot lai iegūtu neseno remigrantu skaita apakšējo robežu; apzīmēsim to R5_1.

Vēl vienu iespēju identificēt remigrantus sniedz DSA retrospektīvs jautājums par dzīves vietu gadu pirms apsekojuma[38]; izmantojot DSA izlases rotējoša paneļa struktūru, var identificēt respondentus, kuri dzīvoja ārvalstīs līdz pat 9 ceturkšņiem (t.i., 2 gadiem un 3 mēnešiem) pirms apsekojuma. Izslēdzot no šīs kategorijas tos, kuri jau bija identificēti ar pazīmi "darbs ārvalstīs pagātnē", iegūst vēl vienu "remigrantu kandidātu" grupu; tās apjomu, novērtēto izmantojot izlases rotācijai pielāgotus svarus, apzīmēsim R5_2. Šī novērtējuma ierobežojums ir saistīts ar to, ka saskaņā ar DSA intervētāju vadlīnijām "Par prombūtni no valsts tiek uzskatīta vismaz 1 mēnesi ilga prombūtne, kad persona dzīvoja/uzturējās ārpus Latvijas", līdz ar to ne visi, kas pēc DSA dariem "pirms gada dzīvoja ārpus Latvijas" var tikt uzskatīti par remigrantiem. Var secināt, ka R5_1 + R5_2 ir neseno remigrantu skaita augšējā robeža.

(R6) CSP Ārējās migrācijas apsekojuma mikrodati dod iespēju identificēt 2017.gadā atgriezušos remigrantus. Tas ir alternatīvs datu avots remigrantu demogrāfiskā portreta izpētei; ierobežojums ir relatīvi neliels remigrantu izlases apjoms (N = 136).

Remigrantu skaita un demogrāfiskās struktūras novērtējums

Remigrantu skaits Latvijā iepriekš tika novērtēts (izmantojot dažādas pieejas) pētījumos Hazans (2011, 2015c, 2016a, 2016b). Savukārt remigrantu profils un viņu pozīcija Latvijas darba tirgū tika analizēti pētījumos Hazans (2012; 2015a; 2016a; 2016b) izmantojot DSA datus[39], kā arī pētījumos Hazans (2008; 2011) izmantojot citu (konkrēto projektu ietvaros veikto) aptauju datus. Atzīmēsim, ka remigrantu sociālās un darba tirgus integrācijas analīze nav šī ziņojuma mērķis. Šiem jautājumiem ir veltīti pētījumi Hazans (2016b) un Zača, Hazans, Bela (2018), kuros izmantoti 2016.g. veiktas remigrantu aptaujas "Atgriešanās Latvijā" dati. Par tehniskajām un metodoloģiskajām grūtībām remigrantu skaita novērtējumā skat. Zaiceva un Zimmermann (2016) un Hazans (2016b).

[38] Diemžēl pēdējos gados šis jautājums tiek uzdots respondentam tikai pirmajā intervijas reizē un netiek atkārtots pēc 1, 4 un 5 ceturkšņiem.

[39] Skat. augstāk datu avota **(R5)** aprakstu. Šajā ziņojuma minēto pētījumu pieeja ir tālāk attīstīta, identificējot divas atsevišķas remigrantu kategorijas un aprēķinos izmantojot izlases rotācijai pielāgotus svarus.

Remigrantu skaita novērtējums sniedz atbildes uz vairākiem jautājumiem: Cik daudz Latvijā ir remigrantu? Kāds ir remigrantu īpatsvars iedzīvotāju vidū? Vai remigrācija kļūst vairāk vai mazāk intensīvā?

Izmantojot 2007.- 2015. g. veikto Latvijas iedzīvotāju reprezentatīvas aptaujas, iepriekšējos pētījumos tika parādīts, ka remigrantu, kuri pēdējo (pirms aptaujas) 10 gadu laikā veikuši kādu algotu darbu citā valstī 6 mēnešus vai ilgāk, 2007.g. bija 102,5 tūkst. (6,3% no Latvijas iedzīvotāju vecumā 18-74 gadi), 2009. g. – 95,2 tūkst. (5,9%), 2010. g. – 90,2 tūkst. (5,7%), bet 2015.g. beigās – 100,6 tūkst. (Hazans 2016a, 2016b[40]). Savukārt izmantojot 2020.g. publiskotās Eiropas sociālā apsekojuma 9.vilņa Latvijas datus , iegūst vērtējumu 186,9 tūkst (13,8%). Vērts atzīmēt, ka visu šo vērtējumu 95% ticamības intervāli ir diezgan plaši, un, spriežot pēc citiem datiem un autora eksperta viedokļa, 2015.g ticamāka ir augšējā intervāla puse, bet 2019.g. – apakšējā puse. Tomēr rezultātu dinamika ir tieši tāda, kādu varēja sagaidīt: krīzes laikā remigrantu skaits samazinājās, bet ekonomiskās izaugsmes laikā – pieauga. Šie novērtējumi ir apkopoti un papildināti 13. tabulā..

13. tabula. Pēdējo 10 gadu remigrantu skaits, īpatsvars iedzīvotāju vidū
un īpatsvars starptautiski mobilo LR valstspiederīgo vidū, 2007.-2019. g.

	Ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotais laiks (vismaz)					
	6 mēneši					3 mēn.
	2007	2009	2010	2015	2019	2010
18 - 74 g. v. remigranti, 1000	102,5	95,2	90,2	100,6 - 117,8	144,8 - 186,9	142,4
remigranti/iedzīvotāji (vecumgrupā 18-74)	6,3%	5,9%	5,7%	7,0- 8,2%	10,7- 13,8%	9,0%
remigranti/(remigranti + diaspora)	52,9%	45,6%	39,2%	28,5- 33,4%	34,3- 40,3%	50,4%

Piezīmes: Pēdējā tabulas rindā "diaspora" ir ārvalstīs dzīvojošo esošo un bijušo Latvijas valstspiederīgo skaits ES un ESAO valstīs (detaļām skat. 3. attēla piezīmi (3); šis rādītājs ir orientēts uz "jauno"diasporu), savukārt "remigranti + diaspora" ir starptautiski mobilo LR valstspiederīgo kopskaits pēc stāvokļa gada sākumā (diaspora) vai aptaujas veikšanas laikā (remigranti). Slejā "2015" paradīta ticamības intervālu augšējā puse, bet slejā "2019" – apakšējā puse. Aptaujas tika veiktas: 2007. un 2009. g. – gada vidū, 2010. g. – gada beigās, 2015.g, un 2019. g. – gada beigās un nākamā gada sākumā. *Avoti:* Hazans (2011, 2016a, 2016b), ESS dati, šī ziņojuma 3. attēla dati un autora aprēķini.

13. tabulā redzams, ka 10 gadu laikā (2007.-2016. g.) remigrantu īpatsvars iedzīvotāju vidū (vecumgrupā 18 – 74 gadi, pie fiksētās remigrantu definīcijas) svārstījās diezgan šaurā intervālā starp 5,7% un 8,2%. Tomēr remigrācijas relatīvo intensitāti korektāk mērīt nevis pret Latvijas iedzīvotāju skaitu, bet pret potenciālo remigrantu kopskaitu. Tas ir izdarīts 13. tabulas pēdējā rindiņā. Piemēram, pēc stāvokļa 2019. g. beigās Latvijā dzīvoja vismaz 144,8 tūkst. remigrantu, bet ārvalstīs (ES un ESAO valstīs) – 277,0 tūkst. "jaunās" diasporas pārstāvju (Latvijas valstspiederīgo un bijušo valsts valstspiederīgo, kuri citas valsts pilsonību ieguvuši pēc 1995. gada). Tātad no 144,8 + 277,0 = 421,8 tūkst. personu, kuri bijusi ilgtermiņa prombūtnē, atgriezās vismaz 144,8 tūkst., jeb 34,3%. Šis rādītājs nav perfekts, bet nav pamata domāt, ka tā nepilnības[41] būtiski ietekmē novēroto tendenci: 2007.-

[40] Pētījumā (Hazans 2016b) nopublicēti 2015.g. aptaujas rezultāti vecumgrupai 18-64, šeit tika veikts pārrēķins.
[41] Diasporas apjoma novērtēšanai lietotie dati lielākoties izmanto 12 mēnešu prombūtnes kritēriju, bet remigrantiem tiek piemērots 6 mēnešu prombūtnes kritērijs; diasporas novērtējumā iekļauti visi vecumi, bet remigrantiem – tikai 18-74.

2015.g. laikā remigrācijas relatīvā intensitāte nemitīgi samazinājās (neskatoties uz remigrantu skaita pieaugumu perioda beigās), bet starp 2015. un 2019.g. vērojams šīs intensitātes pieaugums.

Izmantojot valsts pētījumu programmas ≪Nacionālā identitāte≫ ietvaros veiktās aptaujas ≪NI: vieta, rīcībspēja, migrācija. LU SZF, 2010.≫ datus (detaļām skat. Hazans 2011), 13. tabula ilustrē vēl vienu likumsakarību: samazinoties remigranta definīcijā iekļautajai prasībai par ārvalstīs nepārtraukti nodzīvoto laiku no 6 mēnešiem līdz 3 mēnešiem, novērtētais remigrantu skaits pieug vairāk kā uz pusi (no 90 līdz 142 tūkst.).

Remigrantu definīcija ar 10 gadu references periodu ir bieži lietota literatūrā, bet šobrīd Latvijā pieejami datu avoti, kas dod iespēju pielietot šādu references periodu, ir tikai augstāk minētas aptaujas ar respondentu skaitu līdz 2 000; tie nedod iespēju novērtēt remigrantu skaitu ar pietiekošo precizitāti, kā arī novērtēt remigrācijas tendences pēc 2016.g.; turklāt politikas veidotāju interešu centrā ir tieši pēdējo gadu remigranti. Tāpēc tālāk pievērsīsimies "neseno" remigrantu izpētei, izmantojot datu iepriekš minētos datu avotus **(R2) – (R6)** ar references periodu no 15 mēnešiem līdz 4 gadiem.

22. attēlā redzams, ka tautsaimniecības pēckrīzes atveseļošanas periodā (2011.-2012. g.) remigrantu plūsmas bija diezgan lielas – 8,4 un 11,1 tūkst. personu , taču sākot ar 2013.g. tās stabilizējās zemākā līmenī: 2013.-2017.g. vidēji 5,7 tūkst, bet 2018.-2019.g. – tikai 5,0 tūkst.

22.attēls Remigrantu, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes, skaits. 2011.-2019. g.

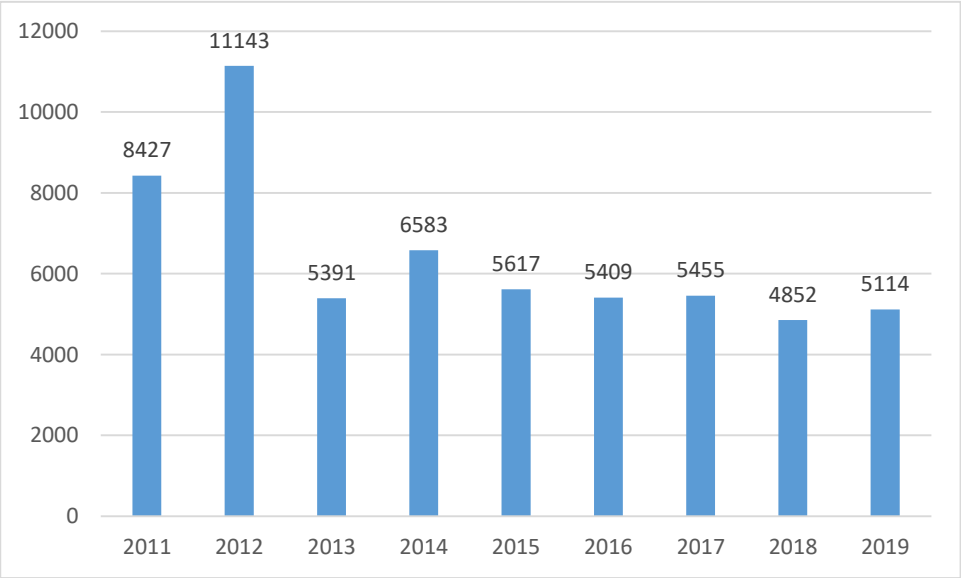

Avoti: CSP (2019c, 2019d) un autora aprēķini.

Atgriešanās laikā vairāk nekā 40% remigrantu bija 25-44 gadu veci, bet jauniešu īpatsvars pēc CSP novērtējuma bija ļoti mazs: 2015.-2016. g. – 7% un 2017.-2018. g. – tikai 5%, taču CSP Ārējās migrācijas aptaujas dati liecina par 15% jauniešu (23. attēls). Savukārt vecumgrupas 45-64 gadi īpatsvars 2015.-2016. g. bija zem vienas piektdaļas, bet 2017.-2018. g. – ap vienu ceturtdaļu. Pēc CSP novērtējuma, katrs ceturtais remigrants 2015.-2016. g. un katrs piektais 2017.-2018. g bija bērnu vecumā (zem 15 gadiem), bet CSP Ārējās migrācijas aptaujas dati liecina par tikai 9% bērnu 2018.g. remigrantu vidū (23. attēls).

23.attēls Remigrantu plūsmu vecumstruktūra, 2015.-2018. g.

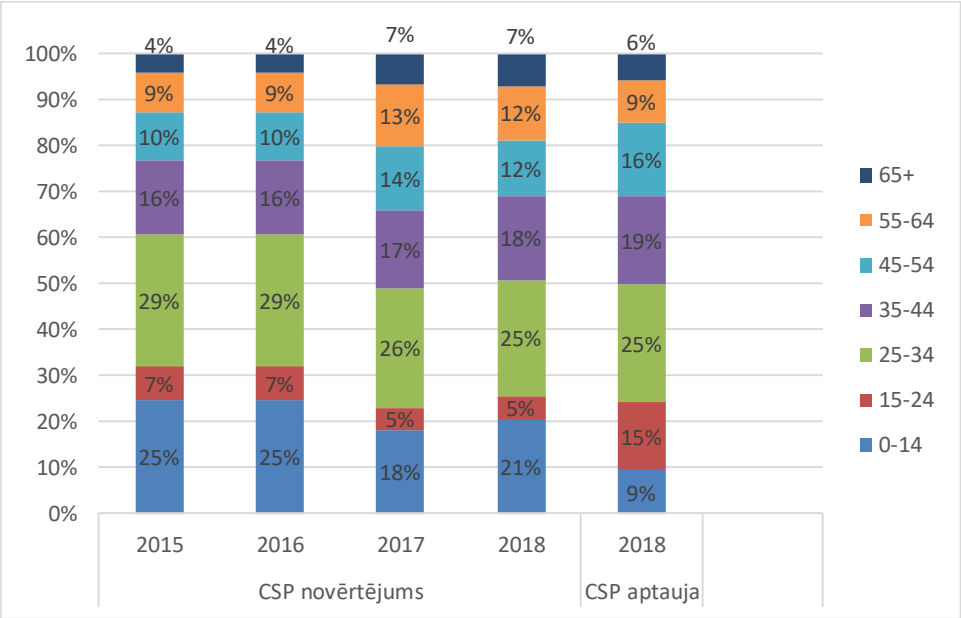

Piezīmes. Iekļauti remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.
Avoti: CSP (2019d, 2019e) un autora aprēķini.

Pēc autora pieprasījuma CSP ir sagatavojusi datus pat 2015.-2018.g. remigrantiem, kuri 2019.g. 1. janvāri pēc CSP novērtējuma dzīvoja Latvijā, un tas dod iespēju apgalvot, ka 2019.g. sākumā Latvijā dzīvoja 12 670 pieaugušo (vismaz 15 gadu veco) remigrantu, kas atgriezās Latvijā 2015.-2018. g. pirms tam vismaz 1 gadu pavadot ārvalstīs (14. tabula).

14.tabula 2015.-2018.g. remigrantu skaits atgriešanās gadā un 2019.g. sākumā

Atgriešanas gads	Remigrantu skaits		Dzīvoja Latvijā 01.01.2019.	
	visi	vecums 15+	2019.g. sākumā	
	[1]	[2]	[3]	[4]
2015	5617	4597	2944	64.0%
2016	5409	4315	2936	68.0%
2017	5455	4594	3520	76.6%
2018	4852	3923	3270	83.3%

Piezīmes: Iekļauti remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.
[3] kolonnā attēlots remigrantu skaits, kas atgriezās Latvijā konkrētajā gadā un joprojām dzīvo Latvijā 2019.gada sākumā (šie dati ir pieejami tikai par remigrantiem, kuri 01.01.2019. bija vismaz 15 gadu veci). Savukārt [4] kolonnā attēlots, cik % remigrantu, kas atgriezās konkrētajā gadā, joprojām dzīvo Latvijā 2019.gada sākumā. Piemēram, 2944/4597 = 0,64= 64%. Avoti: CSP (2019b, 2019c, 2019d) un autora aprēķini.

14. tabulā redzams, ka 2019.g. sākumā Latvijā dzīvoja tikai divas trešdaļas no 2015.-2016.g. remigrantiem, trīs ceturtdaļas no 2017.g remigrantiem un piecas sestdaļas no 2018.g. remigrantiem.

Nemot vērā pieaugušo remigrantu vecumstruktūru atgriešanas laikā (24. attēls), šo atbirumu var tikai daļēji izskaidrot ar mirstību, bet lielākoties tā iemesls ir jauniešu un vidējā vecuma remigrantu atkārtotā emigrācija.

24.attēls *2015.-2018. g. pieaugušo remigrantu vecumstruktūra atgriešanās laikā un 2019.g. sākumā*

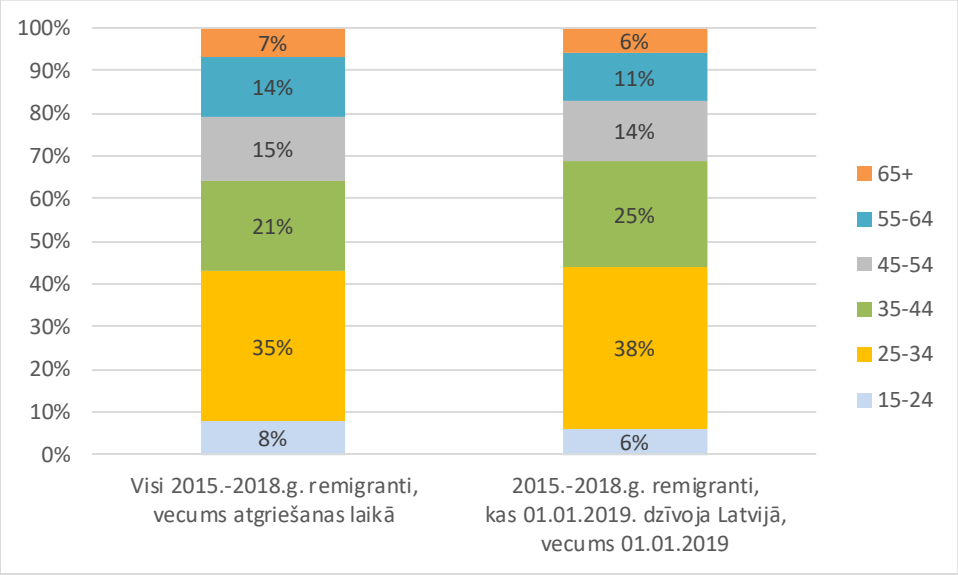

Piezīmes: Iekļauti remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.
Avoti: CSP (2019b, 2019d) un autora aprēķini.

2019. g. sākumā, pēc CSP novērtējuma, 63% no Latvijā dzīvojošiem 2015.-2018.g. remigrantiem bija vecumā 25-44 gadi un 25% - vecumā 45-64 gadi; savukārt jauniešu u senioru bija pa 6% (24. attēls). Šo remigrantu vidū 53% bija vīrieši, 58% - latvieši, un 90% - Latvijas pilsoņi; dzimumu,tautību un pilsonības struktūra nav būtiski mainījies salīdzinot ar atgriešanas laiku (15. tabula), tomēr dati liek domāt, ka vīrieši atkārtoti emigrē biežāk nekā sievietes, un nelatvieši – biežāk nekā latvieši.

15.tabula 2015.-2018.g. pieaugušo remigrantu dzimumu, tautību un pilsonības struktūra

Vīrieši	Sievietes	Latvieši	Nelatvieši	Latvijas pilsoņi	Latvijas nepilsoņi	Citi
A Visi 2015.-2018. g. remigranti						
56,0%	44,0%	56,3%	43,7%	89,0%	8,2%	2,7%
B. 2015.-2018. g. remigranti, kas 01.01.2019. dzīvoja Latvijā						
53,4%	46,6%	57,9%	42,1%	89,5%	7,5%	3,0%

Piezīmes: Iekļauti remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.
Avoti: CSP (2019b, 2019c, 2019d) un autora aprēķini.

Pieaugušo remigrantu vecumstruktūra 2019.g. sākumā dzimumu un tautību griezumā ir parādīta 25. attēlā. Jaunāki par 35 gadiem bija 43% remigrantu – vīriešu un 45% sieviešu. Vecumā 35 – 54 gadi bija 44% vīriešu – remigrantu, bet tikai 34% viņu sieviešu kolēģu. Savukārt vecumā 55+ gadi bija 21% sieviešu un tikai 14% – vīriešu. Ļatviešu tautības remigranti bija izteikti jaunāki nekā citu tautību remigranti: jaunāki par 35 gadiem bija 48% latviešu remigrantu un tikai 38% cittautiešu. Savukārt

vecumā 35 – 54 gadi bija 41% cittautiešu remigrantu un 37% latviešu remigrantu, bet vecumā 55+ gadi bija 21% cittautiešu un tikai 13% latviešu remigrantu.

25.attēls *Pieaugušo remigrantu vecumstruktūra 2019.g. sākumā dzimumu un tautību griezumā*

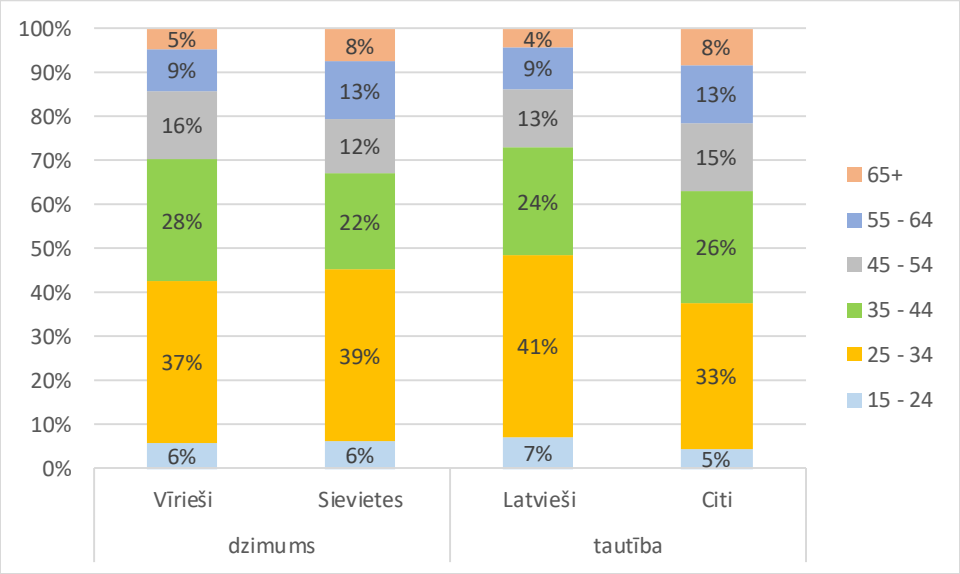

Piezīmes: Iekļauti 2015.-2018. g. remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes, 2019.g. sākumā bija vismaz 15 gadu veci un dzīvoja Latvijā. *Avoti:* CSP (2019b) un autora aprēķini.

26.attēlā parādīts remigrantu sadalījums pa reģioniem. Tas lielākoties atbilst iedzīvotāju skaita sadalījumam, bet ar nedaudz lielāku Rīgas un Latgales īpatsvaru un mazāku Pierīgas īpatsvaru.

26.attēls *2015.-2018. g. remigrantu sadalījums pa reģioniem atgriešanās laikā un 2019.g. sākumā*

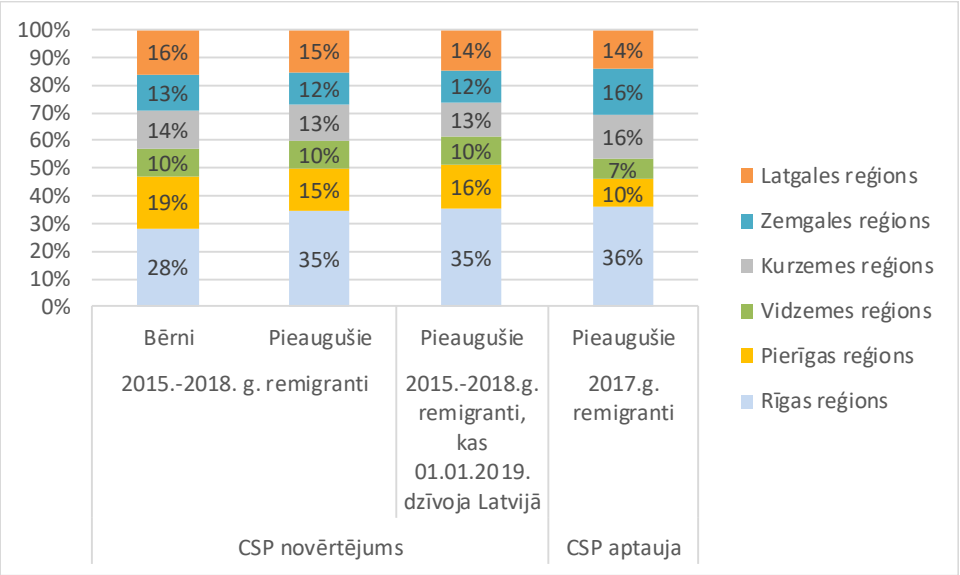

Piezīmes: Iekļauti 2015.-2018. g. remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes. *Avoti:* CSP (2019b, 2019d, 2019f) un autora aprēķini

16. tabulā redzams, ka 38% no 2015.-2018. remigrantiem emigrēja no Latvijas pirms 2010.g.vai agrāk, tikpat daudz – 2011.-2014. g., 20% - 2015.-2017.g. un 4% dzimuši ārpus Latvijas. Šajā ziņā atšķirības

starp latviešiem un cittautiešiem nav lielas. Latviešu tautības remigrantu vidū ārpus Latvijas dzimušo ir tikai 2%, bet cittautiešu vidū – 7%. Savukārt latviešu remigrantu vidū pirms 2011. g. emigrējušo ir 40%, bet cittautiešu vidū – 36%.

16.tabula 2015.-2018.g. remigranti pēc aizbraukšanas (emigrācijas) perioda, tautības griezumā

Emigrācijas periods	Latvieši	Citi	Pavisam
2010 vai agrāk	40%	36%	38%
2011-2014	37%	40%	38%
2015-2017	21%	18%	20%
Dzimis/-usi ārpus Latvijas	2%	7%	4%
Pavisam	100%	100%	100%

Piezīmes: Iekļauti 2015.-2018. g. remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes, 2019.g. sākumā bija vismaz 15 gadu veci un dzīvoja Latvijā. *Avoti:* CSP (2019b) un autora aprēķini.

Svarīgs remigrantus raksturojošs rādītājs ir pirms atgriešanās Latvijā ārzemēs nodzīvotājs laiks. 17. tabula prezentē 2015.-2018. g. remigrantu emigrācijas un remigrācijas gadu šķērsgriezuma tabulāciju. Vidēji 16% remigrantu atgriezās Latvijā nākamajā kalendāra gada pēc emigrācijas gada; ņemot vērā vismaz 12 mēnešu prombūtnes periodu, šīs kategorijas vidējais ārzemēs nodzīvotājs (kopš pēdējās pārcelšanas no Latvijas) laiks ir 15 mēneši un 20 dienas. Interesanti, ka 2018. g. remigranu vidū šīs kategorijas īpatsvars sasniedza 19%, kas ir gandrīz par pusi augstāk nekā gadu iepriekš. Vēl viena remigrantu kategorija ar relatīvi īsu prombūtni ir tie, kas atgriezās Latvijā aiznākamajā kalendāra gada pēc emigrācijas gada; viņi pavadīja ārzemēs 13 līdz 35 mēnešus (vidēji divus gadus), un šī grupa veido 12% no remigrantiem, gan kopumā, gan 2018.gadā.

17.tabula 2015.-2018.g. remigranti pēc emigrācijas perioda un remigrācijas gada

	Remigrācijas gads (t)				
	2015	2016	2017	2018	2015-2018
Emigrācijas periods					
2010 vai agrāk	40%	40%	41%	32%	38%
2011 līdz (t – 3)	26%	29%	31%	33%	30%
t – 2	15%	13%	10%	12%	12%
t – 1	15%	15%	13%	19%	16%
Dzimis/-usi ārpus Latvijas	4%	3%	5%	4%	4%
Pavisam	100%	100%	100%	100%	100%

Piezīmes: Iekļauti 2015.-2018. g. remigranti, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes ār2019.g. sākumā bija vismaz 15 gadu veci un dzīvoja Latvijā. *Avoti:* CSP (2019b) un autora aprēķini.

Šajā pētījumā remigrācijas apjoma novērtējumam tika izmantoti arī no CSP iegādātie Darbaspēka apsekojuma (DSA) mikrodati un EU-SILC (Ienākumu un dzīves apstākļu) apsekojuma mikrodati (CSP 2019g, 2019h), skat. detaļām datu avotu **(R4)** un **(R5)** aprakstu augstāk. Izmantojot šos datus, iegūti šādi rezultāti:

- 2013.-2018.g. laikā katru gadu Latvijā atgriezās 10 līdz 11 tūkst. remigrantu, kuri iepriekšējā gadā strādāja ārzemēs; salīdzinājumam, CSP novērtētās ikgadējās remigrantu plūsmas (piemērojot 12 mēnešu prombūtnes kritēriju) ir 5 līdz 6 tūkst. remigrantu gadā, t.sk. 3,5 līdz 4,0 tūkst. darbspējas vecumā

- 2017.g. Latvijā dzīvoja 30 tūkst., bet 2018.g. – 34 tūkst. remigrantu ar iepriekšējo 4 gadu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi;

- laikā no 2008. līdz 2018. g. Latvijā atgriezās kā remigranti 53 tūkst. unikālo personu ar iepriekšējo 15 mēnešu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi un 117 tūkst. unikālo personu ar iepriekšējo 4 gadu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi.

Repatriācijas apjoma novērtējums

Saskaņā ar 1995. g. pieņemto Repatriācijas likumu, par repatriantu tiek uzskatīta persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no vecākiem vai vecvecākiem (sākot ar 01.08.2016.g. - viens no radiniekiem taisnā augšupejošā līnijā, bez paaudžu skaita ierobežojuma) ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Repatrianta statusu piešķir arī repatrianta ģimenes locekļiem: laulātajam, ja laulība noslēgta pirms repatrianta statusa pieprasīšanas; repatrianta vai viņa laulātā bērnam vai laulāto kopīgajam bērnam; personai, kura ir repatrianta vai viņa laulātā aizbildnībā vai aizgādnībā; repatrianta vai viņa laulātā vecākam, kurš sasniedzis Latvijas normatīvajos aktos noteikto vecuma pensijas vecumu vai ir repatrianta apgādībā un kuram iepriekšējā mītnes valstī ir bijusi kopīga mājsaimniecība ar repatriantu vismaz gadu pirms repatrianta statusa pieprasīšanas.

Repatriantiem, kuri atstāja Latviju līdz 1990.gada 4.maijam, vai dzimuši ārvalstī, ir tiesības saņemt palīdzību sociālo jautājumu risināšanā (tostarp pašvaldības atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā) un saņemt pensiju, kā arī valsts atbalstu ceļa izdevumu segšanai, materiālo pabalstu bezdarba gadījumā un latviešu valodas apguvei. Repatriācijas likuma pēdējā redakcija paredz valsts atbalstu arī gadījumos, kad repatriants izceļoja no Latvijas pēc 1990.gada 4.maija un izceļošanas brīdī bijis nepilngadīgs. Tātad faktiski repatriantu daļa ir remigrācijas politikas mērķa grupa, kaut šajā kontekstā tieši nav minēta Diasporas likumā. PMLP ar ES atbalstu ir sagatavojusi informatīvo bukletu, kurā repatriantiem sniegta pamatinformācija par dzīvi Latvijā, mājokļa jautājumiem, nodarbinātību, izglītību, veselības aprūpi utt. (PMLP, N.D).

Salīdzinot remigranta un repatrianta definīcijas, redzams ka vairākums remigrantu (t. sk. visi, kas atgriešanas laikā bija LR pilsoņi) ir arī repatrianti, bet uz valsts finansiālo atbalstu var pretendēt tikai daži - ārzemēs dzimušie un tie, kuri atstāja Latviju līdz 1990.gada 4.maijam vai izceļoja bērnu vecumā. Līdz ar to, "jaunās" diasporas pirmās paaudzes pārstāvjiem atgriežoties Latvijā nav īpašas motivācijas pieteikties repatrianta statusam.

Repatriācijas apjoma novērtējumu ir lietderīgi atdalīt no remigrācijas apjoma novērtējuma, nesaskaitot rezultātus, jo šobrīd eksistē divas atsevišķas politikas, un jābūt katras mērķauditorijas novērtējumam. Turklāt precīzi nevar noteikt cik no repatriantiem jau ir iekļauti remigrantu novērtējumā (pēc "šaurās" definīcijas). Savukārt pēc "plašās" (Diasporas likuma izpratnē) remigrantu definīcijas remigrantu skaitu praktiski nav iespējams novērtēt.

Tālāk šajā nodaļā ar repatriantiem tiek saprasti tikai repatrianta (vai repatrianta ģimenes locekļa) statusa saņēmēji. Vēlreiz akcentēsim, ka daļa repatriantu (Latvijas pilsoņi un Latvijā dzimušie) ir uzskatāmi par remigrantiem pēc "šaurās" (CSP) definīcijas, kaut gan nav iespējams precīzi noteikt cik daudz repatriantu ir starp datos identificētiem remigrantiem. Savukārt ārvalstī dzimušie repatrianti, kuri repatriācijas laikā nav Latvijas pilsoņi (t. sk. repatriantu ģimenes locekļi) ir remigranti Diasporas likuma izprātnē, bet nav remigranti pēc CSP definīcijas.

Pieteikumus repatrianta statusam izskata un statusu piešķir (vai atteica) Pilsonības un Migrācijas Lietu Pārvalde (PMLP). Pavisam 1995.-2018. g. repatrianta statuss tika piešķirts 7355 personām. Dati par repatriantu skaitu pa gadiem ir apkopoti 26. attēlā.

26.attēls Repatrianta statusu saņēmušo personu skaits, 1995.-2018. g.

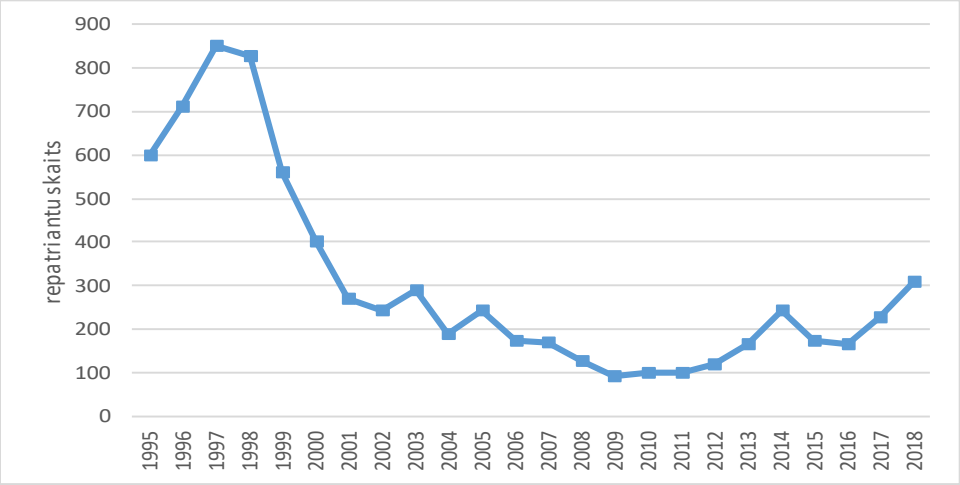

Piezīme. Iekļauti gan repatrianti, gan viņu ģimenes locekļi.
Avoti: 2001.-2018. g. PMLP publiskie pārskati (PMLP 2002-2019).
1995.-2000. g. dati ir atrodami 2004. g. pārskatā.

27. attēls apkopo repatriācijas procesa norisi pa periodiem. Visintensīvāk repatriācija norisinājās pirmajos gados pēc Repatriācijas likuma pieņemšanas – nostrādāja "atvērto vārtu efekts". 1995.-1999.g. repatrianta statuss tika piešķirts 3548 personām (vidēji – 710 personām gadā). 21. gadsimta pirmajos gados repatriācijas process palēninājās – 2001.-2003.g. repatrianta statusu saņēma 1205 personas (vidēji tikai 301 cilvēks gadā). Pēc Latvijas iestāšanas ES repatriantu skaits tālāk samazinājās: 2004.-2007. g. repatrianta statuss tika piešķirts tikai 779 cilvēkiem (195 personām vidēji gadā), bet viszemākais repatriācijas līmenis (vidēji 108 personas gadā) tika novērots krīzes un pēckrīzes gados (2008.-2012.), kad piecu gada laikā repatrianta statusu saņēma tikai 541 cilvēks. Savukārt 2013.-2018. g. repatriācijas tempi gandrīz dubultojās salīdzinot ar iepriekšējo periodu, sasniedzot 214 personas vidēji gadā, bet 2018. g. pārsniedza 300 personas (27. attēls). Repatriācijas tempu pieaugums 2013.-2014.g. saistāms ar 2013. g. grozījumiem Pilsonības likumā, kas paplašināja to personu loku, kuras var iegūt Latvijas pilsonību, saglabājot dubultpilsonību. Savukārt 2017.-2018. g. pieaugums ir saistāms ar 2016.g. grozījumiem Repatriācijas likumā, kas paplašināja iespējamo repatriantu loku (tika atcelts ierobežojums uz paaudžu skaitu starp latviešiem un repatrianta statusa saņēmējiem).

Kā redzams 27. attēlā, pēdējos gados repatriantu skaits ir audzis, taču maz zināms par tiem cilvēkiem, kas atgriežas Latvijā kā repatrianti. Mēģinot identificēt tajā Latvijas repatriantus *Eurostat* statistikā par Latvijas pilsonībā uzņemtiem citu valstu pilsoņiem, rodas iespaids, ka, iespējams, repatriācijas pabalstu arvien aktīvāk izmanto jauni cilvēki, kas dzimuši ārvalstīs pēc 1990.gada, tomēr PMLP šādu statistiku nepublicē. Ņemot vērā, ka valsts tērē ievērojamus līdzekļus Repatriācijas likumā paredzēto pasākumu īstenošanai, un vairākkārt izskanējuši aicinājumi paplašināt pabalsta saņemšanas mērķa grupu (LR EKonomikas ministrija, 2017), būtu svarīgi labāk izprast šīs grupas demogrāfisko sastāvu, apkopojot līdzīgu statistiku kā tā, kas šobrīd pieejama no CSP par remigrantiem. Sazinoties ar PMLP priekšnieka vietnieci Mairu Rozi tika noskaidrots, ka statistiku par repatriantu demogrāfisko raksturojumu (vecuma, dzimuma, tautības struktūru, izglītību u.c.) PMLP neapkopo. Taču, pēc pētnieku ierosinājuma, PMLP apsvērs šādu datu apkopošanu nākotnē.

27.attēls Repatrianta statusu saņēmušo personu skaits pa periodiem, 1995-2018

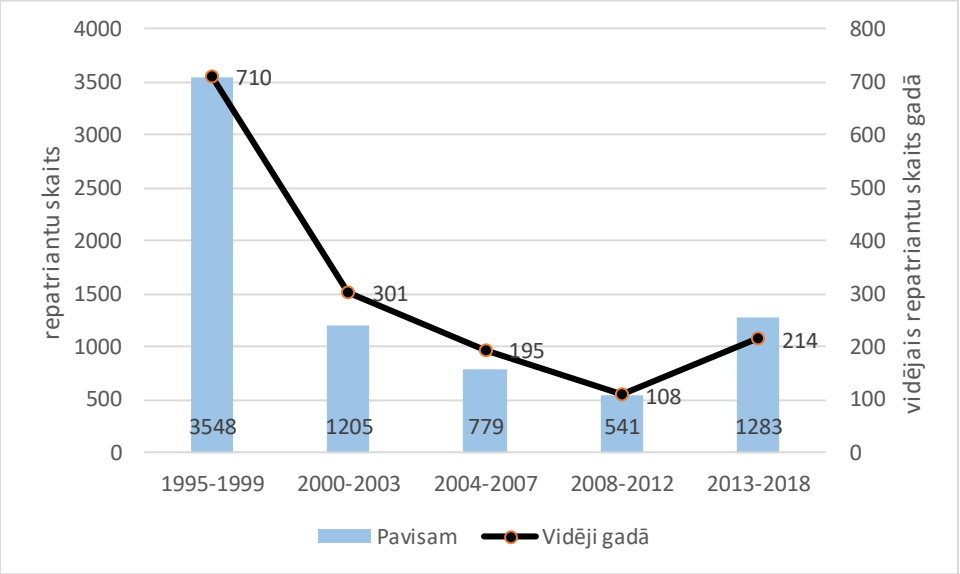

Avoti: 2001.-2018. g. PMLP publiskie pārskati (PMLP 2002-2019) un autora aprēķini. 1995.-2000. g. dati ir atrodami 2004. g. pārskatā.

Šobrīd PMLP publiskajos pārskatos papildus kopējam repatriantu skaitam ir pieejami (sākot ar 2001. g.) dati pa valstīm, no kurām ieradušies repatrianti (šie dati ir apkopoti 28. attēlā un tālāk šajā nodaļā), kā arī (sākot ar 2008. g.) dati par repatriantu ģimenes locekļu skaitu. 2008.-2018. g. laikā repatrianta ģimenes locekļa statuss tika piešķirts 418 personām, jeb 23% no visiem šī perioda repatriantiem.

28.attēls Repatriantu no "Austrumu" un "Rietumu" valstīm skaits, 2001.-2018. g.

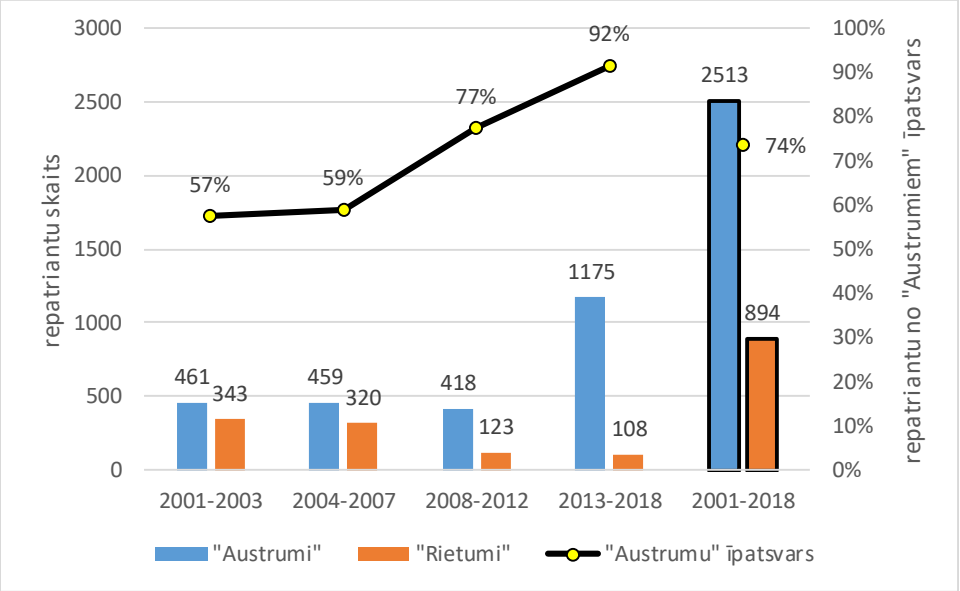

Piezīmes: "Austrumi" ietver 12 bijušās Padomju Savienības republikas: Krievijas federāciju, Ukrainu, Baltkrieviju, Moldovu, Gruziju, Azerbaidžānu, Armēniju, Uzbekistānu, Kazahstānu, Tadžikistānu un Turkmenistānu. Ap 90% no "Rietumu" repatriantiem nāk no ASV, Kanādas, Austrālijas, Jaunzēlandes, Lielbritānijas, Vācijas, Zviedrijas, Dānijas, Lietuvas, Igaunijas, Izraēlas, Brazīlijas, Venecuēlas, Urugvajas un Meksikas, bet pārējie 10% - lielākoties

no Rietumeiropas valstīm (Francijas, Šveices, Itālijas, Spānijas, Grieķijas), kā arī Polijas, Čehijas un Filipīnām; pavisam neliels repatriantu skaits nāk (pa vienam vai diviem) no citām zemēm. PMLP 2001.-2003. g. pārskatos pie Austrumiem tika pieskaitītas arī Igaunija un Lietuva (pavisam 53 repatrianti 2001.-2003. g.), bet mūsu attēlā Igaunija un Lietuva pieder "Rietumu" valstu grupai visos periodos. *Avoti*: 2001.-2018. g. PMLP publiskie pārskati (PMLP 2002-2019). Gadījumos, gad PMLP pārskatos publicētie repatriantu no "Austrumiem" un no "Rietumiem" skaitļi ir pretrunā ar turpat publicētiem datiem pa valstīm, pēdējie dati tiek uzskatīti par pareiziem.

28. attēlā redzams, ka 2001.-2007. g. ap 60% repatriantu ieradās no bijušās Padomju Savienības republikām (no "Austrumiem") , respektīvi nedaudz virs 40% - no "Rietumiem". 2008.-2012. g. repatriācija no "Rietumiem" saruka, respektīvi šajā periodā jau trīs ceturtdaļas repatriantu ieradās no "Austrumiem". Savukārt repatriācijas intensifikācija 2013.-2018. g. skara tikai "Austrumu" plūsmu, kurās īpatsvars šajā periodā pārsniedza 90%. Pavisam 2001.-2018.g. no Austrumiem" ieradās 2513 repatrianti (74%), bet no "Rietumiem" – 894 repatrianti (26%).

Repatriantu skaita sadalījums pa valstīm, no kurām tie ir ieradušies, parādīts 16. Tabulā. Kontekstam ir vērts pieminēt, ka pēc pēdējiem pieejamiem datiem[42], ASV dzīvo ap 90 000 cilvēku ar latviešu saknēm, Kanādā – pāri 30 000, bet Austrālijā – pāri 20 000. Līdzīgs potenciālo repatriantu skaits šajās valstīs bija arī repatriācijas procesa sākumposmā (1. tabula); tajā laikā nozīmīgs latviešu izcelsmes cilvēku skaits bija arī Lielbritānijā, Vācijā, Brazīlijā un Zviedrijā (detaļām skat.1. tabulu). Savukārt Krievijā 2010.g. dzīvoja ap 19 000 latviešu un 2015.g. ap 13 000 latviešu, bet Baltkrievijā 2009.g. – 1 549 latviešu[43].

16. tabula 2001.-2018. g. repatriantu skaita sadalījums pa valstīm, no kurām tie ieradušies

Krievija	1613	ASV	342	Austrālija	45	Brazīlija	19
Ukraina	523	Lietuva	76	Lielbritānija	44	Venecuēla	17
Baltkrievija	186	Kanāda	75	Izraēla	41	Zviedrija	15
Citas bij. Padomju Savienības republikas	221	Vācija	71	Igaunija	22	Citas	97

Avoti: 2001.-2018. g. PMLP publiskie pārskati (PMLP 2002-2019) un autora aprēķini.

Ar ko var izskaidrot salīdzinoši nelielu, it īpaši pēdējos gados, repatriantu skaitu no Rietumiem? Iespējams, iemesls ir dzīves līmeņa un kvalitātes atšķirības starp Rietumvalstīm un bijušām Padomju Savienības republikām. Vecās diasporas pēcteči Rietumos ir lielākoties ļoti labi situēti, viņu motivācija repatriācijai ir lielākoties emocionālā vai vēlme izdarīt kaut ko nozīmīgu savai valstij, ko Latvijā varbūt ir vieglāk izdarīt. Attiecībā uz dzīves līmeni daudziem nav garantijas, ka izdosies to saglabāt Latvijā. Savukārt latviešu izcelsmes cilvēkus Krievijā, Ukrainā, Moldovā u.tml., papildus emocionāliem faktoriem, motivē repatriēties augstāks dzīves līmenis un lielāka drošība Latvijā. Protams, var būt arī citi iemesli, bet tos identificēt un saprast ir nepieciešami turpmākie pētījumi. Vairāk nekā puse repatriantu ieradās Latvijā 1995.-2000. g., un šobrīd nav pieejami dati par to, no kurām valstīm viņi nāca. No otras puses, nav pieejami dati par 2010.-2018. g. noraidītiem repatriācijas pieteikumiem – cik tādi bija un no kurām valstīm.

[42] 2018. g. Amerikas kopienu apsekojums; 2016. g. Kanādas un Austrālijas Tautas skaitīšana. Skat. 5. attēlu un P2. tabulu.
[43] Autora aprēķini ar datiem no Rosstat (2013, 2018) un Belstat (2010).

Nobeigumā atzīmēsim, ka PMLP dati par repatriantiem nespēj precīzi atspoguļot repatriācijas apjomu un sadalījumu pa valstīm, jo statistikā parādās tikai tie, kam piešķirts repatrianta statuss. Nav zināms, no kurām valstīm bija potenciālie repatrianti, kuriem statuss netika piešķirts (sākot ar 2010. g. netiek publicēts arī tādu pieteikumu skaits). Turklāt ir pamats pieņemt, ka liela daļā potenciālo repatriantu vai nu nav informēti par repatriācijas atbalstu, vai arī viņiem tas šķiet salīdzinoši nebūtisks, lai tērētu laiku nepieciešamo dokumentu sagatavošanai.

KOPSAVILKUMS

Diaspora

Diasporas apjoma iespējami precīzs novērtējums ir viens no diasporas politikas stūrakmeņiem. Šajā pētījumā veiktais novērtējums attiecas uz sekojošiem diasporas segmentiem:

- Ārzemēs dzīvojošie Latvijas Republikas valstspiederīgie (Latvijas pilsoņi, t. sk. ar dubultpilsonību, un Latvijas nepilsoņi);
- Ārzemēs dzīvojošie bijušie LR valstspiederīgie (kuri pieņēmuši citu valstu pilsonību);
- Ārzemēs dzīvojošās Latvijā dzimušas personas (šī grupa pārklājas gan ar iepriekšminētajām, bet nesakrīt ne ar vienu no tām);
- Ārzemēs dzīvojošie LR valstspiederīgo (ieskaitot bijušo) vai Latvijā dzimušo personu pēcteči (t. sk. visi, kas uzskata sevi par latviešiem vai cilvēkiem ar latviešu saknēm vai Latvijas izcelsmi).

No datu pieejamības skatupunkta var izdalīt divas būtiski atšķirīgas diasporas daļas. Pēc neatkarības atjaunošanas aizbraukušie Latvijas emigranti un viņu pēcteči veido t.s. "*jauno diasporu*". Tās pārstāvjiem lielākoties ir vai nu tikai LR pilsonība, vai (tās vietā vai papildus tai) relatīvi nesen iegūta mītnes zemes pilsonība. Savukārt trimdas latvieši un viņu pēcteči veido t.s. "*veco diasporu*"; viņiem, lielākoties, šobrīd ir vai nu dubultpilsonība vai tikai mītnes zemes pilsonība, turklāt mītnes zemes pilsonība iegūta vai nu kopš dzimšanas vai ļoti sen, laikā par kuru statistika nav pieejama.

Diasporas apjoma novērtējums jāveic ar tiešām metodēm, izmantojot kā pamatu datus par Latvijas pilsoņu un nepilsoņu, kā arī Latvijā dzimušo personu un to pēcteču skaitu ārvalstīs. Tajā pat laikā svarīgi apzināties, ka pilsonības kritērijs nevar būt vienīgais, jo daļai trimdas latviešu un viņu pēcteču, kā arī daļai pēc neatkarības atjaunošanas aizbraukušo Latvijas emigrantu un viņu pēcteču šobrīd nav Latvijas pilsonības. Tāpēc ļoti vērtīgi ir dati par latviešu un/vai cilvēku ar latviešu vai Latvijas izcelsmes skaitu valstīs, kur tāda informācija ir pieejama.

Šajā pētījumā diasporas apjoma novērtējumam tika izmantoti sekojoši galvenie datu avoti:

- Statistika par Latvijas valstspiederīgo skaitu, kā arī Latvijā dzimušo personu skaitu ES un ESAO valstīs (un dažās citās valstīs)
- Ziemeļvalstu un Nīderlandes statistika par Latvijas izcelsmes iedzīvotājiem
- Lielbritānijas statistika par Latvijas valstspiederīgo pieteikumiem uz pastāvīgā iedzīvotāja statusu
- ES, EBTA un ESAO dalībvalstu statistika par to Latvijas pilsoņu skaitu, kuri kopš 1995.g. ieguvuši kādas no šīm valstīm pilsonību
- Austrālijas, Īrijas un Kanādas 2016.g. (un iepriekšējo gadu) Tautas skaitīšanas dati, kā arī 2018.g (un iepriekšējo gadu) ASV Amerikas kopienu apsekojuma (*American Community Survey*) dati
- CSP ilgtermiņa starptautiskās migrācijas statistika (t.sk. pilsonības un tautības griezumā)
- Pēc LU pieprasījuma CSP sagatavotie dati par 2015.-2018.g. emigrantiem - Latvijas valstspiederīgiem, kuri pēc CSP novērtējuma 2019.gada sākumā dzīvoja ārpus Latvijas

- CSP 2017.-2018.g. Ārējās migrācijas apsekojuma rezultāti, kā arī mikrodati
- PMLP 2006.-2020.g. dati par to ārvalstīs dzīvojošo LR valstspiederīgo skaitu, kuri nav deklarējuši dzīvesvietu Latvijā
- Krievijas, Ukrainas un Baltkrievijas pēdējo tautas skaitīšanas rezultāti par latviešu tautības un Latvijā dzimušiem iedzīvotājiem.
- Prof. E. Dunsdorfa 1983.g. publicētie dati par Latvijas bēgļu skaitu un vecumu struktūru Rietumvalstīs pēc 2.Pasaules kara
- Dati par latviešu (un/vai Latvijas izcelsmes) ģimeņu struktūru ārzemēs pēc 2.pasaules kara un vēlāk no ASV, Apvienotās Karalistes u.c. valstu tautas skaitīšanas datiem, kā arī no "Latvijas emigrantu kopienas" apsekojuma 2.viļņa (2019.g.).

Latvijas valstspiederīgo un bijušo valstspiederīgo skaits ārvalstīs sasniedzis 292 000 2019.g. sākumā un 300 000 – 2020.g. sākumā, bet ieskaitot arī Latvijā dzimušas personas, par kurām nav zināms vai tām iepriekš bija LR pilsonība, diasporas apjoms 2019.g. sākumā sasniedzis 384 000, bet 2020. sākumā – 392 000.

Izmantojot pieejamus datus par etniskiem latviešiem vai Latvijā dzimušo personu pēcnācējiem ASV, Austrālijā, Kanādā un dažās Eiropas valstīs, Latvijas diasporas apjoma novērtējums 2019.gadā sasniedz 439 000 cilvēku, t.sk. pāri 226 000 – ES-28 valstīs, 17 000 – EBTA valstīs, 98 000 – ESAO valstīs ārpus Eiropas (lielākoties – ASV, Austrālijā un Kanādā), 95 000 – bijušās Padomju Savienības republikās un vairāk nekā 3 000 – citur. Provizoriskie dati uz 2020.g. sākumu ir 448 000 visā pasaulē, t. sk. 350 000 – ES, EBTA un ESAO valstīs.

Pieskaitot vēl datus par personām ar latviešu saknēm ASV, Austrālijā un Kanādā, Latvijas diasporas apjoms pieaug līdz gandrīz pusmiljonam 2019.g. sākumā un pārsniedz pusmiljonu 2020.g. sākumā. Šajā novērtējumā nav iekļauti diasporas pārstāvju ģimenes locekļi, kuriem nav latviešu vai Latvijas sakņu.

Diezgan liela jaunās diasporas daļa joprojām oficiāli dzīvo Latvijā. 2018. g. sākumā ES un EBTA valstīs dzīvoja vismaz 95,5 tūkst. Latvijā deklarēto LR pilsoņu un nepilsoņu; 2019.g. sākumā šis skaits saruka līdz 69,2 tūkst. (lielākoties uz Lielbritānijas rēķina, kur Breksita gaidās daudzi Latvijas pilsoņi anulēja dzīves vietas deklarāciju Latvijā lai pieteiktos Lielbritānijas pastāvīga iedzīvotāja statusam). 2020.g. sākumā, pēc provizoriskiem datiem, ES-28 un EBTA valstīs dzīvoja vismaz 64 tūkst. Latvijā deklarēto LR pilsoņu un nepilsoņu.

2016. gadā gandrīz 55 000 Latvijā dzimušiem ESAO valstu iedzīvotājiem (t.i., 22% no Latvijā dzimušo diasporas ESAO valstīs) bija mītnes zemes pilsonība. Mītnes valstu pilsoņu īpatsvars pieaug ar vecumu: no 6% bērnu vidū līdz 11% jauniešu vidū un 16% vecumgrupā 25 – 64 gadi; savukārt senioru vidū gandrīz 90% ir mītnes zemes pilsonība. Sieviešu ar mītnes zemes pasēm ir krietni vairāk, nekā vīriešu.

Pēc pēdējiem pieejamiem datiem, kopš 1994.g. gandrīz 26 tūkst. Latvijas valstspiederīgie ieguva kādas citas ES vai ESAO valsts pilsonību, t. sk. pāri 7 tūkst. – ASV pilsonību, gandrīz 5 tūkst. – Lielbritānijas pilsonību, pāri 3 tūkst. - Vācijas pilsonību, aptuveni pa 2 tūkst. – Kanādas, Zviedrijas un Īrijas pilsonību Turklāt, vairāk nekā 11 tūkst. Latvijas valstspiederīgie laikā no 1992.-2015.g. ieguva Krievijas pilsonību.

Kopumā Latvijas valstspiederīgo un bijušo valstspiederīgo diasporā ES un ESAO valstīs "jaunās" diasporas pārstāvju ar mītnes zemes pilsonību īpatsvars 2018.g. sākumā bijis 8%, taču dažās zemēs tas ir krietni lielāks: 47% ASV, 46% Jaunzēlandē, 39% Kanādā, 21% Zviedrijā, 12 līdz 17 % Itālijā, Somijā, Šveicē un Polijā.

Latvijas nepilsoņu īpatsvars Latvijas valstspiederīgo diasporās pasaulē ir 3,7%.

Pēc pēdējiem pieejamiem datiem ASV dzīvo ap 90 000 cilvēku ar latviešu saknēm, Kanādā – pāri 30 000, bet Austrālijā – pāri 20 000. Vairāk nekā puse no Latvijā dzimušiem etniskiem latviešiem un gandrīz trīs ceturtdaļas no citiem Latvijā dzimušiem ASV iedzīvotājiem ar latviešu saknēm mājās runā latviski. Savukārt vairākums no ārpus Latvijas dzimušiem latviešiem un citiem ar latviešu saknēm mājās runā angliski. Kopumā pāri 70% etnisko latviešu un 90% citu ASV iedzīvotāju ar latviešu saknēm mājās runā angliski, savukārt galvenokārt latviski mājās runā 21% etnisko latviešu un tikai 1% no citiem ar latviešu saknēm.

Kanādā 2016.g. bija 6,5 tūkst. latviski runāt pratēju, t.sk. 5,5 tūkst. ar dzimto latviešu valodu, bet tikai 1,3 tūkst. (18% no visiem latviešiem) to lietoja kā mājas valodu. Savukārt Austrālijā 2016.g. mājās runāja galvenokārt latviski gandrīz puse (48%) no Latvijā dzimušiem latviešiem, bet tikai 19% no ārpus Latvijas dzimušiem latviešiem (t.i., 2. paaudzes diasporas). Pavisam kopā latviski runāja mājās ap 3 tūkst. cilvēku (14% no visiem ar latviešu saknēm).

Pēc "Latvijas emigrantu kopienas" 2019.gada 2.viļņa aptaujas datiem, 70% no "jaunās" diasporas pārstāvjiem ar dzimto latviešu valodu lietoja latviešu valodu mājās, t.sk. 38% kā vienīgo, 10% - kopā ar krievu un 22% - kopā ar angļu vai citu mītnes zemes valodu. Starp tiem, kas pavadīja mītnes zemē vairāk nekā 10 (un it sevišķi vairāk nekā 15) gadu, latviešu valodas daļa ir mazāka, bet angļu (vai citas, izņemot krievu) valodas daļa – lielāka. Tātad, līdzīgi kā ASV, Austrālijā un Kanādā, pakāpeniski notiek latviešu valodas aizstāšana ar mītnes zemes valodu.

Krievijā 2010.g. dzīvoja ap 19 000 latviešu, no kuriem latviešu valodu prata 6650 (35%), savukārt 2015.g. pēc provizoriskiem datiem Krievijā dzīvoja ap 13 000 latviešu. Savukārt Baltkrievijā 2009.g. dzīvoja nedaudz vairāk par 1 500 latviešu.

Dzimumu struktūras ziņā Latvijas diasporā ir kopumā līdzsvarota: sieviešu īpatsvars dažādos diasporas segmentos ir robežās no 51% līdz 55%. Starp Latvijas valstspiederīgajiem Eiropā bērnu īpatsvars ir tāds pats kā Latvijā (16%), jauniešu īpatsvars nedaudz lielāks (12% pret 9%), bet vidējā vecuma (25-44 gadi) īpatsvars ir divreiz lielāks nekā Latvijā (55% pret 27%); respektīvi, daudz mazāki nekā Latvijā ir 45-64 un it īpaši 65+ gadi vecumgrupu īpatsvari. Latvijas diaspora Eiropā ir kopumā jaunāka nekā Latvijas iedzīvotāji.

No Eiropas diasporas krasi atšķiras Latvijā dzimušo un etnisko latviešu diasporas ASV un Kanādā: tur kodolu veido "vecā" diaspora, tāpēc senioru (65+) īpatsvars ir ap 30% ASV un pārsniedz 40% Kanādā.

Lai salīdzinātu tieksmi pārcelties ar bērniem un/vai radīt bērnus ārzemēs Latvijas diasporās dažādās valstīs, tika aprēķināts bērnu skaits uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi. Visaugstākās šī rādītāja vērtības (ap 45) ir ASV un Kanādā starp jauktas izcelsmes personām ar latviešu un citām saknēm. Starp etniskiem latviešiem ASV ir 25 bērni uz 100 pieaugušiem vecumā 15-49 gadi, kas tikai nedaudz pārsniedz vidējo rādītāju starp Latvijā dzimušiem un Latvijas valstspiederīgajiem ES un EBTA valstīs (22 bērni uz 100 pieaugušiem), savukārt starp etniskiem latviešiem Kanādā rādītājs ir daudz zemāks (15 bērni uz 100 pieaugušiem).

2018.g. sākumā Latvijas diasporā ES un EBTA valstīs bija vairāk nekā 37 000 bērnu vecumā līdz 15 gadiem, ASV – 13 200 bērnu (t.sk. gandrīz 7 000 latviešu un pāri 6 000 citu ar latviešu saknēm), Kanādā 2016. g. – 5 500 bērnu ar latviešu saknēm.

2016. g. sākumā nedaudz vairāk par ceturtdaļu no visiem Latvijā dzimušiem pieaugušiem ESAO valstīs pavadīja mītnes zemē līdz 5 gadiem (ieskaitot); katrs trešais Latvijā dzimušais vīrietis un gandrīz katra trešā sieviete mītnes zemē nodzīvoja no 5 līdz 10 gadiem; divas piektās daļas Latvijas diasporas pieaugušo locekļu mītnes zemē nodzīvoja vairāk nekā 10 gadus.

CSP pēc LU pasūtījuma sagatavotie dati liecina, ka 2012.-2018. g. dažādās pasaulēs zemēs iesakņojās vairāk nekā 113 000 Latvijas valstspiederīgo, t. sk. 53 000 – 2012.-2014. g., ap 33 000 tūkst. – 2015.-2016. g. un gandrīz 28 000 – 2017.-2018. g.

Vidējais "uz palikšanu" emigrējušo skaits gadā pakāpeniski samazinājās no 17 800 2012.-2014.g. līdz 13 800 2017.-2018.g. Sieviešu īpatsvars šajā diasporas daļā visu laiku bija ap 50%, latviešu īpatsvars vidēji bija 55%, pieaugot no 50% perioda sākumā līdz gandrīz 60% 2017.-2018.g., bet nepilsoņu īpatsvars vidēji bija 6%.

2016. gadā augstskolu beidzēju īpatsvars Latvijā dzimušo citu ESAO valstu iedzīvotāju vidū vecumgrupā 25 – 64 gadi bija lielāks nekā tā paša vecuma Latvijas iedzīvotāju vidū. Vienlaikus diasporā šajā vecumgrupā ir lielāks nekā Latvijā arī cilvēku ar zemu izglītības līmeni īpatsvars. Savukārt jauniešu vidū diasporā ir gan lielāks nekā Latvijā augstskolu beidzēju īpatsvars, gan mazāks personu ar tikai pamatizglītību īpatsvars. Vislielākais augstskolu beidzēju īpatsvars, kā arī vismazākais personu ar zemu izglītību īpatsvars ir atrodams starp tiem, kas mītnes zemē nodzīvoja vairāk nekā 10 gadus. Savukārt tie, kas mītnes zemē pavadīja līdz 5 gadiem (t.i. iebrauca 2011.-2015. g.) ir labāk izglītoti nekā iepriekšējo 5 gadu iebraucēji. Tas liecina par smadzeņu aizplūdes intensifikāciju pēckrīzes periodā (2011.-2015. g.).

Remigrācija

Diasporas likuma izpratnē remigrācija ir "*diasporas locekļa atgriešanās vai pārcelšanās no pastāvīgas dzīves ārvalstīs uz pastāvīgu dzīvi Latvijā*". Ņemot vērā ārkārtīgi plašu un iekļaujošo diasporas locekļa definīciju, Diasporas likumā iebūvēta konceptuālā izpratne par remigrāciju nedod iespēju kaut cik precīzi novērtēt remigrācijas apjomu. Praktiskajos nolūkos lietderīgāk izmantot CSP remigranta definīcju: "*Latvijas valsts piederīgais (pilsonis, nepilsonis vai Latvijā dzimusi persona), kurš bijis emigrācijā un imigrējis atskaites gadā."* Šī definīcija neietver ārpus Latvijas dzimušos cilvēkus, kas ir latvieši, bet nav Latvijas pilsoņi. Šīs definīcijas svarīgs aspekts ir tas, ka "bijis emigrācijā " nozīmē, ka cilvēks bijis *starptautiskais ilgtermiņa emigrants*, t.i. "*persona, kura izbrauc uz citu valsti pastāvīgās dzīvesvietas maiņas nolūkā vai vismaz uz vienu gadu"*. Praktiski tas nozīmē, ka CSP datos iekļautie remigranti ir Latvijas valsts piederīgie, kuri atgriezās Latvijā pēc vismaz viena gada prombūtnes.

Literatūrā un starptautiskajos apsekojumos sastopamas remigranta definīcijas parasti ietver divus svarīgus parametrus (kritērijus): (1) minimālais ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotais laiks – tas var būt 1 gads (kā CSP definīcijā), 6 mēneši vai 3 mēneši; (2) references periods – parasti tas ir pēdējie 5, 8 vai 10 gadi.

Svarīgi saprast, ka remigrantu skaita novērtējuma rezultāts ir būtiski atkarīgs no abiem pieminētiem remigranta definīcijas parametriem - ārvalstīs nepārtraukti nodzīvotā laika un references perioda. Samazinoties pirmajam vai pieaugot otrajam no šiem parametriem, pieaug definīcijai atbilstošo remigrantu skaits.

2019. g. beigās Latvijā bija vismaz 145 tūkst. 18 – 74 gadu veco remigrantu, kuri pēdējo 10 gadu laikā (2010.-2019. g.) nostrādāja ārvalstīs vismaz 6 mēnešus.

Pēc autora pieprasījuma CSP ir sagatavojusi arī datus par 2015.-2018.g. remigrantiem, kuri uz 2019.g. 1. janvāri pēc CSP novērtējuma dzīvoja Latvijā, un tas dod iespēju novērtēt Latvijā palikušo neseno remigrantu skaitu: 2019.g. sākumā Latvijā dzīvoja 12 670 pieaugušo (vismaz 15 gadu veco) remigrantu,

kas atgriezās Latvijā 2015.-2018. g. pirms tam vismaz 1 gadu pavadot ārvalstīs. Šo remigrantu vidū 53% ir vīrieši, 58% ir latvieši, un 90% ir Latvijas pilsoņi.

2019.g. sākumā Latvijā dzīvoja tikai divas trešdaļas no 2015.-2016.g. remigrantiem, trīs ceturtdaļas no 2017.g remigrantiem un piecas sestdaļas no 2018.g. remigrantiem.

Šajā pētījumā remigrācijas apjoma novērtējumam tika izmantoti arī no CSP iegādātie Darbaspēka apsekojuma (DSA) mikrodati un EU-SILC (Ienākumu un dzīves apstākļu) apsekojuma mikrodati. EU-SILC datos var identificēt tos LR valstspiederīgos, kuriem kādā no iepriekšējiem 4 gadiem bija (bet aptaujas gadā nav) ienākumi no algota darba ārzemēs, bet DSA datos – tos, kuri strādāja ārzemēs iepriekšējo 15 mēnešu laikā. Izslēdzot jūrniekus un valsts pārvaldes darbiniekus (tie visticamāk bija nosūtītie darbinieki, nevis emigranti), iegūti šādi rezultāti:

- 2013.-2018.g. laikā katru gadu Latvijā atgriezās 10 līdz 11 tūkst. remigrantu, kuri iepriekšējā gadā strādāja ārzemēs; salīdzinājumam, CSP novērtētās ikgadējās remigrantu plūsmas (piemērojot 12 mēnešu prombūtnes kritēriju) ir 5 līdz 6 tūkst. remigrantu gadā, t.sk. 3,5 līdz 4 tūkst. darbspējas vecumā

- 2017.g. Latvijā dzīvoja 30 tūkst., bet 2018.g. – 34 tūkst. šādu remigrantu ar iepriekšējo 4 gadu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi;

- laikā no 2008. līdz 2018. g. Latvijā atgriezās kā remigranti 53 tūkst. unikālo personu ar iepriekšējo 15 mēnešu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi un 117 tūkst. unikālo personu ar iepriekšējo 4 gadu laikā ārzemēs gūto darba pieredzi.

2007.-2015.g. laikā remigrācijas relatīvā intensitāte nemitīgi samazinājās (neskatoties uz remigrantu skaita pieaugumu perioda beigās), bet starp 2015. un 2019.g. vērojams šīs intensitātes pieaugums.

Repatriācija

Saskaņā ar Repatriācijas likumu par repatriantu tiek uzskatīta persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no vecākiem vai vecvecākiem (sākot ar 01.08.2016.g. - viens no radiniekiem taisnā augšupejošā līnijā, bez paaudžu skaita ierobežojuma) ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijā. Repatrianta statusu piešķir arī repatrianta ģimenes locekļiem. Ārvalstīs dzimušiem repatriantiem, kā arī tiem, kuri atstāja Latviju līdz 1990.gada 4.maijam, vai izceļoja bērnu vecumā ir tiesības saņemt palīdzību sociālo jautājumu risināšanā (tostarp pašvaldības atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā) un saņemt pensiju, kā arī valsts atbalstu ceļa izdevumu segšanai, materiālo pabalstu bezdarba gadījumā un latviešu valodas apguvei.

Diasporas likumā izpratnē visi repatrianti ir arī remigranti. Tomēr praktiski lietojamā ir "šaurā" (CSP) remigrantu definīcija, pēc kuras ārvalstī dzimušie repatrianti, kuri repatriācijas laikā nav Latvijas pilsoņi (t. sk. repatriantu ģimenes locekļi) nav uzskatāmi par remigrantiem. Turklāt nav iespējams precīzi noteikt cik daudz repatriantu ir starp datos identificētiem remigrantiem. No otras puses, vairākums remigrantu (t. sk. visi, kas atgriešanas laikā bija LR pilsoņi) atbilst repatrianta statusam, bet "jaunās" diasporas pirmās paaudzes pārstāvji atgriežoties Latvijā nevar pretendēt uz valsts finansiālo atbalstu, līdz ar to viņiem nav īpašas motivācijas pieteikties repatrianta statusam. Visu šo iemeslu dēļ, repatriācijas apjoma novērtējumu ir lietderīgi atdalīt no remigrācijas apjoma novērtējuma, nesaskaitot rezultātus, jo šobrīd eksistē divas atsevišķas politikas, un jābūt katras mērķauditorijas novērtējumam.

Pavisam 1995.-2018. g. repatrianta statuss tika piešķirts 7355 personām. 2013.-2018. g. repatriācijas tempi gandrīz dubultojās salīdzinot ar iepriekšējo periodu, sasniedzot 214 personas vidēji gadā, bet 2018. g. pārsniedza 300 personas.

Sākot ar 2001.g. ir publiski pieejami dari par valstīm, no kurām ieradās repatrianti. 2001.-2007. g. ap 60% repatriantu ieradās no bijušās Padomju Savienības republikām (no "Austrumiem") , respektīvi nedaudz virs 40% - no "Rietumiem". 2008.-2012. g. repatriācija no "Rietumiem" saruka, respektīvi šajā periodā jau trīs ceturtdaļas repatriantu ieradās no "Austrumiem". Savukārt repatriācijas intensifikācija 2013.-2018. g. skara tikai "Austrumu" plūsmu, kurās īpatsvars šajā periodā pārsniedza 90%. Pavisam 2001.-2018.g. no Austrumiem" ieradās 2513 repatrianti (74%), bet no "Rietumiem" – 894 repatrianti (26%).

Visbeidzot, jāatzīmē, ka Repatriācijas likumā noteiktais personu loks, kas var pretendēt uz atbalstu Repatriācijas likuma ietvaros, rada nošķīrumu un iespējami nevienlīdzīgu attieksmi pret dažādu paaudžu un emigrācijas viļņu emigrantiem. LU DMPC pētnieki atbalsta IeM virzīto un EM atbalstīto ierosinājumu paplašināt personu loku, kuram ir iespējams pieprasīt repatrianta statusu un pretendēt uz valsts nodrošināto atbalstu pārcelšanās gadījumā (ierosinājums ietverts arī Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013-2016.gadam), vai pretējā gadījumā izvērtēt šādam atbalstam atvēlēto līdzekļu apjomu un tā lietderīgumu, salīdzinot ar citiem diasporai būtiskiem pasākumiem. Nepieciešams arī Repatriācijas likuma izvērtējums sasaistē ar Diasporas likumu.

Pateicība. Autors pateicas Intai Mieriņai un Mārim Goldmanim par palīdzību un noderīgām diskusijām.

VĒRES

Australian Bureau of Statistics (2016). Census of Population and Housing: TableBuilder. Pieejams: https://www.abs.gov.au/websitedbs/d3310114.nsf/home/about+tablebuilder. (10.05.2020.).

Australian Bureau of Statistics (2017). Census of Population and Housing: Reflecting Australia - Stories from the Census, 2016 - Cultural Diversity. Pieejams: https://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/3415.0Main%20Features42020?opendocument&tabname=Summary&prodno=3415.0&issue=2020&num=&view= (10.05.2020.).

Beķere, K. (2018) Latvians Around the World, 1945–1991, in LATVIA and LATVIANS, Volume II, p. 751-787.

Belstat (2010). 2009.g. Tautas skaitīšanas rezultāti. Iedzīvotāju skaits un sastāvs. Statistiskais biļetens (krievu valodā). Pieejams: https://www.belstat.gov.by/informatsiya-dlya-respondenta/perepis-naseleniya/perepis-naseleniya-2009-goda/statisticheskie-publikatsii/statisticheskie-byulleteni/index_544/ (10.05.2020.).

CSO (2017a). Census 2016 -Non-Irish Nationalities Living in Ireland. Pieejams: https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cpnin/cpnin/ (10.05.2020.).

CSO (2017b). Census of Population 2016 – Profile 7 Migration and Diversity. Pieejams: https://www.cso.ie/en/releasesandpublications/ep/p-cp7md/p7md/ (10.05.2020.).

CSP (2019a). Pēc LU pieprasījuma sagatavotie dati par 2015.-2018.g. emigrantiem - Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, kā arī citām Latvijā dzimušām personām, kuras pēc CSP novērtējuma 2019.gada sākumā dzīvoja ārpus Latvijas.

CSP (2019b). Pēc LU pieprasījuma sagatavotie dati par 2015.-2018.g. remigrantiem - Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, kā arī citām Latvijā dzimušām personām, kuras pēc CSP novērtējuma 2019.gada sākumā dzīvoja Latvijā.

CSP (2019c). Ārējās migrācijas paneļapsekojuma rezultāti. Preses relīze. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/iedzivotaji/migracija/meklet-tema/2618-arejas-migracijas-panelapsekojuma-rezultati (10.05.2020.).

CSP (2019d). Pēc LU pieprasījuma sagatavotie 2017.-2018.g. Ārējās migrācijas paneļapsekojuma mikrodati.

CSP (2019e). Pēc LU pieprasījuma sagatavotie Darbaspēka apsekojuma (*EU LFS*) mikrodati.

CSP (2029f). Pēc LU pieprasījuma sagatavotie *EU-SILC* apsekojuma mikrodati.

CSP (2020a). Starptautisko ilgtermiņa migrantu vecuma un dzimuma struktūra, etniskais sastāvs, ģimenes stāvoklis un valstiskā piederība, 2011-2019 (tabulas IBG040 - IBG043).

CSP (2020b). Remigrantus raksturojošie rādītāji, 2013-2019 (tabulas IBG 200 – IBG 230).

Dumont, J.-C.; Spielvogel, G.; Widmaier, S. (2010), "International Migrants in Developed, Emerging and Developing Countries: An Extended Profile", OECD Social, Employment and Migration Working Papers No.114, www.oecd.org/els/workingpapers

Dunsdorfs, E. (1983). Latvijas iedzīvotāji simt gados. // E. Dunsdorfs (red.) Archīvs. Raksti par latviskām problēmām. XXIII Demografija. Melburna: Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds. 25-106 lpp.

European Social Survey (2020). Data and documentation. Piejams: https://www.europeansocialsurvey.org/data/ (18.06.2020)

Eurostat (2019a). EU legislation on the 2021 population and housing censuses — Explanatory notes. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2785/513433

Eurostat (2020a). Population on 1 January by age group, sex and citizenship (migr_pop1ctz).

Eurostat (2020b). Population on 1 January by age group, sex and country of birth (migr_pop3ctb).

Eurostat (2020c). EU and EFTA citizens who are usual residents in another EU/EFTA country as of 1 January (migr_pop9ctz).

Eurostat (2020d). Acquisition of citizenship by age group, sex and former citizenship (migr_acq)

Gendronneau, C., Wiśniowski, A., Yildiz, D., Zagheni, E., Fiorio, L., Hsiao, Y., Stepanek, M., Weber, I., Abel G., Hoorens, S. (2019). Measuring Labour Mobility and Migration Using Big Data. Luxembourg: Publications Office of the European Union. doi:10.2767/474282

Goldmanis, M. (2015). Statistiko svaru dizains pētījumā "Latvijas emigrantu kopienas". // I. Mieriņa (red.). *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 42-65 lpp. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31738 (10.05.2020.).

Goldmanis, M. (2020). Ar tiešsaites tabulatoru iegūtie rezultāti no Austrālijas 2016.g. Tautas skaitīšanas. Privātā komunikācija.

Hazans, M. (2008). "Post-Enlargement Return Migrants' Earnings Premium: Evidence from Latvia". Paper presented at EALE Conference 2008, Amsterdam, 18-20 September 2008. Pieejams: https://ssrn.com/abstract=1269728 (10.05.2020.).

Hazans, M. , Philips, K. (2010) "The Post-Enlargement Migration Experience in the Baltic Labor Markets". //Martin Kahanec and Klaus F. Zimmermann (eds), *EU Labor Markets After Post-Enlargement Migration*, Berlin - Heidelberg: Springer, 255-304. Pieejams: ftp.iza.org/dp5878.pdf (10.05.2020.).

Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000-2010.// B. Zepa, E.Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010//2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja, 70-91 lpp. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31240 (10.05.2020.).

Hazans, M. (2015a). Emigrācija no Latvijas 21. gadsimtā reģionu, pilsētu un novadu griezumā. Mieriņa, I. (red.). *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 11-25. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31738 (10.05.2020.).

Hazans, M. (2015b). Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. // Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora / zin. red. Inta Mieriņa Rīga : LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 85.-92. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31738

Hazans, M. (2016a). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. // M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). *Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession.* Berlin–Heidelberg: Springer. DOI: 10.1007/978-3-662-45320-9_13

Hazans, M. (2016b). Atgriešanās Latvijā. Remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. Pieejams: http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_Latvija_-_petijuma_zinojums.pdf (10.05.2020.).

Hazans, M. (2018). Labour Market Policy Thematic Review 2018: An in-depth analysis of the emigration of skilled labour. Latvia. Brussels: European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion. European Centre of Expertise (ECE), 2018. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/328912663 (10.05.2020.).

Hazans, M (2019). Emigration from Latvia: A Brief History and Driving Forces in the Twenty-First Century. In: R. Kaša and I. Mieriņa, The Emigrant Communities of Latvia: National Identity, Transnational Belonging and Diaspora Politics. Springer, pp.35-68. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-12092-4_3 (19.06.2020)

Hazans, M.; Mieriņa, I. (2018). Who and why is more likely to return: Evidence from survey of Latvian emigrants. Kritiskā domāšana, inovācija, konkurētspēja un globalizācija : rakstu krājums / sast. un zin. red. S. Krūmiņa-Koņkova Rīga : LU Filozofijas un socioloģijas institūts, 2018 159.-188.lpp., ISBN 9789934506505. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/37945/FSI_raksti_2018.pdf? (10.05.2020.).

Helmane, I. (2019). Deklarējušies, bet Latvijā nedzīvo. LV portāls. Pieejams: https://lvportals.lv/norises/301243-deklarejusies-bet-latvija-nedzivo-2019 (10.05.2020.).

Home Office (2020). EU Settlement Scheme Statistics, March 2020. Experimental Statistics. https://www.gov.uk/government/statistics/eu-settlement-scheme-statistics-march-2020

Hudenko, K. (2020). Nelatvieši aizbrauc biežāk, jo neapmierināti ar politiku un nekur nerod mājas, izpētījis Hazans. DELFI Intervija ar Mihailu Hazanu. *Delfi* (15.06.2020.). Pieejams: https://www.delfi.lv/delfi-plus/latvija/nelatviesi-aizbrauc-biezak-jo-neapmierinati-ar-politiku-un-nekur-nerod-majas-izpetijis-hazans.d?id=52224807 (19.06.2020.).

IPUMS USA (2020), University of Minnesota. Pieejams: www.ipums.org (10.05.2020.).

Kaktiņš, A. (2019). Viss_ir_slikti.lv…bet varbūt tomēr nē? Prezentācija konferencē "Zinātne satiekas ar parlamentiem. Demogrāfiskie izaicinājumi: no zināšanām uz rīcību", Rīga, 11.02.2019.

LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

Koroļeva I.; Mieriņa, I. (2015). Uzticamas informācijas par Latvijas emigrantiem un remigrantiem iegūšanas pētnieciskie risinājumi. Akadēmiskā dzīve 51, 6-23.

Krasnopjorovs, O. (2011). Cik cilvēku Latviju pameta, un cik vēl pametīs? Pieejams: https://www.macroeconomics.lv/node/388 (10.05.2020.).

Krasnopjorovs, O. (2020). Oļegs Krasnopjorovs: Vai Covid-19 krīze palielinās emigrāciju no Latvijas? https://www.delfi.lv/news/versijas/olegs-krasnopjorovs-vai-covid-19-krize-palielinas-emigraciju-no-latvijas.d?id=52254281

LETA (2018). Aizbraucēju skaits stabils – Latviju ik gadu pamet ap 20 tūkstošiem. https://www.la.lv/izbraukuso-skaits-esot-stabils-latviju-ik-gadu-pamet-ap-20-tukstosiem

LETA (2020). Latviju pagājušajā gadā pameta 14,6 tūkstoši iedzīvotāju http://baltic-ireland.ie/2020/05/46868/

LR Ārlietu ministrija (2019). Informācija tautiešiem ārzemēs. Pieejams: https://www.mfa.gov.lv/moscow/tautiesiem/informacija-tautiesiem-arzemes (10.05.2020.).

LR Saeima (2016). Repatriācijas likums. https://likumi.lv/doc.php?id=37187

LR Saeima (2018). Diasporas likums. Pieejams: https://likumi.lv/ta/id/302998-diasporas-likums (10.05.2020.).

Lsm.lv (2017a). Pēc neatkarības atjaunošanas Latviju pametuši 600 tūkstoši iedzīvotāju. https://www.lsm.lv/teta-projekts/dati/pec-neatkaribas-atjaunosanas-latviju-pametusi-600-tukstosi-iedzivotaju (10.05.2020.).

Lsm.lv (2017b). Intervija ar LU profesoru Mihailu Hazanu par aizbraucējiem un tiem, kas tomēr atgriežas. Pieejams:

https://www.lsm.lv/teta-projekts/intervija/intervija-ar-latvijas-universitatesprofesoru-mihailu-hazanu (10.05.2020.).

LU FSI (2015). "Latvijas emigrantu kopienas" (2014.g. emigrantu aptaujas datu bāze).

Lulle, A. (2019). Latvieši ārzemēs. Nacionālā enciklopēdija. https://enciklopedija.lv/skirklis/21049

Minnesota Population Center (2019). Integrated Public Use Microdata Series, International: Version 7.2 [dataset]. Minneapolis, MN: IPUMS, 2019. https://doi.org/10.18128/D020.V7.2

Mieriņa, I. (red.) (2015). *Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora*. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31738

Mieriņa, I., Ose, L., Lāce, A., Kaprāns, M. (2017). Vienojošas nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana. Priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plānam 2019.-2025.gadam. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Ekspertu%20zinojums%20vienojosas%20nacionalas%20identitates%20un%20kulturtelpas%20nostiprinasanai.pdf

Mieriņa, I. (2019). An Integrated Approach to Surveying Emigrants Worldwide. In *The Emigrant Communities of Latvia* (pp. 13-33). R.Kaša & I.Mieriņa (red.) *The emigrant communities of Latvia: National identity, transnational belonging, and diaspora politics*. Springer, Cham

Minnesota Population Center (2019). Integrated Public Use Microdata Series, International: Version 7.2 [dataset]. Minneapolis, MN: IPUMS, 2019. Pieejams: https://doi.org/10.18128/D020.V7.2 (10.05.2020.).

OECD (2015), *Connecting with Emigrants: A Global Profile of Diasporas 2015*, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9789264239845-en

OECD (2016), "Immigrants in OECD countries (Edition 2015)", OECD International Migration Statistics (database). Pieejams: https://doi.org/10.1787/fc58e93c-en (10.05.2020.).

OECD (2018). The Database on Immigrants in OECD and non-OECD countries -DIOC: OECD-AFD. Pieejams: http://www.oecd.org/els/mig/dioc.htm (10.05.2020.).

OECD (2019), Evaluating Latvia's Active Labour Market Policies, Connecting People with Jobs, OECD

Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/6037200a-en

OECD (2020), "International migration database", OECD International Migration Statistics (database). Pieejams: https://doi.org/10.1787/data-00342-en (10.05.2020.)

Office for National Statistics (2019). Dataset "Population of the UK by Country of Birth and Nationality". https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/datasets/populationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality

Plakans, A. (2020). Latviešu trimda pēc Otrā pasaules kara. Nacionālā enciklopēdija. https://enciklopedija.lv/skirklis/4556-Latvie%C5%A1u-trimda-p%C4%93c-Otr%C4%81-pasaules-kara

PMLP (2002-2019). 2001.-2018. g. PMLP publiskie pārskati.

PMLP (2020). Latvijas valstspiederīgo personu skaits ārvalstīs, 2006. – 2020. g. Pieejams: https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/iedzivotaju-registrs/ (10.05.2020.); https://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/iedzivotaju-registrs/arhivs.html (10.05.2020.)

PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem. http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/anketas/LV.pdf

Putniņš, A.L., Latvians in Australia: alienation and assimilation, Canberra, Australian National University Press, 1981.

Rosstat (2004). 2002.g. Tautas skaitīšanas rezultāti (krievu valodā), 4. sējums. Pieejams: http://www.perepis2002.ru/index.html?id=17

Rosstat (2013). 2010.g. Tautas skaitīšanas rezultāti (krievu valodā), 4. un 8. sējumi. Pieejams: https://gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.htm (10.05.2020.).

Rosstat (2018). 2015.g. Tautas mikroskaitīšanas rezultāti (krievu valodā), 7., 8. un 10. nodaļas. Pieejams: https://gks.ru/free_doc/new_site/population/demo/micro-perepis/finish/micro-perepis.html (10.05.2020.).

Statistics Canada (2017). Immigration and Ethnocultural Diversity Highlight Tables, 2016 Census. https://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2016/dp-pd/hlt-fst/imm/index-eng.cfm

Statistics Denmark (2020). FOLK2: Population 1. January by country of origin, time, citizenship, ancestry and sex. Pieejams: https://www.statistikbanken.dk/statbank5a/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=FOLK2&PLanguage=1 (10.05.2020.).

Statistics Finland (2020). Population structure. Pieejams: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/?tablelist=true (10.06.2020).

Statistics Iceland (2020). Inhabitanst background. Pieejams: https://www.statice.is/statistics/population/inhabitants/background/ (10.06.2020).

Statistics Netherlands (2020). Population by origin. Pieejams:

https://www.cbs.nl/en-gb/figures/detail/37325eng (10.06.2020).

Statistics Norway (2020). Population by immigrant category and country background. Pieejams: https://www.ssb.no/en/befolkning/statistikker/innvbef (10.06.2020.)

Statistics Sweden (2020). Population statistics. Pieejams: https://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/population/population-composition/population-statistics/#_TablesintheStatisticalDatabase (10.06.2020.)

Veigners, I. (2009a). Latvieši Rietumzemēs un vēl dažās zemēs. Rīga: Drukātava

Veigners, I. (2009b). Latvieši Igaunijā un Lietuvā. Latvieši Austrumzemēs. Rīga: Drukātava

Veigners, I. (2015). Latvieši rietumzemēs, 2015, Rīga, Ilgvars Veigners.

Zača, E., Hazans, M., Bela, B. (2018). Atgriešanas apstākļi un nosacījumi. Pētījuma rezultāti. Rīga: LU SZF SPPI Diasporas un migrācijas pētījumu centrs. https://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/Atgriesanas_apstakli_DMPC_05-04_GALA.pdf

Zaiceva, A., Zimmermann, K.F. (2016) Returning Home at Times of Trouble? Return Migration of EU Enlargement Migrants During the Crisis. ”, in: M. Kahanec and K. F. Zimmermann (eds), Labor

Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin - Heidelberg: Springer, 397-418. DOI: 10.1007/978-3-662-45320-9.

Zelče, V. (2011). Migrācijas lielākās plūsmas 19. gs. sākums – 1991. gads, B. Zepa, E.Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010//2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja, 49-63. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/31240

Pielikums

P1.tabula Latvijas diasporas apjoms ES-28, EBTA un ESAO valstīs 2018. g sākumā

Valsts	PMLP dati	LR (un tikai) VPD	(2) + bij. VPD	(3) un Latvijā dzimušie	Diaspora	Plašā diaspora
	(1)	(2) *	(3) **	(4)	(5) ***	(6) ***
ASV	15684	5430	15684	23201	63370	90420
Austrālija	5647	96	5813	5813	15742	20509
Austrija	786	1545	1646	1728	1728	1728
Beļģija	1191	1963	2177	2177	2177	2177
Bulgārija	69	112	117	203	203	203
Čehija	409	507	515	612	612	612
Čīle	58	58	69	69	69	69
Dānija	1972	5342	5611	5611	5666	5666
Dienvidkoreja	18	27	27	27	30	30
Francija	2780	1741	2780	3283	3283	3283
Grieķija	365	319	365	365	390	390
Horvātija	18	32	36	36	36	36
Igaunija	2358	4971	4998	5818	5818	5818
Itālija	1862	2913	3315	3605	3605	3605
Izraēla	4293	0	4691	4691	4691	4691
Īrija	20135	21070	22718	22718	22718	22718
Islande	323	1397	1532	1532	1532	1532
Japāna	43	127	127	127	127	127
Jaunzēlande	254	237	353	353	353	353
Kanāda	5125	1261	5425	6479	7040	30725
Kipra	684	717	738	738	738	738
Lielbritānija	71413	118452	121984	121984	121984	121984
Lietuva	818	1067	1083	5432	5432	5432
Lihtenšteina	4	5	5	9	9	9
Luksemburga	393	711	723	729	729	729
Malta	116	122	130	130	130	130
Meksika	68	79	83	83	83	83
Nīderlande	2126	4547	4876	4876	5140	5140
Norvēģija	3742	11118	11560	11560	11560	12230
Polija	284	278	336	700	700	700
Portugāle	239	391	420	420	420	420
Rumānija	19	223	223	244	244	244
Slovākija	74	183	183	197	197	197
Slovēnija	35	36	41	71	71	71
Somija	1228	2088	2387	2449	2449	2449
Spānija	2141	4921	5004	5004	5004	5004
Šveice	1419	2377	2770	2770	2770	2770
Turcija	108	219	229	398	398	398
Ungārija	81	141	146	206	206	206
Vācija	18182	38290	41410	41410	41410	41410
Zviedrija	4307	6234	7937	8348	8348	8348

Piezīmes. * Bez LR pilsonības. ** T.sk. ar dubultpilsonību. ***Aizēnotie dati: vismaz. *Avoti:* Skat. 3. tabulu.

P2.tabula Latvijas diasporas apjoms ES-28, EBTA un ESAO valstīs 2019. gadā

Valsts	PMLP		LR (un tikai) VPD	(2) un bij. VPD	(3) un Latvijā dzimušie	Diaspora	Plašā diaspora
	01.01.	31.12.					
	(1a)	(1b)	(2) *	(3) **	(4)	(5) ***	(6) ***
ASV	16315	16859	5762	16859	24655	69603	98954
Austrālija	5813	5949	93	5949	5949	15742	20509
Austrija	871	966	1666	1769	1846	1846	1846
Beļģija	1321	1484	1992	2251	2251	2251	2251
Bulgārija	82	83	119	124	209	209	209
Čehija	462	503	576	585	694	694	694
Čīle	68	69	69	69	69	69	69
Dānija	2221	2527	5511	5800	5800	5864	5864
Dienvidkoreja	20	25	25	25	25	25	25
Francija	2976	3111	1821	3111	3426	3426	3426
Grieķija	390	426	322	426	426	426	426
Horvātija	20	20	40	42	42	42	42
Igaunija	2494	2625	4409	4443	6296	6296	6296
Itālija	2017	2078	2984	3415	3691	3691	3691
Izraēla	4551	4777	0	4777	4777	4777	4777
Īrija	20792	21232	21394	23350	23350	23350	23350
Islande	375	428	1862	2016	2016	2016	2016
Japāna	43	56	130	130	130	130	130
Jaunzēlande	282	307	263	393	393	393	393
Kanāda	5281	5503	1310	5503	6468	7040	30725
Kipra	738	779	747	779	779	779	779
Lielbritānija	76564	80894	99325	104132	104132	104132	104132
Lietuva	852	892	1169	1185	5444	5444	5444
Lihtenšteina	3	3	4	4	8	8	8
Luksemburga	421	439	727	743	748	748	748
Malta	130	155	145	155	155	155	155
Meksika	70	69	80	84	84	84	84
Nīderlande	2513	3041	5215	5580	5580	5831	5831
Norvēģija	4364	4927	11494	11976	11976	11976	12680
Polija	328	379	340	402	600	600	600
Portugāle	273	296	443	479	479	497	497
Rumānija	20	21	276	276	321	223	223
Slovākija	79	76	189	190	205	200	200
Slovēnija	39	49	50	56	64	71	71
Somija	1387	1527	2399	2728	2790	2790	2790
Spānija	2340	2560	5600	5696	5696	5696	5696
Šveice	1576	1697	2568	3003	3003	3003	3003
Turcija	127	152	219	229	398	301	301
Ungārija	91	99	129	135	196	196	196
Vācija	20230	21918	38480	41925	41925	41925	41925
Zviedrija	4670	4988	6381	8293	8628	8628	8628

Piezīmes. * Bez LR pilsonības. ** T.sk. ar dubultpilsonību. ***Aizēnotie dati: vismaz. *Avoti:* Skat. 3. tabulu.

P3.tabula Top 20 valstis ārpus ES un ESAO pēc Latvijas valstspiederīgo iedzīvotāju skaita 2020. g. sākumā

valsts	LR pilsoņi	LR nepilsoņi	Kopā	Pilsoņu %	Nepilsoņu %
Krievija	4950	581	5531	89.5	10.5
Baltkrievija	938	219	1157	81.1	18.9
Ukraina	720	204	924	77.9	22.1
Brazīlija	396	0	396	100.0	0.0
Venecuēla	322	2	324	99.4	0.6
Argentīna	184	2	186	98.9	1.1
Apvienotie Arābu Emirāti	183	1	184	99.5	0.5
Dienvidāfrika	94	0	94	100.0	0.0
Ķīna	70	0	70	100.0	0.0
Kazahstāna	55	12	67	82.1	17.9
Gruzija	40	5	45	88.9	11.1
Monako	39	0	39	100.0	0.0
Ēģipte	36	3	39	92.3	7.7
Singapūra	37	0	37	100.0	0.0
Moldova	28	7	35	80.0	20.0
Indija	28	2	30	93.3	6.7
Taizeme	27	2	29	93.1	6.9
Katara	26	0	26	100.0	0.0
Azerbaidžāna	13	11	24	54.2	45.8
Libāna	17	7	24	70.8	29.2

Piezīmes. Iekļautas tikai tās personas, kuras nav deklarējušas savu dzīvesvietu Latvijā.
Avoti: PMLP dati un autora aprēķini.